

1795 INWONERS OVER HET TOEKOMSTIGE ENERGIEBELEID VAN REGIO FOODVALLEY

Hoofdauteurs: Shannon Spruit (Shannon@populytics.nl)

Niek Mouter (Niek@populytics.nl)

Met bijdragen van: Sjoerd Jenninga

Annamarie de Ruijter

Enrico Liscio

Schoutje Schouten

Nienke van Schie

Sipke Bontekoe

Denise van der Maas

Versie: 11 maart 2021

INHOUD

Samenvatting.....	4
I. Inleiding.....	10
Participatieve Waarde Evaluatie.....	10
Vijf mogelijkheden om reacties op te wekken.....	11
Werving.....	12
II. Over de deelnemers.....	13
Opleidingsniveau.....	13
Betrokkenheid bij duurzame energie.....	14
Leeftijd deelnemers.....	15
Spreiding deelnemers.....	16
Deelnemersaantal.....	16
III. Kwantitatieve resultaten.....	18
Verdeling punten.....	18
Zorgen.....	19
Persoonskenmerken en voorkeuren.....	20
Onzekerheid en betrouwbaarheidsintervallen.....	21
Representativiteit.....	22
Herweging.....	23
Bandbreedtes.....	24
IV. Kwalitatieve resultaten.....	26
Motivaties, zorgen, en voorwaarden van deelnemers per keuzemogelijkheid.....	26
Kansen voor het opwekken van duurzame energie.....	72

Waardenanalyse.....	100
Verwachtingen over de overheid	114
V. Deelnemers over de raadpleging	128
Wat waarderen deelnemers van de raadpleging?	128
Wat waarderen deelnemers minder?	130
Hoe willen deelnemers dat hun mening wordt meegewogen?	132
VI. Conclusies	135
Bijlages:	138
A. Gemiddelde puntentoekening per persoonskenmerk.....	138
B. Gemiddelde zorgenindex per kenmerk	142
C. Resultaten herweging	146
D. Eindnoten	147

SAMENVATTING

Dit rapport beschrijft de resultaten van een raadpleging onder inwoners over het toekomstige energiebeleid van Regio Foodvalley. Deze raadpleging is onderdeel van vier stappen die Regio Foodvalley samen met het Nederlands Platform Burgerparticipatie in Overheidsbeleid (NPBO), Public Mediation en Populytics neemt om haar inwoners te betrekken bij dit onderwerp.

*Deze raadpleging maakt gebruik van de Participatieve Waarde Evaluatie methode (PWE). Als u meer wilt weten over **de keuzemogelijkheden en de methode** kunt u die vinden in de [inleiding](#).*

Aan de deelnemers van de raadpleging werd gevraagd om 100 punten te verdelen over vijf fictieve keuzemogelijkheden. De [vijf mogelijkheden](#) die wij aan deelnemers voorlegden zijn:

1. **'Foodvalley wordt Solarvalley'**: In Foodvalley benutten we alle beschikbare ruimte voor zonnepanelen: er komen zoveel mogelijk zonnepanelen op daken van woningen en bedrijven, langs wegen en op overkappingen van parkeerplaatsen.
2. **'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied'**: Inwoners en bedrijven in dorpen wekken zoveel mogelijk duurzame energie op en verdienen daaraan. Kleine dorpskernen profiteren van de nieuwe bedrijvigheid, maar ervaren ook de gevolgen in de omgeving.
3. **'Inwoners en bedrijven doen het samen'**: Energiecoöperaties en lokale inwoners en ondernemers nemen het initiatief. Ze werken samen en starten grote en kleine projecten om duurzame energie op te wekken.
4. **'Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur'**: De overheid maakt grootschalige wind- en zonneprojecten mogelijk langs snelwegen en op industrieterreinen. Op die manier hoeft er in de steden en het landelijk gebied minder te veranderen.
5. **'Foodvalley wordt Isolatievalley'**: Huis- en gebouweigenaren doen komende jaren grote investeringen om alle gebouwen helemaal te isoleren. Zij besparen zoveel mogelijk energie

De vijf mogelijkheden zijn **geén** concrete plannen, maar ze helpen na te denken over de plus- en minpunten van keuzes omtrent het opwekken van duurzame energie. De mogelijkheden hebben gemeen dat ze allemaal aannemen dat Regio Foodvalley minimaal 0.75 TWhⁱ aan duurzame energie opwekt in 2030.

1795 inwoners hebben deelgenomen aan deze raadpleging. Er waren deelnemers van alle leeftijden, opleidingsniveaus, uit alle Foodvalley gemeenten, deelnemers die in het landelijk gebied wonen, of juist in een stad of dorp. Ook waren mensen op verschillende manier betrokken bij de regio (bijvoorbeeld als ondernemer en recreant) en al dan niet bij duurzame energie.

*Als u meer wilt weten over **de deelnemers** van deze raadpleging, kunt u kijken in [hoofdstuk II](#). Hier vindt u informatie en grafieken over bijvoorbeeld de leeftijd, het opleidingsniveau, geslacht en interesse in duurzame energie van deelnemers aan deze raadpleging.*

Deelnemers hebben **diverse voorkeuren**. De [bandbreedtes van de puntentoekenningen](#) in hoofdstuk III laten zien dat er op basis van dit onderzoek niet te zeggen is of de mogelijkheid 'Foodvalley wordt Solarvalley', 'Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur' of 'Foodvalley wordt Isolatievalley' favoriet is onder de bevolking. De bandbreedtes overlappen immers. Wel is met 99% zekerheid te zeggen dat 'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied' de minste punten krijgt onder bewoners van de regio, en 'Inwoners en bedrijven doen het samen' de vierde favoriete mogelijkheid is.

*[In hoofdstuk III](#) vindt u de kwantitatieve resultaten; **cijfermatige informatie over de voorkeuren en zorgen** van de deelnemers, we gaan ook in op [onzekerheid en representativiteit](#).*

Het toekennen van punten was een middel in deze raadpleging en geen doel. Het gaat om een raadpleging en niet om een stemming. Het doel van de raadpleging is om van inwoners te leren wat voor hen belangrijk op basis van hun geschreven antwoorden. De conclusies beschrijven we hieronder. Wij hebben duizenden antwoorden van deelnemers verzameld die inzicht geven in de motivaties, zorgen, voorwaarden en kansen die deelnemers noemen.

Als u benieuwd bent naar de eigen woorden en meningen van deelnemers, kijk dan in [hoofdstuk IV \(kwalitatieve resultaten\)](#). Hier kunt u op detailniveau [motivaties, zorgen en randvoorwaarden](#) van deelnemers per keuzemogelijkheid. Zie bijvoorbeeld onderstaande tabel die de motivaties, zorgen en voorwaarden van deelnemers over de keuzemogelijkheid 'Inwoners en bedrijven doen het samen' samenvat.

Wilt u weten **welke kansen deelnemers zien** voor verduurzaming van energieopwekking? Kijk dan in [de tweede sectie van hoofdstuk IV](#). In dit hoofdstuk beschrijven we alle kansen die door deelnemers zijn benoemd, deze zijn ook op de eerste pagina samengevat.

Door middel van een waardenanalyse identificeerden we 29 onderliggende waarden in de geschreven motivaties van deelnemers. Een aantal hiervan zijn **inhoudelijke waarden**: zij laten zien wat deelnemers belangrijk vinden in energiebeleid. Waarden als duurzaamheid, efficiëntie en landschap zijn hier belangrijk. Ook noemen deelnemers veel **procedurele waarden**: waarden die belangrijk zijn voor een goed besluitvormingsproces en betrokkenheid van inwoners. Zij noemen dan waarden als draagvlak, inspraak, en betrouwbaarheid.

Wilt u weten **welke waarden belangrijk zijn voor deelnemers** en wat centrale waarden zijn in hun motivaties en zorgen? Kijk dan in de sectie ['Waardenanalyse'](#).

U vindt hier ook een overzichtsfiguur van alle waarden.

Deelnemers zijn positief over de raadpleging. Laagopgeleiden reageren nog positiever dan de andere deelnemers op de vraag of deze raadpleging een goede manier is om inwoners te betrekken bij keuzes over de toekomst. Een aantal deelnemers is kritisch op de vraagstelling in het algemeen, omdat deze zich volgens hen te veel op wind- en zonne-energie richt.

Wilt u weten **wat deelnemers vonden van deze raadpleging**? [In hoofdstuk V](#) leest u meer over de ervaringen van deelnemers over hun deelname aan de raadpleging. Wat misten zij en wat vinden zij sterke en zwakke punten van de methode die we hebben toegepast? Deelnemers gaan hier ook in op de waarde die volgens hen aan de uitkomsten moet worden toegekend.

Wat valt er op in de antwoorden van deelnemers? Op basis van deze raadpleging kunnen we een aantal [conclusies](#) trekken.

1. **Veel motivaties en zorgen van deelnemers gaan over eerlijkheid.** Het woord eerlijkheid wordt niet door iedereen gebruikt, maar deelnemers vragen zich af of de lusten en lasten van de energietransitie wel eerlijk verdeeld worden. “Ben bang dat de kosten weer voornamelijk afgewenteld worden op de burger en dat bedrijven en instanties vooral ontzien worden.” Eerlijkheid heeft verschillende betekenissen voor deelnemers. Sommige deelnemers schrijven over de **gelijke verdeling** van lusten en lasten. Iedereen moet dan een bijdrage leveren aan de energietransitie, of iedereen moet in gelijke mate de lasten dragen. We zien bijvoorbeeld dat deelnemers benadrukken dat iedereen moet investeren: “[Het is] belangrijk om vooral verhuurders in de vrije sector te verplichten hierin te investeren,” schrijft een deelnemer. Tegelijkertijd zijn er zorgen of **iedereen mee kan doen**. Deelnemers vragen zich af of minima wel de mogelijkheid hebben om de vruchten te plukken van duurzame energie en het zullen ervaren als last: “Ik maak me zorgen dat mensen met een lager inkomen hier erg veel last van zullen krijgen, zij krijgen te maken met hogere belastingen voor een niet geïsoleerd huis, of zij moeten een gedwongen investering doen om hun huis te isoleren.” **Proportionaliteit lijkt minder een thema** onder deelnemers van deze PWE. In andere raadplegingen zeiden deelnemers bijvoorbeeld dingen als ‘Iedereen die wil investeren moet geld kunnen verdienen’ of ‘iedereen moet naar rato kunnen profiteren’.
2. **De manier waarop er over duurzaamheid en milieu wordt gesproken kan tot mogelijke spraakverwarring leiden.** Het opwekken van hernieuwbare energie is niet voor iedereen de vanzelfsprekende weg naar een duurzame samenleving. Veel deelnemers benadrukken het belang van energie besparen. We zien bijvoorbeeld bij de optie ‘Foodvalley wordt Isolatievalley’ dat energiebesparing en isoleren als voorwaarde wordt gezien voor een duurzamere samenleving. “Energie besparen moet een belangrijk onderdeel zijn van een meer duurzame samenleving,” schrijft een deelnemer. Andere deelnemers maken zich druk om de invloed van hernieuwbare energie op de biodiversiteit: “Ik zou het landelijk gebied zo veel mogelijk sparen qua grote zonnepanelen, vanwege de onduidelijke gevolgen die deze parken hebben op de biodiversiteit (die cruciaal is voor een klimaatbestendige wereld).” De materialen waarvan windmolens en zonnepanelen zijn opgebouwd zijn ook een bron van zorgen, leiden die in de toekomst tot vervuiling? Zo zegt een deelnemer: “Wind en zonnepanelen zijn niet duurzaam, want waar gaat het afval naar toe wanneer deze afgeschreven zijn.” Ten slotte geven deelnemers ook aan dat het opwekken van hernieuwbare energie in de weg zou kunnen staan van duurzame landbouw. Voor zowel

hernieuwbare energie als duurzame landbouw is ruimte nodig, een deelnemer schrijft: “ik maak me zorgen dat het plaatsen van zonnepanelen op landbouwgrond de verduurzaming van de landbouw tegen zou werken.”

3. **Landschap is een veelvoorkomende waarde, maar vertaling naar de praktijk verschilt.** Een aantal deelnemers ziet grootschalige zonnevelden als manier om het landschap van Regio Foodvalley te beschermen. “Zonne-energie is ...redelijk landschapsvriendelijk...,” schrijft een deelnemer. Windmolens worden dan gezien als een grotere bedreiging van het landschap en bijvoorbeeld het landelijk gebied: “Landelijk karakter wordt minder; meer horizonvervuiling; meer geluidshinder.” Anderen zien de clustering van bijvoorbeeld windmolens en zonnepanelen langs bestaande infrastructuur als manier om het landschap op andere plekken te ontzien. “Lelijkheid op beperkt aantal plekken,” schrijft een deelnemer hierover. Het landschap is dus belangrijk voor deelnemers, maar kan op veel verschillende manieren beschermd of bedreigd worden. Als er dus een beleidskeuze gemaakt wordt omwille van het beschermen van het landschap, dan is het belangrijk uit te leggen wat hier praktisch gezien mee bedoeld wordt. Deelnemers willen het landschap beschermen door absoluut geen windturbines neer te zetten en voor zonnevelden te gaan. Of juist door een aantal windturbines te clusteren en de rest buiten schot te houden.
4. **Er zijn onder deelnemers verschillende visies op het samengaan van landbouw en het opwekken van duurzame energie.** In de antwoorden van deelnemers zien we dat het gebruik van landbouwgronden voor het opwekken van duurzame energie een terugkerend thema is. Bij de optie ‘Foodvalley wordt Solarvalley’ schrijft men bijvoorbeeld als voorwaarde op dat zonnepanelen “vooral **niet op goede landbouwgrond**,” geplaatst moeten worden. “Wereldwijd hebben we een enorm voedselprobleem, hier moeten we niet gaan concurreren om vruchtbare grond,” specificeert een deelnemer. Andere deelnemers vinden duurzame energie juist **goed passen** bij het landelijk gebied. “Veel ondernemers in het landelijk gebied doen al aan energieopwekking als neven inkomstenbron. Er is daar ruimte en er zijn mogelijkheden.” De **combinatie** van het opwekken van energie en landbouw komt in zowel de motivaties als in het hoofdstuk over kansen naar voren: “Denk aan voedselbos en fruitteelt in combinatie met zonne-energie, waarbij elke hectare zonnepanelen gekoppeld wordt aan biodiversiteit, voedsel en het landschap door kleinschalige vlakken ook divers wordt voor mens, dier en plant.” Het samengaan van het opwekken van duurzame energie en landbouw lijkt een **sterk regionaal thema** te zijn. In andere PWE’s over energie hebben wij dit nog niet zo sterk in de antwoorden van deelnemers naar voren zien komen.
5. **De verwachtingen over de rol van de overheid zijn uiteenlopend.** In zowel de motivaties, zorgen en randvoorwaarden van deelnemers, maar zeker ook in reactie op de vraag ‘wat verwacht u van de overheid’ worden uiteenlopende verwachtingen over de rol van de overheid genoemd door deelnemers. Deelnemers spreken de wens uit dat de overheid **ondersteuning biedt** en inwoners van Regio Foodvalley helpt te verduurzamen. “We hebben een natuurinclusief landelijk gebied nodig. Boeren moeten worden geholpen om alternatieve verdienmodellen te ontwikkelen. Middels opwekking van energie, MITS natuurinclusief- kan dat.” Die hulp wordt vaak ook financieel gezien: “Randvoorwaarde is dat de overheid dit ook **financieel stimuleert** of blijft stimuleren (terugwinnen investering binnen max 10 jaar).” Deelnemers willen ook dat de overheid **daadkrachtig is en (lange-termijn)**

richting geeft: “De richting aangeven. Zo zou ik snel duidelijkheid willen hebben of mijn woning op het warmtenet zal worden aangesloten.” Ook wanneer dit betekent dat er impopulaire maatregelen moeten worden genomen: “Noodzakelijke maatregelen doordrukken, ook bij tegenstand van inwoners.” **Welke overheid** dit precies is, is niet altijd duidelijk. Sommige deelnemers wijzen naar gemeenten, de regio en provincie of juist nationale en internationale overheden om dit vraagstuk aan te pakken.

Het algemene beeld dat ontstaat uit deze PWE is een heterogeen beeld. Er is veel diversiteit in de voorkeuren van deelnemers en de manier waarop er over het opwekken van duurzame energie wordt geschreven en welke verwachtingen er leven. We zien **geen gepolariseerd beeld** van twee groepen inwoners die hele andere denkbeelden hebben, maar eerder een **veelkleurig pallet** aan voorkeuren.

Als over onderwerpen zoals eerlijkheid, duurzaamheid en bescherming van het landschap wordt gesproken kan er spraakverwarring ontstaan. Dat zijn bronnen van zogenoemde **emergente onzekerheden**; Emergente onzekerheden bestaan niet per se op het niveau van individuele inwoners (inwoners kunnen overtuigd zijn van de juistheid van hun eigen perspectief) maar de onzekerheden ontstaan wanneer we op zoek gaan naar een oplossing die het beste is voor het collectief. Emergente onzekerhedenⁱ kunnen ertoe leiden dat bij het kiezen van een specifieke aanpak miscommunicatie optreedt (inwoners/beleidsmakers gebruiken dezelfde woorden en argumenten maar begrijpen elkaars conclusies niet). Dergelijke onzekerheden kunnen ook leiden tot controverses. We zien bijvoorbeeld vaak dat in conflicten in het publieke domein de perspectieven van ‘de andere partij’ als emotioneel of irrationeel worden gezien, terwijl zij eigenlijk het gevolg zijn van spraakverwarringen door emergente onzekerheden. Het identificeren van deze emergente onzekerheden kan helpen om onnodige controverses te voorkomen. Wij hopen dat deze PWE en dit rapport een bijdrage levert aan het tegengaan van emergente onzekerheden. De diversiteit is namelijk niet enkel een bron van mogelijke spraakverwarring, het is ook een kracht; het toont de nuance en rijkheid in opvattingen die er leven onder inwoners van Regio Foodvalley.

Als u iets onduidelijk vindt of meer informatie wilt, kunt u contact opnemen met Shannon Spruit (Shannon@populytics.nl) of Niek Mouter (N.Mouter@populytics.nl). Wij horen graag hoe wij in uw ogen dit onderzoek en de rapportage ervan kunnen verbeteren.

I. INLEIDING

---

23 betrokkenen

Stakeholders die samenwerken in het stakeholderoverleg van de RES-regio Foodvalley verkenden samen met ambtenaren en het projectteam wat interessante keuzevraagstukken zijn voor de energietransitie in Regio Foodvalley. 23 betrokkenen hebben tijdens deze 'hackathons' meegedacht over de voorgelegde keuzemogelijkheden.

De raadpleging is deel van het NBPO-burgerparticipatie traject

---

Deze raadpleging is onderdeel van vier stappen die Regio Foodvalley samen met het Nederlands Platform Burgerparticipatie in Overheidsbeleid (NPBO), Public Mediation en Populytics neemt om haar inwoners te betrekken bij dit onderwerp. Dit is de rapportage van de tweede stap.

Hieronder staan alle stappen weergegeven.

1. 5 Online Hackathons met 23 betrokkenen vanuit het stakeholderoverleg en de gemeenten. Hierin verkenden we welke keuzemogelijkheden interessant zouden kunnen zijn om voor te leggen aan inwoners
2. De internetraadpleging (de resultaten staan in dit rapport)
3. Een burgerforum van 20 mensen uit de hele regio geeft begin 2021 een advies aan alle partijen die werken aan het regioplan.
4. Behandeling van het burgerforumadvies en de uitkomsten van de raadpleging door acht gemeenteraden van Regio Foodvalley in het stakeholdersoverleg op 3 maart 2021.

Participatieve Waarde Evaluatie

Voor deze raadpleging werd een Participatie Waarde Evaluatie (PWE) gebruikt. Meer informatie over de methode is te vinden op: www.tudelft.nl/tbm/pwe. De kern van deze methode is dat deelnemers op de stoel van een besluitvormer worden gezet, ze moeten een afweging maken tussen verschillende beleidsopties die een besluitvormer kan kiezen. Vervolgens wordt deelnemers gevraagd aan te geven waarom ze een bepaalde keuze hebben gemaakt. Dit is anders dan veel enquêtes waarin vaak de mening over iets gevraagd wordt, maar de afweging tussen verschillende opties niet centraal staat.

5 weken

De raadpleging is toegankelijk geweest van 8 december 2020 tot en met 10 januari 2021 een periode van bijna vijf weken.

Het online platform

Via een online platform legden we vijf mogelijkheden om energieopwekking te verduurzamen voor aan de deelnemers. Deze mogelijkheden zijn niet bedoeld als realistische scenario's, maar gemaakt om na te denken over de plus- en minpunten van de verschillende mogelijkheden.

Na het geven van informatie over de mogelijkheden nodigden we deelnemers uit om 100 punten te verdelen over de vijf mogelijkheden en hun keuzes tekstueel toe te lichten. De mogelijkheid die hen het meest aansprak gaven zij de meeste punten. De mogelijkheid die hen het minst aansprak de minste punten, of 0 punten.

We vroegen deelnemers hun keuzes uit te leggen. Zo leren wij wat de wensen, zorgen en ideeën zijn van de inwoners van de regio Foodvalley. In het rapport focussen wij ons met name op deze inhoudelijke argumenten. Het verdelen van punten is een middel om inwoners te laten nadenken vanuit een situatie waarin er afwegingen moeten worden gemaakt.

Vijf mogelijkheden om reacties op te wekken

De vijf mogelijkheden die wij aan deelnemers voorlegden zijn:

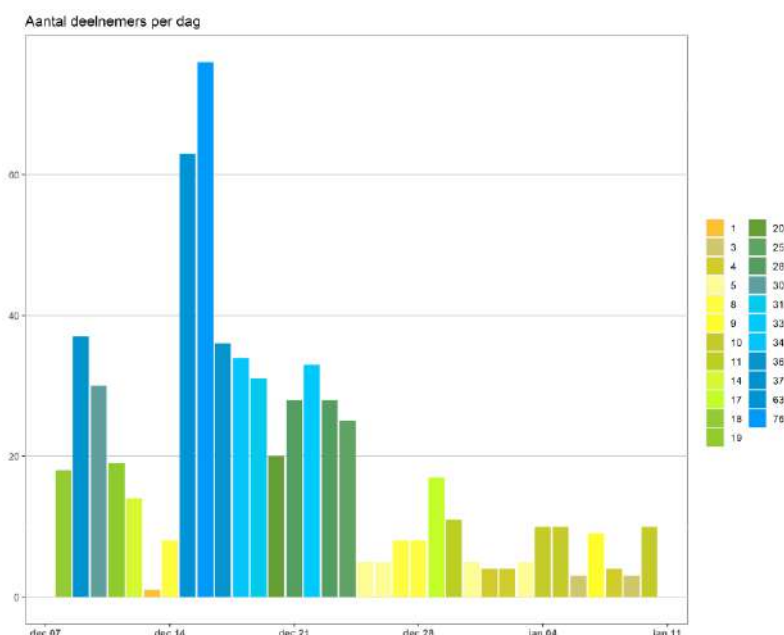
1. **'Foodvalley wordt Solarvalley'**: In Foodvalley benutten we alle beschikbare ruimte voor zonnepanelen: er komen zoveel mogelijk zonnepanelen op daken van woningen en bedrijven, langs wegen en op overkappingen van parkeerplaatsen.
2. **'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied'**: Inwoners en bedrijven in dorpen wekken zoveel mogelijk duurzame energie op en verdienen daaraan. Kleine dorpskernen profiteren van de nieuwe bedrijvigheid, maar ervaren ook de gevolgen in de omgeving.
3. **'Inwoners en bedrijven doen het samen'**: Energiecoöperaties en lokale inwoners en ondernemers nemen het initiatief. Ze werken samen en starten grote en kleine projecten om duurzame energie op te wekken.
4. **'Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur'**: De overheid maakt grootschalige wind- en zonneprojecten mogelijk langs snelwegen en op industrieterreinen. Op die manier hoeft er in de steden en het landelijk gebied minder te veranderen.
5. **'Foodvalley wordt Isolatievalley'**: Huis- en gebouweigenaren doen komende jaren grote investeringen om alle gebouwen helemaal te isoleren. Zij besparen zoveel mogelijk energie.

Deze vijf mogelijkheden zijn dus **géén** concrete plannen, maar ze helpen na te denken over de plus- en minpunten van keuzes. De mogelijkheden hebben gemeen dat ze allemaal aannemen dat Regio Foodvalley minimaal 0.75 TWh aan duurzame energie opwekt in 2030.

Werving

De raadpleging is toegankelijk geweest van 8 december 2020 tot en met 10 januari 2021 een periode van bijna vijf weken. In die periode is de raadpleging op veel verschillende manieren door de gemeenten onder de aandacht gebracht:

- Er is een **persbericht** regionaal en lokaal verspreid op 8 december bij aanvang van de raadpleging. Het persbericht met een uitnodiging voor de raadpleging is verspreid door deelnemers van het stakeholderoverleg via hun eigen kanalen.
- Vanaf 8 december hebben gemeenten in **huis-aan-huisbladen** meerdere weken aandacht besteed aan de Regionale Energiestrategie en de raadpleging. Er is een flyer toegevoegd aan de huis-aan-huisbladen in Regio Foodvalley in week 52 (22/23 december). In een aantal gemeenten zijn de flyers ook nog via andere kanalen/locaties verspreid.
- De gemeenten hebben **via hun netwerk** de raadpleging onder de aandacht gebracht, denk hierbij aan woningbouwcorporaties, sociaal domein, en wijkteams.
- De raadpleging is genoemd in de **nieuwsbrief** van Regio Foodvalley die is verzonden op 8 december.
- Er is geadverteerd op www.resfoodvalley.nl. Hiervoor is een **animatie** gemaakt, die ook te zien was via resfoodvalley.nl, bij de raadpleging via gemeentelijke websites en social mediakanalen.
- Vanaf 11 december zijn er **brieven** gestuurd naar in totaal 10.000 huishoudens in Regio Foodvalley.
- Vanaf 8 december is er een **(betaalde) sociale mediacampagne** via Facebook en Instagram gestart. Tegelijkertijd zijn er via de LinkedIn-, Facebook-, Twitter- en Instagram berichten verspreid.
- Vanaf 4 januari zijn er opnieuw berichten geplaatst door de gemeente: in huis-aan-huisbladen en via social media.
- In januari is nog een actie gestart om **laaggeletterden** te bereiken via contacten van de gemeenten, zoals het Taalhuis. Dit omdat door de Corona maatregelen het onmogelijk was elkaar live te ontmoeten, bijvoorbeeld in het buurthuis.

II. OVER DE DEELNEMERS

1795

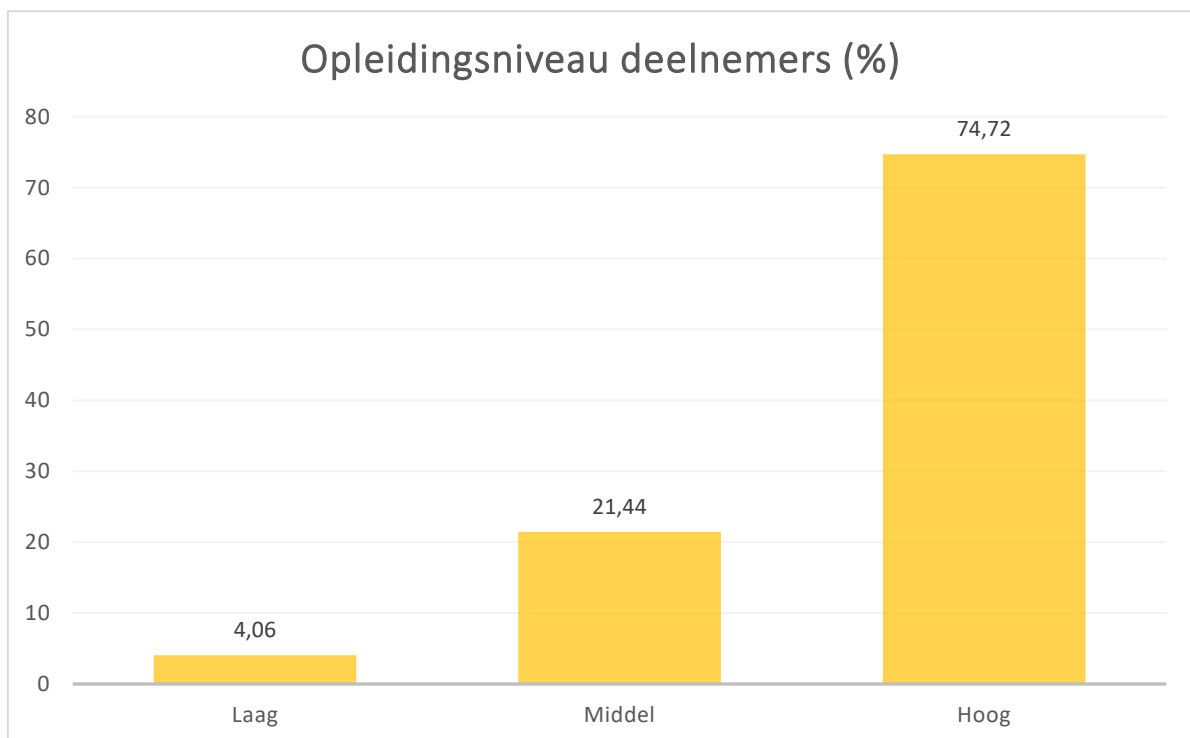
1795 inwoners deden mee met deze raadpleging. Dit is 0,5% van de 356.123 personen die in Regio Foodvalley wonen.

Opleidingsniveau

Wij vroegen deelnemers naar hun hoogstgenoten opleiding (zie de grafiek hieronder). In deze raadpleging zijn hoogopgeleiden oververtegenwoordigd en laagopgeleiden ondervertegenwoordigd.

Ter vergelijking:

- In Regio Foodvalley is in 2019 28,67% laagopgeleid, in deze raadpleging is dat 4,06% van de deelnemers die deze vraag invulden (categorieën Basisonderwijs, Middelbare school (VMBO) en Lager beroepsonderwijs tezamen).
- In Regio Foodvalley is in 2019 42,91% middelhoogopgeleid, in deze raadpleging is dat 21,22% van de deelnemers die deze vraag invulden (categorieën Havo of VWO en MBO tezamen).
- In Regio Foodvalley is in 2019 28,42% hoogopgeleid, in deze raadpleging is dat 74,72% van de deelnemers die deze vraag invulden (categorie HBO of WO).

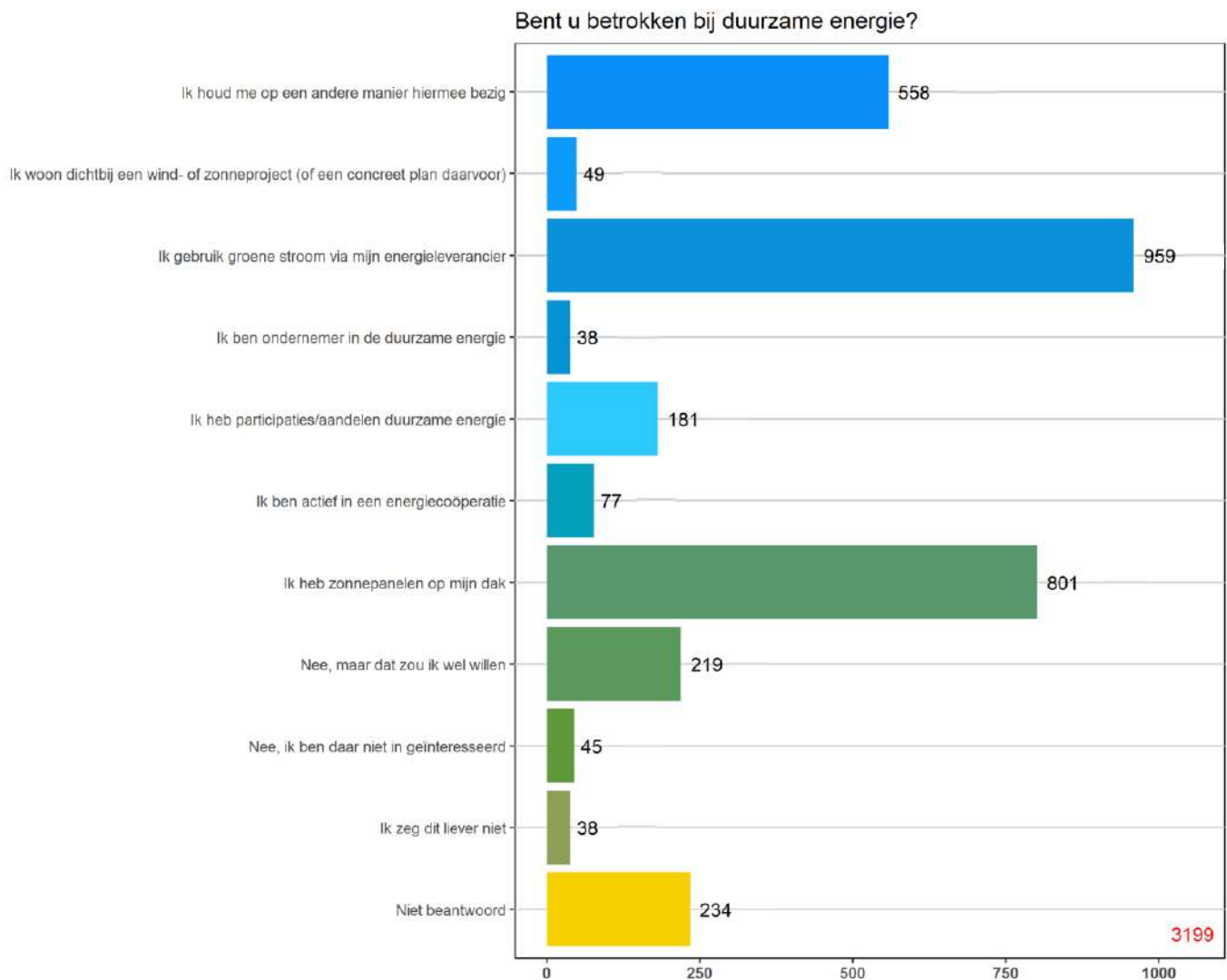
219

219 deelnemers geven aan dat zij nu niets met duurzame energie doen, maar dat wel zouden willen. 45 deelnemers zijn niet geïnteresseerd in duurzame energie.

Betrokkenheid bij duurzame energie

We vroegen deelnemers of zij zelf al iets doen met duurzame energie (zie de figuur beneden). Op deze manier kunnen we zien of de deelnemers van de raadpleging betrokken zijn bij dit thema. Deelnemers konden meerdere antwoorden geven op deze vraag, daarom komt het totaal aantal antwoorden op 3199). Ter vergelijking:

- Van de deelnemers in deze raadpleging hebben 801 deelnemers zonnepanelen op hun dak (44,5% van alle deelnemers). In Regio Foodvalley heeft 15,4% van de woningen zonnepanelen (die geregistreerd zijn bij het CBS).

65%

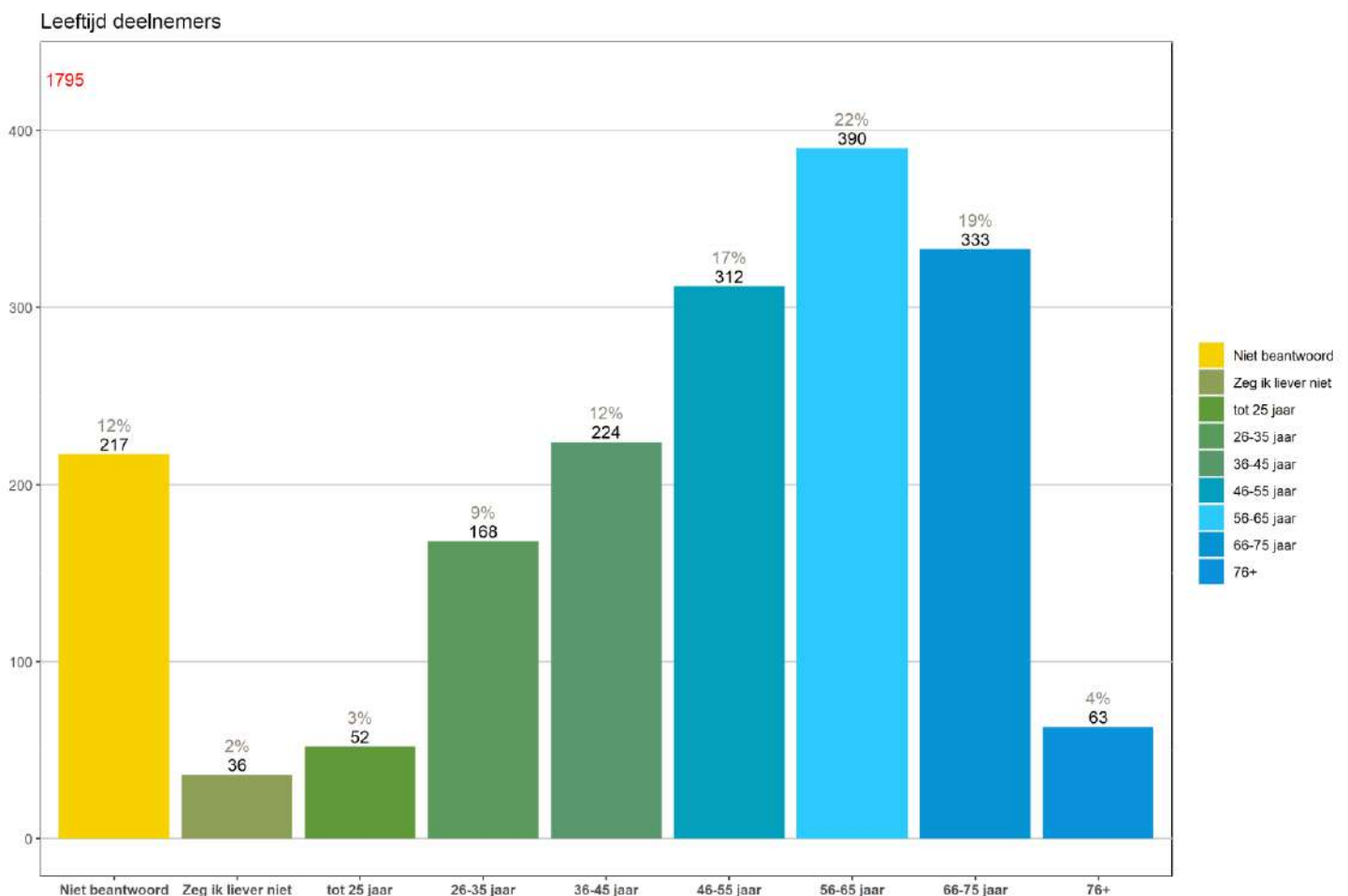
Het percentage mannelijke deelnemers aan deze raadpleging was 65% (tegenover 19% vrouwen, en overige anders of niet beantwoord).

Leeftijd deelnemers

Wij vroegen deelnemers naar hun leeftijd (zie grafiek hieronder).

Ter vergelijking:

- In Regio Foodvalley is 20,15% van de bevolking tussen de 10 en 25 jaar, in deze raadpleging is de groep van 18-25 jaar 3,37%.
- In Regio Foodvalley is 24,36% van de bevolking tussen de 26 en 45 jaar, in deze raadpleging is dat 25,42%.
- In Regio Foodvalley is 25,56% van de bevolking tussen de 46 en 65 jaar, in deze raadpleging is dat 45,52%.
- In Regio Foodvalley is 18,03% van de bevolking 66 jaar of ouder, in deze raadpleging is dat 25,68%.

8 gemeenten

Deelnemers komen uit alle 8 gemeenten van Regio Foodvalley

Spreiding deelnemers

Onderstaande tabel geeft het aantal deelnemers per gemeente aan.

- De meeste deelnemers komen uit gemeenten met veel inwoners (Ede, Wageningen en Veenendaal).
- Het aantal deelnemers per hoofd van de bevolking is het hoogste in Renswoude (2,22% van de inwoners deed mee) en Wageningen (0,67%) van de inwoners deed mee.

Gemeente	Aantal deelnemers
Barneveld	160
Ede	391
Nijkerk	183
Renswoude	115
Rhenen	79
Scherpenzeel	47
Veenendaal	314
Wageningen	258
Onbekend	248

Deelnemersaantal

Als we kijken naar peilingen rond verkiezingen en andere onderzoeken die voorkeuren van Nederlanders meten dan wordt er vaak gewerkt met 1.000 tot 1.500 deelnemers om een voorspelling te doen over voorkeuren van alle stemgerechtigde Nederlanders. Het is niet nodig om alle Nederlanders te bevragen. Omdat het aantal inwoners van de regio Foodvalley

kleiner is dan het aantal inwoners van Nederland kan je uit de voeten met een stuk minder dan 1.500 deelnemers. De bijna 1.800 deelnemers die aan dit onderzoek hebben meegedaan vormt dus een goede basis.

Er wordt door onderzoekers ook regelmatig getest of de voorspellingen vanuit een steekproef ook daadwerkelijk uitkomen. Wij hebben voor de zomer een onderzoek gedaan met 900 Nederlanders over of zij de corona app gingen installerenⁱⁱ. Op basis van deze antwoorden hebben we voorspellingen gedaan over hoeveel Nederlanders de app zouden installeren en het aantal mensen dat de app heeft geïnstalleerd komt nagenoeg overeen met onze voorspelling.

Uiteraard is er onzekerheid als je vanuit een steekproef voorspellingen doet over de voorkeuren van een grotere groep. Bij verkiezingspeilingen wordt **die onzekerheid weergegeven met foutmarges**. Ook in ons onderzoek hebben we te maken met foutmarges. We zien dat deelnemers 22,77 punten toekennen aan keuzemogelijkheid 1 in de steekproef en dit betekent dat we met 95% zekerheid weten dat het gemiddeld aantal punten dat door de hele bevolking wordt toegekend ligt tussen de 21,55 en 23,99 voor dit alternatief.

Dat gezegd hebbende. De gerapporteerde puntentoekeningen in het volgende hoofdstuk geven inzicht in de voorkeuren van bewoners van Foodvalley over de energietransitie, maar niet meer dan dat. De onderzoekers brengen voorkeuren in beeld en laten het aan het burgerforum en de politiek welke conclusies je kunt trekken zoals of er 'draagvlak' is voor een bepaalde beleidsoptie.

III. KWANTITATIEVE RESULTATEN

Verdeling punten

We vroegen deelnemers 100 punten te verdelen over vijf fictieve mogelijkheden om het toekomstig energiebeleid in Regio Foodvalley in te richten. De puntenverdeling is hieronder in de tabel te zien. De keuzemogelijkheid met onder alle deelnemers **gemiddeld het hoogste aantal punten** (24,86 punten) is de optie 'Foodvalley wordt Isolatievalley'. Maar de keuzemogelijkheid waar deelnemers **het vaakst het meeste aantal punten** aan gaven is 'Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur'; voor 617 deelnemers was deze mogelijkheid het meest favoriet. Aan de mogelijkheid 'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied' zijn **gemiddeld het laagste aantal punten** (10,98) toegekend, ook kenden 804 deelnemers hier nul punten aan toe. Dat gezegd hebbende geven maar weinig deelnemers al hun punten aan één keuzemogelijkheid. Zij lijken dus niet de voorkeur te geven aan een volledige focus op één keuzemogelijkheid.

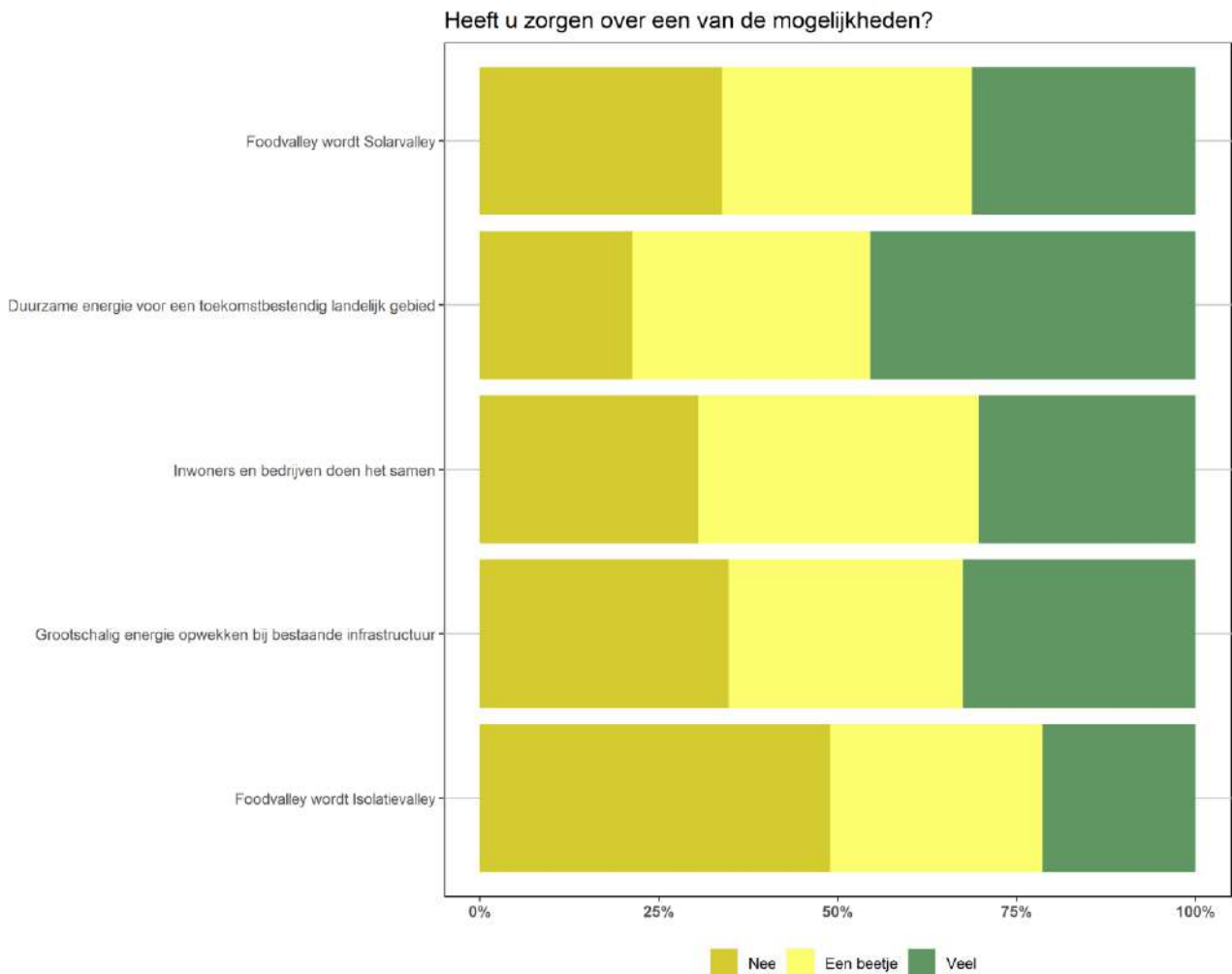
Hoeveel deelnemers hebben:	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'	Totaal (N)
100 punten toegekend	30	5	6	37	45	123
0 punten toegekend	469	804	571	463	345	2652
Meer dan 50 punten toegekend	152	18	57	186	152	565
Meer dan 25 punten toegekend	633	224	429	717	698	2701
De meeste punten toegekend	559	205	350	617	598	2329

*Puntentoekenningen verdeling en gemiddelde: In deze tabel is te zien hoe deelnemers punten verdeelden. Gaven zij meer of minder dan 50 punten, en wat is de gemiddelde puntenverdeling? In de laatste kolom is te zien dat het **totaal aantal puntentoekenning soms op meer dan 1795** komt dit. Dit komt omdat deelnemers puntenverdeling op meerdere manier meetelt. Als iemand bijvoorbeeld 40 punten aan de laatste optie geeft en 40 punten aan de een-na-laatste dan wordt die in*

beide gevallen gerekend als 'de meeste punten toegekend'. De keuzemogelijkheden kregen immers beide de meeste punten. Ook geven de meeste deelnemers meerdere nullen.

Zorgen

Wij vroegen deelnemers om aan te geven over welke keuzemogelijkheden zij zorgen hebben (zie de grafiek hieronder). Deelnemers rapporteren de meeste zorgen over 'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied'.

Vervolgens hebben we een zorgenindex gemaakt (zie tabel hieronder). Als deelnemers geen zorgen hebben en 'nee' antwoorden op bovenstaande vraag, krijgt de mogelijkheid 0 punten. Als deelnemers zeggen dat ze zich 'een beetje' zorgen maken krijgt de mogelijkheid 1 punt, en 2 punten voor 'zeer'. De index geeft het gemiddelde aantal punten per mogelijkheid weer. Hoe hoger de index, hoe meer zorgen er zijn onder de deelnemers zijn.

Wilt u meer weten over deze raadpleging of de methode? Mail dan naar shannon@populytics.nl.

Keuzemogelijkheid	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Zorgen-index	0,98	1,24	1,00	0,98	0,73

Als we naar de zorgenindex kijken dan liggen die voor 'Foodvalley wordt Solarvalley', 'Inwoners en bedrijven doen het samen' en 'Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur' vlakbijelkaar. De zorgenindex voor de keuzemogelijkheid 'Foodvalley wordt Isolatievalley' is het laagste als we naar alle deelnemers kijken. Deelnemers rapporteren hier dus minder zorgen over. De keuzemogelijkheid 'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied' heeft de hoogste zorgenindex, deelnemers rapporteerden hierover de meeste zorgen.

De zorgenindex biedt aanknopingspunten voor de kwalitatieve analyse. Welke zorgen noemen deelnemers bij de keuzemogelijkheden? Dat is te lezen in het volgende hoofdstuk.

Persoonskenmerken en voorkeuren

We hebben gekeken of de kenmerken van deelnemers gecorreleerd zijn aan hun voorkeuren. Dus of bijvoorbeeld vrouwen of deelnemers uit een bepaalde leeftijdsgroep vaker meer punten toekennen aan een bepaalde keuzemogelijkheid.

Eigenschap deelnemers	Relatie met voorkeuren
Geslacht	Er is geen (significant) verschil tussen puntentoekenning door mannen of vrouwen.
Leeftijd	Oudere deelnemers geven significant meer punten aan 'Foodvalley wordt Solarvalley' ten opzichte van jongere deelnemers. In de leeftijdscategorie 66-75 jaar is dat tot wel 9 punten meer dan deelnemers tot 25 jaar.
Opleiding	Het verschil in opleidingsniveaus heeft weinig invloed op de puntentoekenning (geen significante relatie).

Werving	Deelnemers die uit zichzelf meededen (open werving) aan deze raadpleging geven iets meer punten aan 'Foodvalley wordt Solarvalley' en 'Foodvalley wordt Isolatievalley' en minder aan 'Inwoners en bedrijven doen het samen' en 'Grootschalig duurzame en energie opwekken langs infrastructuur' dan deelnemers die na het ontvangen van een brief met een code deelnamen (gesloten werving).
Woonomgeving	Er blijkt geen significant verschil te zijn in puntentoekening tussen deelnemers uit stedelijke en landelijke gebieden.
Huiseigenaarschap	Huiseigenaren geven ten opzichte van huurders minder meer punten aan 'Duurzame Energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied'.
Ondernemerschap	Er is verschil tussen puntentoekening door deelnemers die aangeven ondernemer in Regio Foodvalley te zijn en overige deelnemers.
Interesse in duurzame energie	Mensen die geen interesse hebben in duurzame energie geven veel minder punten aan keuzemogelijkheid 2, 'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied' en keuzemogelijkheid 3 'Inwoners en bedrijven doen het samen'. Ze geven veel meer punten aan keuzemogelijkheid 4, 'Grootschalig duurzame energie opwekken langs infrastructuur' ten opzichte van deelnemers die zich wel bezighouden met duurzame energie.

Onzekerheid en betrouwbaarheidsintervallen

Het is onzeker of 'Foodvalley wordt Isolatievalley', 'Foodvalley wordt Solarvalley' of 'Grootschalige energie opwekken bij bestaande infrastructuur' onder de bevolking van Foodvalley de meest populaire optie is. Vanuit een steekproef zoals deze is het mogelijk uitspraken te doen over de gehele bevolking, maar daarbij hebben we altijd te maken met onzekerheid. Dit geven we in de onderstaande tabel weer met betrouwbaarheidsintervallen. Als we er voor nu vanuit gaan dat de steekproef representatief is voor de bevolking dan kunnen we vanuit het steekproefgemiddelde van 24,86 punten met 95% zekerheid zeggen dat het gemiddeld aantal punten dat door de gehele bevolking van Foodvalley wordt gegeven aan deze optie zich bevindt tussen de 23,63 en 26,09 punten. We zien dat de betrouwbaarheidsintervallen van de drie meest populaire opties door elkaar heenlopen dus kunnen we niet zeggen wat voor de bevolking de meest populaire optie is. Wel zien we dat we met grote zekerheid kunnen zeggen dat de keuzemogelijkheid "Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied" de minste punten zal krijgen van de bevolking en

Wilt u meer weten over deze raadpleging of de methode? Mail dan naar shannon@populytics.nl.

de keuzemogelijkheid “Inwoners en bedrijven doen het samen” zal op vier eindigen.

	‘Foodvalley wordt Solarvalley’	‘Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied’	‘Inwoners en bedrijven doen het samen’	‘Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur’	‘Foodvalley wordt Isolatievalley’
Gemiddeld aantal punten	22,77	10,98	16,84	24,55	24,86
Standaardfout	0,54	0,34	0,42	0,56	0,55
Ondergrens betrouwbaarheidsinterval	21,55	10,23	15,90	23,30	23,63
Bovengrens betrouwbaarheidsinterval	23,99	11,73	17,78	25,80	26,09

Representativiteit

Vanuit het burgerforum werden vragen gesteld over de representativiteit van uitkomsten van dit onderzoek. Kan je op basis van een onderzoek met 1.800 deelnemers waarin bepaalde groepen onder- of oververtegenwoordigd waren wel representatieve conclusies trekken over de gehele bevolking van de regio Foodvalley?

Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen representativiteit van de deelnemers en het doen van representatieve uitspraken. Wat is het verschil? Wanneer je voorkeuren van de populatie wilt weten, dan doe je dat als onderzoeker door de voorkeuren te meten van een steekproef. Wat is een steekproef? Dit is een miniatuur van de bevolking. Idealiter lijkt de steekproef qua relevante kenmerken precies op de populatie. Of de steekproef een goed miniatuur is van de populatie kan je alleen controleren door te kijken naar kenmerken waarover je gegevens hebt van de steekproef en de populatie. Dit gaat bijvoorbeeld om geslacht, leeftijd en opleidingsniveau en of men woonachtig is in de stad of niet in de stad.

In de steekproef zie je dat er meer mannen hebben meegedaan dan vrouwen vergeleken

met de populatie. Is dit dan direct een probleem? Niet als mannen en vrouwen (ongeveer) dezelfde voorkeuren hebben zoals in deze steekproef het geval is. Ook al doen er 1.000 mannen mee aan de steekproef en maar 100 vrouwen, dan nog kan je representatieve uitspraken doen over de bevolking wanneer mannen en vrouwen dezelfde voorkeuren blijken te hebben. Maar stel nou dat mannen en vrouwen een hele andere voorkeur hadden gehad in deze steekproef. Hadden we dan een probleem gehad? Ook dit is op te lossen als je minimaal 30 vrouwen en 30 mannen in de steekproef hebt. Je kan dan **herwegen**. Je kent dan aan de puntentoekening van vrouwen meer waarde toe dan aan die van mannen totdat beide geslachten eenzelfde gewicht hebben in de steekproef en de populatie. Dit hebben we in de sectie hierboven gedaan.

Waarom trekken we de grens bij 30 deelnemers? Het technische antwoord is: Dit baseren we op de zogenaamde centrale limietstelling. Die stelt dat vanaf 30 deelnemers het geschatte steekproefgemiddelde van een variabele normaal verdeeld zal zijn. Als een variabele 'normaal verdeeld' is, is het mogelijk om een betrouwbaarheidsinterval en foutmarges van je uitkomsten te berekenen. In andere woorden: als je slechts 2 deelnemers met een laag opleidingsniveau in je steekproef hebt dan is het onverantwoord om voor deze ondervertegenwoordiging te corrigeren door te herwegen en vanaf 30 deelnemers is dit wel verantwoord. In de volgende sectie leest u de resultaten van de herweging.

Herweging

In dit onderzoek zien we dat er twee kenmerken van deelnemers zijn waar de groep deelnemers kleiner is dan 30 deelnemers in de steekproef (de ondergrens van de centrale limietstelling zoals uitgelegd in de vorige sectie. Dat zijn deelnemers met een kleine portemonnee (10 mensen zeggen 'ik sta er slecht voor') en deelnemers die inwonend zijn (28 personen). Over deze groepen kunnen we dus geen harde uitspraken doen en we kunnen ook niet corrigeren voor het feit dat deze deelnemers ondervertegenwoordigd zijn bij het doen van uitspraken over de populatie. Een andere reden waarom we niet kunnen corrigeren voor de onder representatie van mensen met een kleine portemonnee is dat we niet precies weten hoeveel mensen met dit kenmerk in de regio wonen. Laagopgeleiden zijn ook ondervertegenwoordigd, maar de groep laagopgeleide bevat 62 deelnemers (dit zijn de deelnemers die basisonderwijs, middelbaar onderwijs (uitzondering HAVO /VWO) en lager beroepsonderwijs hebben afgemaakt tezamen). We kunnen dus de uitkomsten van het onderzoek corrigeren voor het feit dat er relatief weinig laagopgeleiden hebben meegedaan via herwegen.

We hebben een herweging op geslacht, leeftijd, opleiding, en gemeente uitgevoerd (zie tabel hieronder). De berekeningen zijn in bijlage C toegevoegd.

	Punten gemiddeld	Herweging naar geslacht	Herweging naar leeftijd	Herweging naar hoogstgenoten opleiding	Herweging naar gemeente
Foodvalley wordt Solarvalley	22,77	22,76	21,43	23,64	22,68
Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied	10,98	10,95	10,82	10,77	11,04
Inwoners en bedrijven doen het samen	16,84	16,93	17,28	16,65	16,44
Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur	24,55	23,83	23,49	24,90	24,97
Foodvalley wordt Isolatievalley	24,86	25,53	26,98	24,03	24,86

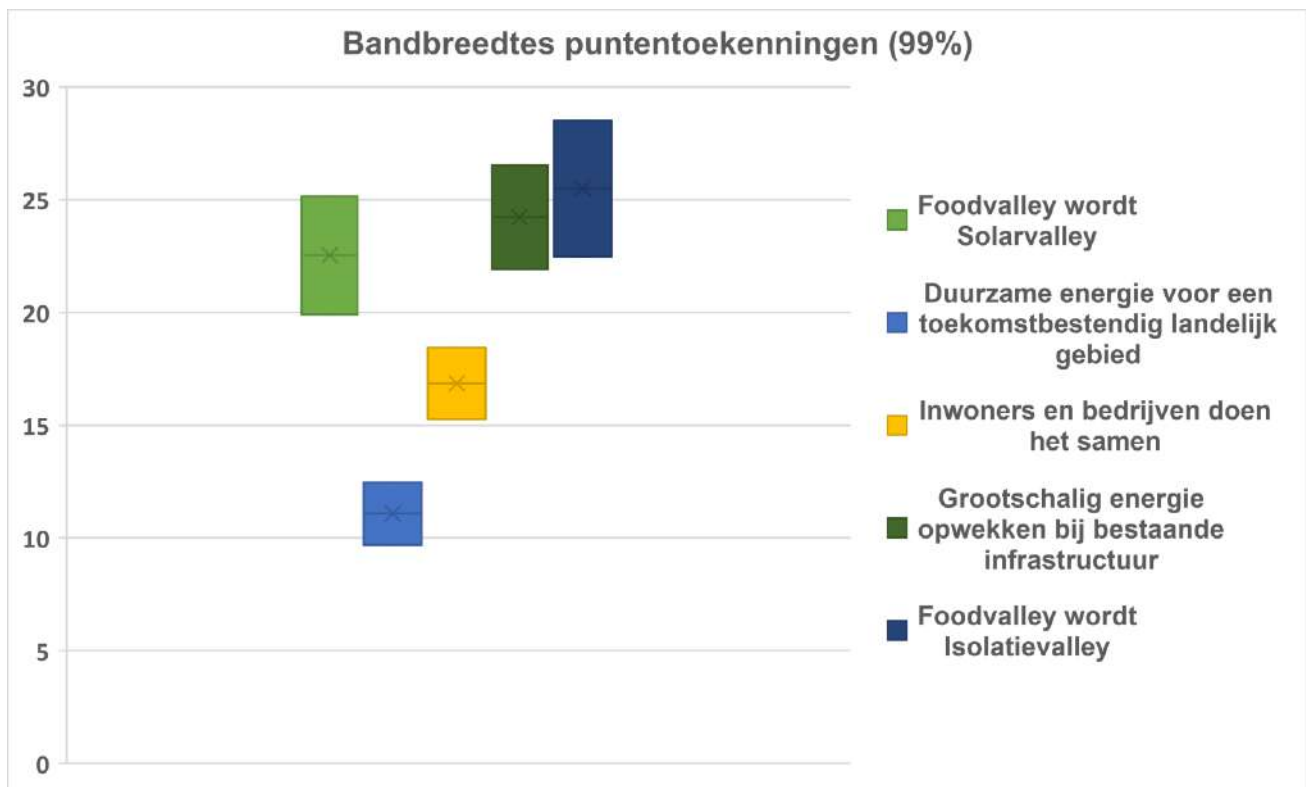
De resultaten van deze herweging kunnen we gebruiken om bandbreedtes te berekenen.

Bandbreedtes

Vanwege de onzekerheid in het onderzoek is het niet mogelijk puntschattingen te maken voor de puntenverdeling. Vanuit de gemiddelde puntentoekenning uit de steekproef kunnen we alleen in orde-grootte uitspraken doen over de gemiddelde puntentoekenning in de populatie. Daarom hebben we op basis van de betrouwbaarheidsintervallen en de herweging bandbreedtes berekent waarbinnen met een grote waarschijnlijk (99%) het gemiddeld aantal punten in de populatie van Foodvalley zou liggen.

Deze bandbreedtes laten zien dat er op basis van dit onderzoek niet te zeggen is of de mogelijkheid 'Foodvalley wordt Solarvalley', 'Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur' of 'Foodvalley wordt Isolatievalley' favoriet is onder de bevolking. De bandbreedtes overlappen immers. Wel is met 99% zekerheid te zeggen dat 'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied' de minste punten krijgt onder bewoners van de regio, en 'Inwoners en bedrijven doen het samen' de vierde favoriete mogelijkheid is.

Wij willen benadrukken dat dit een raadpleging is en **geen stemming** over beleidsopties. Het doel van deze raadpleging is om van inwoners te leren wat voor hen belangrijk is, daarom ligt de nadruk in het vervolg van deze rapportage op de presentatie van inhoudelijke antwoorden (motivaties, zorgen, voorwaarden en kansen). De verdeling van punten geeft echter wel een indicatie van welke beleidsopties sterke reacties zouden kunnen opwekken.

IV. KWALITATIEVE RESULTATEN

Motivaties, zorgen, en voorwaarden van deelnemers per keuzemogelijkheid

---

Wij vroegen deelnemers hun keuzes te motiveren. Enerzijds vroegen we ze na het verdelen van hun punten aan te geven waarom ze aan een bepaalde mogelijkheid punten hadden toebedeeld, anderzijds vroegen we deelnemers om aan te geven waar ze precies zorgen over hadden. Op basis van deze geschreven motivaties hebben wij een overzicht gemaakt van veelgebruikte motivaties en zorgen. Ook viel het op dat veel mensen voorwaarden opschreven zonder dat we hen hier expliciet naar hadden gevraagd, deze hebben we ook samengevat.

Op de komende pagina's geven we per keuzemogelijkheid veelgenoemde motivaties, zorgen en voorwaarden weer. We starten elke bespreking met een samenvattende tabel. Daarna geven we **dikgedrukt** het hoofdargument weer met daaronder een aantal citaten en fragmenten van citaten van deelnemers ter illustratie.

We blijven zo dicht mogelijk bij de originele tekst, maar hebben voor de leesbaarheid spel- en taalfouten gecorrigeerd en soms hoofdletters en leestekens toegevoegd. Ook hebben we delen van citaten weggelaten om herhaling te voorkomen, als er [blokhaken] gebruikt worden betekent dit dat we een deel van een zin binnen het fragment hebben weggelaten voor leesbaarheid.

1. Foodvalley wordt Solarvalley

Motivaties

- Het is makkelijk
- Er is ruimte
- Het is noodzakelijk
- Zonnepanelen belasten de natuur, bodem en het landschap het minst
- Zonnepanelen geven de minste overlast voor inwoners
- Het is het minst lelijk
- Dit is het minst vervuilend/ het meest duurzaam
- Vraagt de minste ruimte
- Het is betaalbaar en/of kosten zijn terug te verdienen voor gebruikers
- Het is eerlijk omdat iedereen kan bijdragen
- Het is eerlijk wanneer de lusten en lasten worden verdeeld
- Er is draagvlak voor
- Vergroot de lokale onafhankelijkheid
- Het vergroot de bewustwording
- Het zijn tenminste geen windmolens

Zorgen

- Alleen zonnepanelen is inefficiënt
- Er is meer nodig
- Dit gaat ten koste van landbouwgrond
- Dit gaat ten koste van het landelijk gebied
- Zonnepanelen hebben een te groot ruimtebeslag
- Dit gaat ten koste van woningbouw
- Dit gaat ten koste van economische activiteit en industrie
- Dit kan schadelijk zijn voor de gezondheid
- Geen duurzame oplossing
- De kosten zijn te hoog
- De hoge kosten kunnen tot ongelijkheid leiden.
- Let op grote pieken en dalen in productie

Voorwaarden

- Mits eerst alle daken benut worden
- Niet op mooie, bijzondere daken en plekken
- Mits het veilig is
- Niet op landbouwgrond
- Niet in het open landschap
- Niet waar het ten koste kan gaan van natuur en/of biodiversiteit
- Wees voorzichtig langs infrastructuur
- Combineer gebruik van ruimte
- Lever maatwerk
- Zorg dat er rekening wordt gehouden met de leefbaarheid van de omgeving en woonplezier
- Iedereen moet mee kunnen doen
- Er is mogelijkheid voor participatie vanuit de omgeving
- Het wordt aantrekkelijk gemaakt voor mensen die niet mee willen doen
- We spelen in op ontwikkelingen in de toekomst
- Duurzame energie opwek koppelen aan isolatie en consumptie

Motivaties van deelnemers voor 'Foodvalley wordt Solarvalley'

Het is makkelijk

"Er is geen enkele reden waarom sporthallen, parkeergarages en alle nieuwe gebouwen niet standaard kunnen worden voorzien van zonnepanelen."

"Zon op daken benutten is een no-brainer."

"Zonne-energie is niet zo ingewikkeld te realiseren. Dus goede optie."

Er is ruimte

"In de stad en in het landelijk gebied bij alle (agrarische) bedrijven is veel ruimte om zonnepanelen te plaatsen zonder het landschap en weidsheid te veruïneren."

"Er is ruimte"

Het is noodzakelijk

"Alle initiatieven zijn nodig als we het gewenste resultaat willen behalen."

"Zonne-energie is de enige oplossing."

Zonnepanelen belasten de natuur, bodem en het landschap het minst

"Zo min mogelijk last voor omgeving of opoffering van natuur en cultuurlandschap"

"Zonnepanelen op industrieterreinen en in de stad zijn relatief makkelijk, vrij efficiënt, en hebben geen impact op landschap, natuur, en biodiversiteit."

"Zonne-energie is ... redelijk landschapsvriendelijk..."

Zonnepanelen geven de minste overlast voor inwoners

"Van zonnepanelen heeft niemand last en het levert wel mooie energie op."

"Schone "onzichtbare" energie."

"Niemand heeft er last van."

"[...] geven de minste overlast (bederven landschap/geluid niet door wieken/wind)"

Het is het minst lelijk

“Zonne-energie is goed opwekbaar via daken van huidige woningen en bedrijfspanden. Dit is qua esthetica het mooiste.”

“Deze optie maakt gebruik van wat we al hebben zonder lelijke windmolens te bouwen of natuurgebied te verruilen voor energieopwekking.”

Dit is het minst vervuילend/ het meest duurzaam

“Dit is de schoonste vorm van opwekken van energie en bovendien stil.”

“Duurzaam en minder landschapsvervuילend.”

Vraagt de minste ruimte

“Door zonnepanelen slim te combineren met andere activiteiten wordt optimaal gebruik gemaakt van het oppervlak van Regio Foodvalley.”

“Zonnepanelen staan niet in de weg en kosten geen ruimte.”

Het is betaalbaar en/of kosten zijn terug te verdienen voor gebruikers

“Zonne-energie is momenteel een van de minst dure duurzame elektriciteitsproductie.”

“Belangrijk is de betaalbaarheid.”

“Ik heb sinds begin dit jaar zelf zonnepanelen. Eenvoudig terug te winnen energieopbrengst.”

Het is eerlijk omdat iedereen kan bijdragen

“Zo kan iedereen er aan bijdragen.”

“Het positieve aan dit scenario vind ik dat er ook binnen de stedelijke omgeving zo veel mogelijk zonnepanelen worden geplaatst.”

Het is eerlijk wanneer de lusten en lasten worden verdeeld

“Door alle ruimte te gebruiken wordt de eventuele overlast beperkt en verdeeld.”

Er is draagvlak voor

“Draagvlak is laatste vijf jaar op niveau gekomen.”

Vergroot de lokale onafhankelijkheid

“Gebruik van bestaande daken voor veel piekvermogen, in combinatie met kleinschalige lokale opslag van energie, maakt straten wijken en gebieden onafhankelijk van bovenliggende netten.”

Het vergroot de bewustwording

“Het bezitten van zonnepanelen (ik heb er 30 liggen) is ook een bewustwordingsmechanisme: je bent er 'dagelijks' mee bezig hoe je energie kan besparen.”

Het zijn tenminste geen windmolens

“Zoals ik al aangaf hou ik niet van windmolens vandaar mijn keuzes voor zonnepanelen.”

“Hierdoor wordt voorkomen dat het hele landschap vol wordt gelegd en er windmolens op land nodig zijn.”

“Zonne-energie op daken en akkers geeft meer beeldkwaliteit ten opzichte van windmolens.”

“Geen geluidsoverlast.”

“Minder dode vogels en insecten.”

Zorgen van deelnemers bij ‘Foodvalley wordt Solarvalley’

Alleen zonnepanelen is inefficiënt

“Tempo toename DE in kWh relatief (te) laag.”

“Ruimte is zeer schaars, en zon is in Nederland niet zo sterk. Lijkt op verschillende manieren een inefficiënte oplossing.”

“Te groot oppervlakte en te veel grondstoffen nodig.”

Er is meer nodig

“Een klein gedeelte van de totale opwekking uit deze mogelijkheid, kansen benutten en risico's spreiden.”

“Alleen.... met zonne-energie kom je er niet.”

“Voor de totale energiebehoefte is een mix van duurzame energie van belang (zon, wind, biomassa, geothermie, aërothermie, aquathermie). Het kan en mag nooit alleen op zonne-energie aankomen.”

Dit gaat ten koste van landbouwgrond

“Zonnepaneelparken ontnemen kostbare grond aan landbouw en natuur.”

“Kost geen ruimte, geen landbouwgrond gebruiken.”

“Maar niet op braakliggende grond bedoeld voor landbouw/ veeteelt/ tuinbouw.”

“Vooral niet op goeie landbouwgrond.”

Dit gaat ten koste van het landelijk gebied

“Landschapsvervuiling ligt op de loer met enorme velden zonne-energie en windmolens. In ons kleine land moeten we zuinig zijn op de ruimte.”

“Het groen dat er nu is, moet worden gekoesterd en versterkt.”

“Niet verstoren landelijk karakter.”

“Zonnevelden maken het land onproductief, zowel voor de natuur (+ biodiversiteit) als voor land- en tuinbouw.”

Zonnepanelen hebben een te groot ruimtebeslag

“[...] enorme ruimtebeslag dat hiervoor nodig is, landschap naar de knoppen, wisselende productie van stroom over dag en seizoen, en tot mogelijkheden komen voor opslag wil nog niet zo.”

“Zonnepanelen zijn te ruimte-intensief en onze ruimte en natuur is te schaars.”

“Om de vallei vol te plempen met molens en grond te gaan gebruiken voor zonnepaneel parken, daar ben ik geen voorstander van.”

Dit gaat ten koste van woningbouw

“Ten koste van woningbouw.”

“Prima op daken, maar niet in plaats van woningen.”

“Maar niet op braakliggende grond bedoeld voor huizenbouw (er is al een woningtekort).”

Dit gaat ten koste van economische activiteit en industrie

“Maar niet op braakliggende grond bedoeld voor industrie.”

Dit kan schadelijk zijn voor de gezondheid

“Voor de (mentale) gezondheid van mensen is het belangrijk dat niet alles volgebouwd wordt met zonnepanelen.”

Geen duurzame oplossing

“Zonnepanelen zijn niet duurzaam. Wat er mee te doen als ze zijn afgeschreven?”

“Het gebruik van zonne-energie zal er wel toe leiden dat er minder fossiele brandstoffen nodig zijn maar zal niets doen tegen de opwarming van de aarde omdat de energie van zonnepanelen voor een groot gedeelte wordt omgezet in warmte.”

“Wat te doen met alle afgedankte zonnepanelen, en hoe gaat het eruit zien?”

De kosten zijn te hoog

“Op regionaal niveau kostbaar in euro per hoeveelheid opgewekte energie.”

“Teveel zonnepanelen leiden tot zware belasting elektriciteitsnet wat weer tot een hogere energierekening leidt.”

“Zijn zonnepanelen echt 15 jaar rendabel? Om er dan miljoenen van neer te zetten in de regio met waarschijnlijk tegenvallende resultaten, kost meer dan het oplevert.”

De hoge kosten kunnen tot ongelijkheid leiden

“Omdat de meeste mensen geen tijd en geld hebben om hier in te investeren. Ik ben bang dat het dus alleen maar gaat gebeuren bij mensen die het wel kunnen betalen.”

Let op grote pieken en dalen in productie

“Liever windenergie dan zonnepanelen op de grond voor voldoende opwekking in het donker.”

Voorwaarden van deelnemers voor ‘Foodvalley wordt Solarvalley’

Mits eerst alle daken benut worden

“Ik zou graag zien dat eerst alle geschikte daken van huizen, stallen en industrieterreinen vol liggen met zonnepalen alvorens er windmolens gebouwd worden.”

“Elke bedrijfseigenaar legt het dak van zijn bedrijfspand vol.”

“Wel overkapping met zonnepanelen bij pluimveebedrijven. Past binnen Foodvalley en geeft pluimvee bescherming tegen roofvogels en overvliegende trekvogels (vogelgriep).”

“Goed om zoveel mogelijk passieve oppervlakte als daken te gebruiken voor zonnecollectoren. Het gebruik van braakliggende grond en natuurgebieden lijkt me hier minder geschikt voor.”

Niet op mooie, bijzondere daken en plekken

“Oude huizen zijn niet echt oud meer en de stad verliest haar oude aanzicht”

“Ik wil het liefst dat al deze lelijke zaken ook geplaatst worden bij lelijke zaken...”

“[...] mits ze geplaatst worden op plekken die het landelijk karakter niet verstoren.”

“Teveel zonnepanelen in het landschap ontsiert.”

Mits het veilig is

“Brandgevaar van zonnepanelen ben ik geen fan van.”

“[...] Ook twijfel ik of dit uiteindelijk de gewenste oplossing gaat zijn in verband met veiligheid, gebruik accu's (milieuvriendelijk?).”

“Brandgevaar wordt niet besproken in de uitleg. Er is een verzekeringsmaatschappij die uit onderzoek vaststelt dat dit risico groot is en daarom geen brandverzekering afsluit.”

Niet op landbouwgrond

“Het is heel ongewenst om weilanden vol zonnepanelen te zetten.”

“Brenkt alleen voldoende energie op als er grootschalige zonneparken komen.”

“Handen af van de natuur en landbouwgrond. Zonne-energie zoveel mogelijk vastleggen op onbenutte plaatsen.”

Niet in het open landschap

“Voor zover de opwekking plaatsvindt in bebouwd gebied: geen probleem. Maar op dit moment is de makkelijke uitweg het bouwen van panelenparken in het buitengebied, en daar is het landschap te kostbaar voor.”

“Het karakter van het gebied mag niet aangetast worden en dat wordt het wel door het vol te zetten met zonnepanelen.”

“Zolang dit de groene ruimte bespaard de meest attractieve optie. Dus solar op bestaande gebouwen, bedrijventerreinen etc. Geen m2 groene ruimte

opofferen voor solar.”

Niet waar het ten koste kan gaan van natuur en/of biodiversiteit

“Wanneer zonnepanelen gebruikt worden op bestaande daken, langs wegen of als overkapping boven parkeerplaatsen (of wegen) dan is het niet nodig om veel landbouwgronden en/of natuur te gebruiken voor het opwekken van energie. Het landelijke karakter blijft behouden. Grond kan worden gebruikt voor (duurzame) landbouw of blijft van de natuur zodat biodiversiteit niet verder achteruit gaat.”

“Geen vervuiling in de natuur van zonnepanelen en of windturbines. Flora en fauna zijn van groot belang in verband met het voortbestaan van de mens. We moeten zuinig zijn op de natuur die in de regio hebben en niet volleggen met zonnepanelen. Dus gebruik de plekken langs de Hoofdwegen en daken.”

Wees voorzichtig langs infrastructuur

“De mogelijkheid om dit langs alle rijkswegen uit te voeren, moet uitvoerig worden besproken met betrekking tot het ecologische/biodiversiteitsvraagstuk.”

Combineer gebruik van ruimte

“[...] combigebruik van die ruimte (via daken, het 'overkappen' van parkeerplaatsen etc.) een goede oplossing... Willekeurig realiseren van zonnevelden in het open agrarische landschap (omdat toevallig een grondeigenaar meewerkt) tast het landschap aan.”

Lever maatwerk

“Maak wel een gedegen afweging of het goed valt in te passen. Een goed idee zou zijn om bij elk nieuwbouwproject te kijken hoe deze technieken zijn in te passen.”

Zorg dat er rekening wordt gehouden met de leefbaarheid van de omgeving en woonplezier

“Wel zonnepanelen, maar niet zoveel mogelijk. Het moet wel een aanvaardbare omgeving blijven om fijn te kunnen wonen.”

“Bovendien vinden mensen ze vaak lelijk in het zicht en dat verpest het woonplezier. Je moet juist zorgen dat je inwoners zoveel mogelijk enthousiast houdt!”

Iedereen moet mee kunnen doen

“Randvoorwaarde is dat de overheid dit ook financieel stimuleert of blijft stimuleren (terugwinnen investering binnen max 10 jaar).”

“Het is daarbij belangrijk dat dit zo sociaal mogelijk aangepakt moet worden. Mensen met een laag inkomen hebben het meeste baat bij verlaging van de maandlasten door zelf stroom op te wekken, maar hebben doorgaans de minste middelen om de investeringen van zonnepanelen te maken. De sociale kloof tussen arm en rijk wordt daardoor steeds groter.”

“Bij zonnepanelen installeren vergt dit veel eigenvermogen wat niet iedereen heeft. Er dient dan wel een subsidieregeling te zijn waarbij mensen gecompenseerd worden voor hun investering.”

“Mensen die nu betalen, moeten geholpen worden om zelf energie op te wekken, niet door bedrijven.”

Er is mogelijkheid voor participatie vanuit de omgeving

“Door inwoners en bedrijven te betrekken bij de verduurzaming ontstaat er wellicht een draagvlak voor toch wel ingrijpende veranderingen in de woon- en werkomgeving.”

Het wordt aantrekkelijk gemaakt voor mensen die niet mee willen doen

“Mensen die in een huurhuis wonen hebben geen baat bij zonnepanelen op het dak als ze niet weten hoelang ze er nog wonen. Toch moeten die zonnepanelen op dat dak komen.”

We spelen in op ontwikkelingen in de toekomst

“Over 10 jaar zijn er nog meer keuzemogelijkheden die genoeg energie opwekken en minder opzichtelijk zijn.”

“Zonnepanelen worden steeds beter qua efficiëntie en dus opbrengst, dus gefaseerd invoeren loont.”

“Niet oppervlakte maar technische optimalisatie is toekomstgericht.”

“Wel lijkt het me voor de hand liggen dat men ook eens kijkt naar bijv. dakpannen met stroomopwekking en/of vlak in het dak opgenomen panelen.”

Duurzame energie opwek koppelen aan isolatie en consumptie

“Wat misschien nog wel meer belang heeft dan het idee om meer en meer energie te consumeren is om energieconsumptie te verminderen. Stimulerende maatregelen als isoleren lijken mij een strak plan.”

“Alles wat je maakt is niet duurzaam. Het meest duurzame is om niet te

consumeren, maar we consumeren nog veel te veel. We willen op te grote voet blijven leven maar dan milieuvriendelijker.”

2. Duurzame energie als kans voor het landelijk gebied

Motivaties

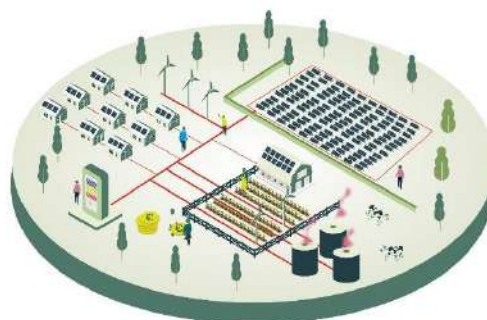
- Het is noodzakelijk
- Het behoud van het landelijk gebied is onze taak
- Zo ontzien we inwoners en zorgen we voor een goede kwaliteit van leven
- Zo kunnen we natuur op andere plekken sparen
- Het is financieel gunstig voor dorpskernen
- Het biedt (een nieuw) perspectief aan boerenbedrijven
- Het sluit goed aan bij de bedrijvigheid op boerenbedrijven
- De rol van Biogas is positief
- Het is effectief
- Het biedt een combinatie van technologieën
- Het energiesysteem wordt stabiel door een combinatie van technologieën
- Lokale regie en zelfbeschikking is belangrijk
- Het zorgt voor lokaal draagvlak
- Men zal meer actie ondernemen vanwege lokaal draagvlak
- Er is een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden
- Het is financieel gunstig voor de gemeente
- Het is goed voor de lokale economie

Zorgen

- Het gebruiken van het landelijke gebied is slecht voor de biodiversiteit
- Het gaat ten koste van de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van het gebied
- Het karakter van het landelijk gebied zal veranderen
- Buiten het landelijk gebied zal de horizon veranderen
- Het landelijk gebied is belangrijk voor ontspanning
- Dit levert niet genoeg duurzame energie op
- Het is niet duurzaam en zou verduurzaming van landbouw in de weg kunnen staan
- Dit is niet de taak van de agrarische sector en grondbezitters
- Dit vraagt te veel van ondernemers en bewoners in het landelijk gebied
- Ondernemers handelen niet in het belang van bewoners
- Het is duur
- Dit wil niet iedereen

Voorwaarden

- Het moet goed ingepast zijn
- Het moeten geen zonneparken of grote windmolens zijn
- Er moet gestimuleerd worden en hulp geboden worden vanuit de overheid
- Er moeten subsidies zijn
- Barrières moeten worden weggenomen
- Er moet gezorgd worden dat lokale gemeenschappen echt profiteren
- Er moet internationaal samengewerkt worden
- 'Hagelslag' moet vermeden worden
- Er moeten afdoende veiligheidsmaatregelen bij biogasinstallaties zijn

Motivaties van deelnemers voor 'Duurzame energie als kans voor het landelijk gebied'

Het is noodzakelijk

"Ik denk dat op het eerste gezicht niemand zit te wachten op een windturbine in zijn achtertuin, of zelfs maar in zijn zicht. Echter denk ik dat we het punt van 'niet leuk vinden' al voorbij zijn. Duurzame energie moet duurzaam leven worden en bij iedereen een onderdeel van zijn dagelijks leven worden."

"Ook aan windmolens valt niet te ontkomen."

Het behoud van het landelijk gebied is onze taak

"Dit klinkt zo voor de hand liggend, daar kan toch niemand tegen zijn."

"Ik hecht aan een toekomstbestendig landelijk gebied. We zijn geroepen om als rentmeester de schepping te bewaren."

Zo ontzien we inwoners en zorgen we voor een goede kwaliteit van leven

"Een evenwicht zoeken dat het landschap en de wonende mens ontziet."

"Meer ruimte, betere gelegenheid, zonder inwoners al te zeer te raken"

"De directe leefomgeving wordt niet 'vervuild' met allerlei installaties op/bij huizen en in de wijken. De kwaliteit van leven blijft redelijk op niveau."

Zo kunnen we natuur op andere plekken sparen

"Concentratie van duurzame energie bij woonkernen om de natuur te sparen is prima."

"Bij het plaatsen van met name windturbines is de benodigde ruimte beperkt en hoeft er minder grond gebruikt te worden voor zonneparken. Ik zou dus het liefst deze optie willen met zoveel mogelijk windturbines en zo min mogelijk zonnepanelen. Behoud van landelijk karakter en natuur is voor mij belangrijk."

Het is financieel gunstig voor dorpskernen

"Dit kan inderdaad een goed verdien model zijn voor het landelijk gebied."

"Het lijkt goed om in de agrarische gebieden, met behoud van het landschappelijk karakter, energie op te wekken, waardoor de agrariërs extra inkomsten kunnen genereren en bovendien de dorpskernen profiteren."

"Een systeem dat mensen geld kan opleveren zal zeker positief uit kunnen pakken."

Het biedt (een nieuw) perspectief aan boerenbedrijven

“Dit is de enige optie die nog een beetje perspectief heeft, omdat hier nauw opgetrokken gaat worden met de agrarische bedrijven. Deze bedrijven moet men toch al mee in gesprek om een transitie naar duurzame landbouw/veehouderij te maken vanwege de steeds meer aangescherpte regelgeving. Door ervoor te zorgen dat er wat te winnen is in plaats van elke keer alleen maar aanscherpingen presenteren, wordt de grondhouding van de boer anders dan die nu is (terughoudend).”

Het sluit goed aan bij de bedrijvigheid op boerenbedrijven

“Er zijn volop ontwikkelingen gaande waarbij zonnevelden meegaan in de wisselteelt van de landbouw. Daarmee draagt het zonneveld bij aan verbetering van de grond (paar jaar rust, en toch opbrengsten) en de grond blijft beschikbaar voor landbouw.”

“Boeren kunnen zo hun landerijen beter gebruiken als deze eens in de zoveel jaar braak moeten liggen. Minder economische schade en meer mogelijkheid voor hen om duurzame investeringen te doen.”

“Veel ondernemers in het landelijk gebied doen al aan energieopwekking als neven inkomstenbron. Er is daar ruimte en er zijn mogelijkheden.”

De rol van Biogas is positief

“Biogas is een uitstekende manier om energie op te wekken.”

“In de beschrijving zie ik ook een overweging om biogas te gaan gebruiken. Dit kan mits men het duurzaam opwekt en goede veiligheidsmaatregelen genomen worden. Er is een kans dat er te weinig agrariërs zijn die dit willen. Ook hiervoor dient de overheid een compensatieregeling te hebben om dit verder gestalte te geven.”

“Laat de boeren een coöperatie van mestvergisters opzetten, mest nog in overvloed zodat hier voor hen ook nog een kleine verdienste is te behalen en ze niet vanwege stofproblemen hun bedrijf hoeven te stoppen. Het biogas hebben we met z'n allen voorlopig nog keihard nodig en is ook functioneel voor de toekomst.”

Het is effectief

“Er wordt veel energie gebruikt in het landelijk gebied, door dit te verduurzamen is de impact het grootste.”

Het biedt een combinatie van technologieën

“Voor een verduurzaming van onze energiebehoefte is het niet verstandig om van een enkele bron afhankelijk te zijn. Diverse energiebronnen kunnen fluctuaties in vraag en aanbod opvangen.”

“Zonne-energie alleen is niet voldoende ook inzet van windmolens en andere mogelijkheden als getijdenenergie en brakwater potentiaalverschil zijn mogelijkheden.”

“Mix van duurzame bronnen lijkt me het beste.”

“Nooit inzetten op een specifieke techniek, maar kijken wat lokaal/regionaal de beste oplossing is.”

Het energiesysteem wordt stabiel door een combinatie van technologieën

“Door te kijken naar lokale mogelijkheden door gebruik te maken van reststromen uit industrie of landbouw kan het probleem van fluctuatie in vraag en aanbod worden opgevangen.”

“Diverse energiebronnen kunnen fluctuaties in vraag en aanbod opvangen. Door te kijken naar lokale mogelijkheden door gebruik te maken van reststromen uit industrie of landbouw kan dit versterken.”

“Een mix van verschillende vormen van energieopwekking- en opslag geeft een robuust oplossing die elke losse vorm niet kan leveren.”

Lokale regie en zelfbeschikking is belangrijk

“Ik ben erg voor regionale organisatie, in producten, maar ook in zelfvoorzienend zijn. Dit geeft minder afhankelijkheid en biedt meer zelfverantwoordelijkheid voor de bewoner. Regionale structuren geeft overzichtelijke investeringen, niet alleen met de kennis van nu, maar reserveer ook voor optimalisatie en vernieuwing.”

“Goed om lokaal te doen wat lokaal kan.”

“Mooi als de gehele gemeenschap er aan werkt en iedereen er bewust van wordt en er zijn steentje aan bij zal dragen. Past het mooi in het landschap. Het landschap is altijd veranderd, hier wennen we ook wel weer aan. Maar doe het mooi en met elkaar.”

“Kleinschalige projecten en zelfbeschikkingsrecht zijn ook belangrijk en moeten zeker uitgevoerd worden.”

Het zorgt voor lokaal draagvlak

“Lokale mogelijkheden zorgen voor meer lokaal draagvlak. Het biedt eenieder mogelijkheden mee te participeren.”

“Kleinschaligheid, aanpassing aan de omgeving en eigen betrokkenheid van de bewoners is volgens mij cruciaal voor het draagvlak onder de bewoners. Dus laat iedereen zelf meewerken en er ook zelf aan verdienen.”

“Het heeft mijn voorkeur om lokale ondernemers en bewoners zoveel mogelijk te betrekken bij de energie transitie.”

“Ik vind dat iedereen zijn steentje moet bijdragen voor een mooie toekomst.”

“Een mooie optie waarbij ook burgers en bedrijven worden betrokken.”

Men zal meer actie ondernemen vanwege lokaal draagvlak

“Het in eigen hand hebben helpt voor verantwoordelijkheidsgevoel en ook een stimulans als je er zelf iets aan kunt verdienen.”

Er is een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden

“Het voor een groot deel door particuliere grondbeheerders laten verzorgen van de noodzakelijke energievoorziening schept duidelijkheid voor zowel burgers als overheden over de vraag waar de verantwoordelijkheden liggen.”

Het is financieel gunstig voor de gemeente

“Misschien zijn zo de gemeentelijke belastingen in de hand te houden.”

Het is goed voor de lokale economie

“Met particulier initiatief wordt de Nederlandse koopmansgeest gestimuleerd.”

“Een systeem dat mensen geld kan opleveren zal zeker positief uit kunnen pakken.”

Zorgen van deelnemers bij ‘Duurzame energie als kans voor het landelijk gebied’

Het gebruiken van het landelijke gebied is slecht voor de biodiversiteit

“Vanuit ecologisch oogpunt, waar in deze vragen weinig ruimte voor is, want het aanzicht wordt wel besproken, maar niet de impact tot de biodiversiteit die verloren zal gaan... Ben ik tegen het grootschalig aanpassen van de huidige landelijke gebieden, met betrekking tot het opwekken van energie. Deze landelijke zones, kunnen veel beter bijdragen aan biodiversiteit. Gebruik de al bebouwde gebieden om het energievraagstuk op te lossen.”

“Ik zou het landelijk gebied zo veel mogelijk sparen qua grote zonnepanelen, vanwege de onduidelijke gevolgen die deze parken hebben op de biodiversiteit (die cruciaal is voor een klimaatbestendige wereld).”

En gaat ten koste van de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van het gebied

“Ik meen dat de plaatsing van grote windturbines een te grote negatieve impact heeft op de leefomgeving van de regio.”

“Zorgen dat het visueel nog een beetje aan te zien blijft. Als er overal energie opwekkers staan kan het heel rommelig worden.”

Het karakter van het landelijk gebied zal veranderen

“Landelijk gebied, daar moeten we zuinig op zijn”

“Landelijk karakter wordt minder; meer horizonvervuiling; meer geluidshinder.”

“Ten koste van onze fraaie landelijke gebieden.”

“Hoewel op zichzelf een zeer goede optie ben ik beducht voor industrialisering van het platteland door een wildgroei aan (zichtbare) productie-installaties.”

Buiten het landelijk gebied zal de horizon veranderen

“De huidige grote windmolens in de Flevopolder zijn al zichtbaar vanuit Barneveld als je daar op de 2e verdieping van een gebouw staat. Verdere horizonvervuiling moet worden voorkomen.”

Het landelijk gebied is belangrijk voor ontspanning

“Er zijn voordelen, maar het landelijk gebied is ook voor de broodnodige ontspanning. Het moet goed 'weggewerkt' worden in de omgeving voordat ik hier meer punten aan zou geven. Een zonnepanelenveld is nog best mooi om te zien, maar windmolens zijn erg aanwezig en verstorend voor de rust.”

Dit levert niet genoeg duurzame energie op

“Dit zijn lapmiddelen.”

“Graag een oplossing die zo efficiënt mogelijk is, schaalvoordelen uitbuiten, etc.”

“Positief, echter kans op versnippering van het beleid. Burgers en bedrijven doen wat zij denken dat goed is, maar dit kan tot een sub-optimum leiden. Regie vanuit de gemeenten tezamen is van belang om een wirwar van willekeurig geplaatste windmolens in het fraaie landschap te voorkomen.”

Het is niet duurzaam en zou verduurzaming van landbouw in de weg kunnen staan

“Windmolens en zonnepanelen zijn niet duurzaam, want waar gaat het afval naar toe wanneer deze afgeschreven zijn?”

“Ik maak me zorgen dat het plaatsen van zonnepanelen op landbouwgrond de verduurzaming van de landbouw tegen zou werken.”

Dit is niet de taak van de agrarische sector en grondbezitters

“Ik zie de agrarische sector dit niet gaan doen, die hebben andere business.”

“Prima om de opwekking van energie -deels- ook aan grootgrondbezitters over te laten, maar voor mij voelt het aan alsof het dan toch bij anderen worden gelegd om energie op te wekken, de nimby-gedachte (not-in-my-backyard).”

“Het voelt heel dubbel om een sector die van nature al niet duurzaam is te gaan verduurzamen met lapmiddelen. In de Foodvalley is zeer veel veeteelt, wat al zoveel vervuilerend is dan akkerbouw, alleen al gezien het watergebruik, ruimtegebruik en de enorme stikstofuitstoot. Het voelt een beetje als een kolencentrale bouwen van gerecyclede materialen”

Dit vraagt te veel van ondernemers en bewoners in het landelijk gebied

“Duurzaam & betrokkenheid is goed. Vraag me af of het gaat werken – lijkt me erg arbeidsintensief.”

“Particuliere, min of meer vrijwillige initiatieven mislukken bijna altijd. Ik vrees hier ook.”

Ondernemers handelen niet in het belang van bewoners

“[...] omdat bedrijven niet met het juiste doel in het achterhoofd de plannen aanpakken: het welzijn van de bevolking.”

Het is duur

“Aanleg zonneparken is duur.”

“Er worden nu miljarden geïnvesteerd in een slecht idee, wat zonder subsidies ook nog eens hartstikke duur wordt.”

“Overigens is de zinsnede ‘dorpskernen profiteren bovendien van de nieuwe bedrijvigheid. Met de winsten kunnen scholen en zwembaden openblijven’ van een wat tendentieuze aard, aangezien de transitie met name kosten met zich meebrengt en niet per definitie leidt tot ‘winsten’, waarvan één-op-één scholen en zwembaden openblijven (waarbij het ook de vraag is of het een gemeentelijke taak is om zwembaden open te houden, maar dat is een andere discussie).”

Dit wil niet iedereen

“Ik denk dat in de meestal toch iets conservatieve dorpen dit plan niet populair zal zijn.”

Voorwaarden van deelnemers voor ‘Duurzame energie als kans voor het landelijk gebied’

Het moet goed ingepast zijn

“Als we via windmolens of zonnepanelen gebruik kunnen maken van het gebied, maar wel op een zo natuurlijk mogelijke manier (inpassing in het landschap), dan

Wilt u meer weten over deze raadpleging of de methode? Mail dan naar shannon@populytics.nl.

kan dit veel winst opleveren.”

“Landelijk gebied beschermen, natuurbehoud belangrijk.”

“Landelijk gebied zoveel mogelijk “open” houden.”

“Het is belangrijk dat de natuur niet wordt verpest.”

Het moeten geen zonneparken of grote windmolens zijn

“Echter het landelijke gebied vol leggen met zonneparken hoort er niet bij.”

“[...] grootschalige zonneparken aanleggen en overal maar veel (grote) windmolens plaatsen gaat te ver.”

“Windmolens liever niet en zeker niet in de buurt van bewoning”

“Het aantal windmolens moet zoveel mogelijk beperkt blijven.”

“Windmolens niet groter dan die in Ede.”

Er moet gestimuleerd worden en hulp geboden worden vanuit de overheid

“Ook hier geldt dat er 100% ingezet moet worden. We hebben in Ede veel landelijk gebied waar veel meer mee gedaan kan worden. Het is op dit moment nog steeds zo dat het afhangt van individuele land- of bedrijfseigenaren of er wat gedaan wordt. Dat moet veel meer gestuurd worden. Afwachten doen we al zo lang.”

“We hebben een natuurinclusief landelijk gebied nodig. Boeren moeten worden geholpen om alternatieve verdienmodellen te ontwikkelen. Middels opwekking van energie, MITS natuurinclusief, kan dat.”

Er moeten subsidies zijn

“Er is een kans dat er te weinig agrariërs zijn die biogas willen. Ook hiervoor dient de overheid een compensatieregeling te hebben om dit verder gestalte te geven.”

“Ook hiervoor dient de overheid een compensatieregeling te hebben om de verduurzaming verder gestalte te geven.”

Barrières moeten worden weggenomen

“Maak het makkelijker voor agrarische bedrijven om te investeren in een (kleine) windmolen om op zijn minst te voorzien in de eigen energie.”

Er moet gezorgd worden dat lokale gemeenschappen echt profiteren

“Er moet echter wel een goede regeling komen dat er ook echt in het dorp of de buurt ook op langere termijn de baten blijven zien.”

Er moet internationaal worden samengewerkt

“Ik denk niet in of-of redeneringen. Soms kunnen initiatieven lokaal zijn, soms is er een rol voor de Rijksoverheid en wellicht ook Europa. Gebieden kunnen regionaal gericht zijn, maar ook landelijk in de zin van voor het hele land een doelstelling formuleren.”

‘Hagelslag’ moet vermeden worden

“Concentratie van opwek is beter voor het landschap en de business case. Beter 1 energielandschap, waar koppelkansen met andere opgaven (natuur, klimaat adaptatie etc.) gemaakt kunnen worden, dan hagelslag (verspreiding) over het landschap.”

“Mits het niet leidt tot een wildgroei van allerlei projecten waar we later weer spijt van krijgen”

Er moeten afdoende veiligheidsmaatregelen bij biogasinstallaties zijn

“In de beschrijving zie ik ook een overweging om biogas te gaan gebruiken. Dit kan mits men het duurzaam opwekt en goede veiligheidsmaatregelen genomen worden.”

3. Inwoners en bedrijven doen het samen

Motivaties

- Iedereen kan zo meedoen
- Iedereen kan inspraak hebben
- Iedereen kan lokaal voordelen ervaren
- Dit zorgt voor draagvlak
- Dit brengt saamhorigheid en solidariteit
- Dit creëert bewustwording
- Dit creëert oplossingen die passen bij de lokale situatie
- Samenwerking is noodzakelijk om grote stappen te maken
- Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid
- Het brengt ons verder
- Het leidt tot kostenbesparing
- Het leidt tot een eerlijke verdeling van lusten en lasten
- Het maakt het aantrekkelijk duurzame energie op te wekken

Zorgen

- Dit duurt te lang
- Er is een kans op verrommeling
- Dit vergt veel regie vanuit de overheid
- Regionaal samenwerken is niet genoeg
- Ondernemers en burgers hebben niet dezelfde belangen
- Het algemene belang kan uit het oog verdwijnen
- Dit is financieel niet realistisch
- Niet iedereen kan dit betalen
- Dit kan tot een oneerlijke verdeling van lusten en lasten leiden
- Niet iedereen zal goed kunnen samenwerken
- Niet iedereen zal tijd hebben hiervoor
- Het is niet haalbaar

Voorwaarden

- Er moet een goed bedrijfsmodel zijn
- De overheid moet wel een rol spelen
- De rol van de overheid moet niet te groot zijn
- Er moet genoeg kennis zijn
- Het moet kleinschalig zijn
- Iedereen moet actief meedoen
- Iedereen moet geholpen worden als ze het niet kunnen betalen of meedoen
- Kosten en baten moeten eerlijk verdeeld worden
- Het groen moet behouden blijven
- Het vergt technische optimalisatie
- Het vergt goede samenwerking

Motivaties van deelnemers voor ‘Inwoners en bedrijven doen het samen’

Iedereen kan zo meedoen

“Het is belangrijk dat iedereen zijn steentje bijdraagt.”

“Burgerinitiatieven moeten gesteund worden.”

Iedereen kan inspraak hebben

“Inspraak is belangrijk.”

“Sowieso moet alles gezamenlijk gedaan worden, alle besluitvorming in overleg met alle partijen.”

“Goed overleg met inwoners is belangrijk.”

Iedereen kan lokaal voordelen ervaren

“Zowel inspanning, motivatie als voordelen zijn dan lokaal gewaarborgd.”

“Alle rendementen moeten terugvloeien naar de lokale samenleving. Geen beslissingen over onze regio in de boardrooms ver weg.”

“Ik vind dat de lusten en lasten eerlijk verdeeld moeten worden. Ook vind ik lokaal eigendom belangrijk, dus dat de inwoners en de lokale ondernemers (incl. agrariërs) gezamenlijk het eigendom hebben van de zonnepanelen en windmolens. Dan blijft het geld in de regio, doet iedereen mee en is de energie van ons samen.”

Dit zorgt voor draagvlak

“Goed om draagvlak te creëren “

“Draagvlak onder de bevolking voor de energietransitie is essentieel. Coöperaties van bewoners en bedrijven kunnen het draagvlak vergroten en daarmee de realisatie van duurzame energieprojecten versnellen.”

“Het samendoen draagt enorm bij aan een positief sentiment, zeker bij grote windturbines.”

Dit brengt saamhorigheid en solidariteit

“Lokale saamhorigheid.”

“Solidariteit; samen verantwoordelijk.”

Dit creëert bewustwording

“Ergens zouden de inwoners meer betrokken moeten raken bij hun eigen energie. Dat kan met deze optie.”

“Ook is er meer directe interactie tussen opwekking en verbruik en daarmee een

stuk bewustwording.”

Dit creëert oplossingen die passen bij de lokale situatie

“Wensen en voorkeuren per gebied kunnen goed afgesteld worden, maar het is de vraag of dit gaat werken en of het niet een grote chaos wordt.”

“Het is belangrijk dat er lokaal gekeken wordt wat de meest passende maatregelen zijn en hierbij de kosten en opbrengsten delen.”

“Lokaal beter te bepalen waar er zo min mogelijk last van is.”

“Door op iedere plek gezamenlijk naar een oplossing te kijken, worden de lasten verdeeld en dat geeft oplossingen die bij de lokale situatie passen. En hopelijk ook meer saamhorigheid.”

Samenwerking is noodzakelijk om grote stappen te maken

“Je hebt groepen nodig om echt impact te maken. Inwoners kunnen dit niet alleen en hebben daarom de lokale bedrijven nodig.”

“Grote projecten kun je alleen maar samen doen.”

Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid

“Het energievraagstuk is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen, t.w. inwoners, bedrijven, instellingen.”

“Ieder neemt zijn verantwoordelijkheid.”

“Ik denk dat lokale bedrijven zeker mogen bijdragen aan de energie transitie.”

“Voordeel is dat er in dit scenario meer inspraak is van bewoners, mensen moeten samenwerken en verantwoordelijkheid nemen voor hun impact.”

Het brengt ons verder

“Er zijn altijd mensen die het leuk en fijn vinden en er bovendien goed in zijn om samen te werken. Samenwerking kan verrassende zaken opleveren. Samenwerken kan vernieuwing opleveren. Bij samenwerken is één plus één drie.”

“Het overstijgt de mogelijkheden van één enkele particulier.”

“Het proces van adaptatie aan klimaatverandering is zowel relevant voor bedrijven als voor burgers. Door een samenwerking tussen de twee genoemde partijen, ontstaat er een win-win situatie.”

Het leidt tot kostenbesparing

“Om kosten te besparen voor inwoners en om ze sneller te helpen met de realisatie

van de apparatuur voor zonne-energie is het beter om samen te werken met lokale bedrijven. Eventueel worden deze bedrijven financieel gesteund door de gemeente.”

Het leidt tot een eerlijke verdeling van lusten en lasten

“Het is eerlijk om de lasten te verdelen.”

Het maakt het aantrekkelijk duurzame energie op te wekken

“De winst die de inwoners en bedrijven kunnen verdelen zie ik als motivatie voor een investering.”

“Liever mensen zelf laten investeren in dit soort projecten, zoals bij voorstel 3 wordt beschreven, dan van bovenaf beslissen dat dit handig is.”

“Het is goed als burgers ook direct profiteren van de duurzame energie.”

Zorgen van deelnemers bij ‘Inwoners en bedrijven doen het samen’

Dit duurt te lang

“Duurt te lang.”

“Wie kan hier tegen zijn? Ik wil wel dat dit gebeurt, maar ben er niet erg hoopvol op. In Ede heeft het warmte de vrije hand gekregen en de “buurtmolen” bij de A12 komt er ook maar niet. Ja, ze moeten worden verplicht om de buurt te betrekken e.d. zoals beschreven. Er is een coöperatie ValleiEnergie die zich hiervoor al vele jaren inzet en de gemeente Ede had hen al lang veel breder moeten steunen. Dat doen ze wel, maar te weinig, en, zo vrees ik, na deze enquête ook te laat. Want moet hier nu nog beleid op gemaakt worden? Onder welke steun hebben de bestuurders gezeten?”

Er is een kans op verrommeling

“Nadeel mogelijk rommelig landschap.”

“Het geeft veel versnippering en grotere kans op het niet halen van de doelen.”

“Ik ben bang als er te veel kleine aanbieders en initiatieven ontstaan er een verrommeling van de markt komt en hier weinig controle op is.”

Dit vergt veel regie vanuit de overheid

“Klinkt leuk, maar is in praktijk nogal lastig. Meeste mensen en bedrijven hebben geen zin, tijd en expertise om dit goed aan te pakken. Tegelijkertijd moeten de klimaatdoelen wel gehaald worden. Dit vraagt om een visie van een sturende overheid, die schaalvoordelen in kan zetten. Ik wil een overheid die met een doordachte visie komt, in plaats van dat we allemaal wat rommelen en er wellicht

Wilt u meer weten over deze raadpleging of de methode? Mail dan naar shannon@populytics.nl.

over een tijdje achter komen dat niemand het overzicht heeft en we de doelen niet halen.”

“Ik verwacht niet dat dit haalbaar is in korte termijn. Bedrijven zijn te conservatief en kijken liever eerst de kat uit de boom. Daar moet de overheid een grote rol in blijven spelen.”

“Het is noodzakelijk om alle partijen bij dit plan te betrekken. De overheid alleen is niet verstandig omdat er dan veel verzet komt. Maar op een gegeven moment zal er wel een bestuurlijke instantie een knoop door moeten hakken omdat anders de inwoners en bedrijven maar om de hete brei heen blijven draaien.”

Regionaal samenwerken is niet genoeg

“Een landelijke coördinatie en afstemming dus om de juiste maatregelen t.a.v. de energietransitie te nemen. Een decentrale aanpak komt niet verder dan nog meer windmolens, zonnepanelen en isolatiemaatregelen terwijl een landelijke, centrale aanpak met structureel en betere oplossingen kan komen zoals aardwarmte, waterstof, fusie-energie etc.”

“Ik vind het hoogst opmerkelijk te noemen dat wij in een digitaal tijdperk leven waarin allerhande goederen kunnen worden geïmporteerd, landsgrenzen tot formaliteiten zijn geworden en wij in één Europa leven, maar vervolgens bij een dermate belangrijk en ingrijpend vraagstuk als klimaatverandering c.q. energietransitie ons verschuilen achter onze eigen gemeentegrenzen en wij een soortement van autarkisch bestaan moeten leiden.”

Ondernemers en burgers hebben niet dezelfde belangen

“Echter, het belang van ondernemers is anders dan van een individuele burger. Als ondernemer wil ik winstgevende activiteiten en dat staat altijd voorop. Als burger ben ik veel meer bezig met duurzaamheid. Als die twee perspectieven (tijdelijk) op één lijn kunnen worden gebracht klinkt dat aantrekkelijk om een versnelling te bewerkstelligen. Dus dat spreekt me aan. Echter, er komen zeker momenten en situaties waarbij de korte- en langetermijnbelangen van groepen burgers en groepen bedrijven toch weer haaks op elkaar komen te staan. Dan kiest de ondernemer voor rendement en de burger voor burgerbelangen. Daarmee is de kans op ellende op termijn te groot.”

“Bedenklijk, vanwege mogelijk te verwachten belangenverschillen, meningsverschillen en onvrede tussen de diverse belangengroepen.”

“Bedrijven kijken voornamelijk vanuit een winstoogmerk, dat is niet altijd te rijmen met wat goed is voor een particulier.”

Het algemene belang kan uit het oog verdwijnen

“Privé initiatieven moeten niet alleen het privé belang dienen. Het algemene belang mag hierbij niet vergeten worden, ook met het oog op de toekomstige (planologische) ontwikkelingen.”

“Energieopwekking exclusief door particuliere partijen lijkt me niet wenselijk in het licht van de basisbehoefte van energie.”

Dit is financieel niet realistisch

“Er moet kapitaal ingepompt worden en het is handig om een klein aantal financierders te hebben in plaats van een heleboel particulieren.”

“Bedrijven steken pas echt in als er baten aan zitten, op zich niet verkeerd maar we zullen met zijn allen gaan merken dat er nu eenmaal consequenties zitten aan het niet meer zomaar kunnen gebruiken van fossiele of op andere manier vastgelegde energie, of die nu in steenkolen, gas of bomen zit.”

Niet iedereen kan dit betalen

“We zijn ons ook bewust dat niet iedereen mee kan investeren.”

“Ook het mogelijk achterblijven van burgers met een lager inkomen vind ik zorgwekkend, duurzame energie moet ook voor hen beschikbaar zijn.”

“Wij denken dat we het bij de overheid moeten laten, om de verdeling arm-rijk tegen te gaan. Plus risico voor de burgers, wat minder bedeelden slecht kunnen dragen.”

Dit kan tot een oneerlijke verdeling van lusten en lasten leiden

“Bedrijven zullen de grote profiteurs worden en dat is jammer uiteindelijk loopt de consument hier meer risico.”

Niet iedereen zal goed kunnen samenwerken

“Elke lokale situatie verschilt dus het is goed om enige zelfbeschikking te hebben. In onze wijk zal dat best een optie zijn, maar er zijn vast wijken met minder cohesie.”

“De samenwerking tussen inwoners en bedrijven zie ik niet heel positief in. Ik heb er geen vertrouwen in dat de burger hier zijn financiële voordeel in haalt. Positief is collectief/coöperatie. Middelen genereren om levendig platteland te behouden met duurzaamheid”

“Minder omdat het waarschijnlijk wat stroperiger is, overleg bijvoorbeeld. Moeizaam.”

Niet iedereen zal tijd hebben hiervoor

“Ik kan niet ook nog tijd investeren om mijn hele flatgebouw mee te krijgen.”

“Het lijkt mij vrij omslachtig en tijdrovend om groepen burgers te organiseren.”

Het is niet haalbaar

“Lijkt niet zo makkelijk uit te voeren. Wordt snel een rommeltje.”

“Trage besluitvorming door gehakketak; vraagt te veel tijd en moeite van inwoners; niet iedereen wil/zal meedoen...”

“Particuliere, min of meer vrijwillige initiatieven mislukken bijna altijd. Ik vrees hier ook.”

Voorwaarden van deelnemers voor ‘Inwoners en bedrijven doen het samen’

Er moet een goed bedrijfsmodel zijn

“Een goed bedrijfsmodel vergroot de kans op succes”

De overheid moet wel een rol spelen

“Zodra infrastructurele projecten door lokale bedrijven en burgers samen worden opgezet, moet het algemene belang niet vergeten worden en is toezicht nodig van overheidsinstanties.”

“Ik geloof niet in de variant waarin bedrijven en inwoners het samen doen. Dat gaat niet lukken of leidt tot oeverloze discussie met niet of nauwelijks resultaat. De energietransitie vraagt om stevige regie vanuit de overheid.”

“Grootschalige projecten moeten wat mij betreft door de overheden worden gecoördineerd, en niet door individuele burgers en bedrijven. Die kunnen de bredere gevolgen van hun plannen niet overzien. Wel goede onderdelen, zoals de zonnepanelen op daken.”

“De overheid kan meehelpen pilotprojectjes op te zetten die als voorbeeld kunnen dienen.”

De rol van de overheid moet niet te groot zijn

“Ga de lokale initiatieven niet in de weg zitten.”

Er moet genoeg kennis zijn

“Op dit moment ontbeert het de inwoners nog aan kennis en organisatievermogen. Ik heb hoop dat dit initiatief daarin voorziet.”

Het moet kleinschalig zijn

“Ik denk dat het draagvlak het grootst is als mensen betrokken zijn bij de

energietransitie. Ik zie daarom meer in kleinschalige initiatieven, waarbij de gemeente inwoners en lokale bedrijven maximaal faciliteert bij hun initiatieven.”

Iedereen moet actief meedoen

“Feestje voor hoger opgeleiden/mensen met hoger inkomen, kans dat de rest niet mee kan doen.”

“Actieve participatie van alle partijen is essentieel.”

“Grote projecten geven veel vervuiling (horizon en geluid), kleine projecten zijn misschien minder efficiënt, maar zijn gemakkelijker te realiseren.”

“Alleen door samenwerking gaat dit lukken (daar hoort dan ook de overheid en het onderwijs bij).”

Iedereen moet geholpen worden als ze het niet kunnen betalen of meedoen

“Om kosten te besparen voor inwoners en om ze sneller te helpen met de realisatie van de apparatuur voor zonne-energie is het beter om samen te werken met lokale bedrijven. Eventueel worden deze bedrijven financieel gesteund door de gemeente.”

“Maak het eenvoudig/simpel voor particulieren en investeerders om te participeren in PV-panelen op daken van bestaande gebouwen/ kleine windturbines op bestaande industrieterreinen.”

“Biedt eenieder mogelijkheden mee te participeren.”

Kosten en baten moeten eerlijk verdeeld worden

“Het gezamenlijk optrekken van mensen deelt de kosten. Het is echter de vraag wie hier het meest van gaat profiteren, de mensen of de bedrijven? Wanneer de winst naar bedrijven gaat terwijl de mensen de meeste kosten dragen en oppervlakte op hun dak hebben afgestaan is dit niet eerlijk.”

“Kosten evenredig over verbruik.”

“Kosten en baten moeten naar ratio eerlijk verdeeld worden.”

Het groen moet behouden blijven

“Nooit in het weinige groen dat onze gemeente nog rijk is.”

“Dat laatste beetje groen wat wij nog in onze gemeente hebben mag niet vernietigd worden door een tijdelijk iets als zonnepanelen.”

“Bij bestaande bouw alleen als dit toepasbaar is zonder grote schade aan te richten aan bestaande infrastructuur en groenvoorzieningen.”

Het vergt technische optimalisatie

“Lokale optimalisatie is nodig om het energienet te ontlasten.”

En goede samenwerking

“Je moet dan wel bereid zijn om naar elkaar te luisteren.”

“Naar elkaar wijzen heeft geen zin. Iedereen heeft zijn aandeel in het probleem en de oplossing.”

“Wanneer we het samen doen, weten we ons ook samen verantwoordelijk voor dit project. Ik ga er van uit dat samen ook betekent dat de verhoudingen tussen bedrijven en personen ook evenredig zijn.”

4. Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur

Motivaties

- Dit is vanzelfsprekend
- Het is haalbaar
- Het is snel
- Er is landschapsvervuiling op een beperkt aantal plaatsen
- Er is landschapsvervuiling op plekken die al industrieel zijn
- Hier hebben zo min mogelijk mensen last van
- Zeker wanneer windmolens naast wegen worden geplaatst (en niet elders)
- Op deze manier kan de verspreiding van duurzame energieprojecten worden voorkomen
- Zo kan een groot deel van het (cultuur) landschap behouden blijven
- Zo kunnen andere gebieden voor recreatie behouden blijven
- Zo kunnen biodiversiteit en natuur in andere gebieden ontzien worden
- Zo is er het minste weerstand
- Grootschaligheid is efficiënt qua opbrengst
- Efficiëntie bij gebruik van 'loze ruimte' en land wat niet geheel benut is
- Makkelijker uit te voeren
- Er hoeft bijvoorbeeld minder bekabeling aangelegd te worden
- Het is goedkoper
- Het brengt minder kosten met zich mee voor inwoners
- Kosten en baten zijn eerlijk(er) verdeeld
- Gemeenten kunnen hier grote stappen maken

Zorgen

- Hierdoor verliezen we groen langs infrastructuur (met name langs wegen)
- Sommige gemeenten kunnen hier niet aan bijdragen
- We moeten bij grootschalige projecten niet enkel kijken naar wind- en zonne-energie, ook naar kernenergie
- Windmolens zijn niet goed voor het milieu
- Hierdoor krijgen grote investeerders te veel invloed

Voorwaarden

- Energieopwekking moet niet ten koste gaan van natuurontwikkeling, of er juist aan bijdragen
- Het landschap mag niet verder achteruitgaan
- Landbouwgronden moeten worden ontzien
- Er worden geen windmolens en zonnepanelen geplaatst
- Er worden geen biomassacentrales geplaatst
- Inwoners moeten betrokken worden
- Inwoners moeten financieel mee kunnen doen
- Er is geen overlast voor omwonenden
- Het is veilig voor weggebruikers
- Lusten en lasten worden eerlijk verdeeld
- De overheid neemt de regie
- Er wordt regionaal samengewerkt
- Hogere overheden spelen een rol
- Laat grote ontwikkelaars een belangrijke rol spelen

Motivaties van deelnemers voor ‘Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur’

Dit is vanzelfsprekend

“Aansluiten bij bestaande infrastructuur zou de norm moeten zijn. En een plicht voor nieuw te vestigen bedrijven wat mij betreft.”

Het is haalbaar

“Dat lijkt me goed haalbaar, omdat bestaande infrastructuur (zoals het gasnet t.b.v. verwarming) geïntegreerd kan worden.”

“De makkelijkste optie, geen nieuwe infrastructuur nodig.”

Het is snel

“Op de eerste plaats is dit de snelste manier en de urgentie is zeer groot!!”

Er is landschapsvervuiling op een beperkt aantal plaatsen

“Efficiënte qua ruimtegebruik. “Vervuiling” op beperkt aantal plaatsen.”

“Lelijkheid op beperkt aantal plekken.”

“Het is niet te voorkomen dat je helemaal geen landschapsvervuiling hebt. Zet de windmolens dan op die plekken (en geldt overigens ook voor zonnepaneel-parken) waar je er het minst last van hebt. Langs snelwegen en op industrieterreinen.”

Er is landschapsvervuiling op plekken die al industrieel zijn

“Het concentreren van turbines op plekken waarbij de landschapsbeleving anders is daarom een goed idee. Industrieterreinen en snelwegen hebben al een ander karakter dan landschappen gedomineerd door natuur of landbouw, waardoor een concentratie van turbines op die plekken minder belastend zullen zijn voor de landschapservaring.”

Hier hebben zo min mogelijk mensen last van

“Bij infrastructuur hebben relatief weinig mensen er last van.”

“Dat lijkt me een optie waar inwoners het minst last van hebben, dus ik ben groot voorstander.”

“Door dit dichtbij snelwegen te realiseren geeft dit relatief weinig problemen voor mens en dier.”

“Minste overlast, minste kosten, groot effect.”

Zeker wanneer windmolens naast wegen worden geplaatst (en niet elders)

“Gebruik infrastructuur liever als plek voor windmolens. De wegen hebben toch al een geluidshinderzone, dan maakt het weinig meer uit dat een windmolen wat geluid maakt.”

“Ik kan echt genieten van de windmolens langs de A15 bij Reesen (ben er zelf mede-eigenaar van) en die bij AVRI en bij Deil. Zeker in mijn elektrische auto die wordt ingehaald door een Betuweroute-trein op groene stroom. Dit graag ook zo snel mogelijk langs de A12 en de A30!”

Op deze manier kan de verspreiding van duurzame energieprojecten worden voorkomen

“Verspreiding voorkomen.”

“Zoveel als mogelijk centreren. Geen lappendeken van miniprojecten.”

Zo kan een groot deel van het (cultuur) landschap behouden blijven

“Je spaart het landschap en de natuur.”

“Laat de rest van het landschap intact.”

“Dorpen en buitengebied worden minder aangetast.”

Zo kunnen andere gebieden voor recreatie behouden blijven

“Natuur langs industrieterreinen en autowegen heeft vaak geen recreatieve functie en kan dus perfect gebruikt worden voor het opwekken van industrie, waar dat in woonwijken of buitengebieden niet praktisch, mooi of wenselijk is.”

“Spaart relatief de natuurbeleving het meest.”

“Zorg dat je natuurgebieden en open landschappen zoveel mogelijk in tact houdt zodat mensen altijd plekken hebben om te kunnen recreëren zonder zich te storen aan grote landschap ontsierende windmolens of velden vol met zonnepanelen.”

Zo kunnen biodiversiteit en natuur in andere gebieden ontzien worden

“Bij voorkeur energie opwekken op welke waar nu al weinig of geen natuur/biodiversiteit is. Nabij infrastructuur lijkt mij daarom een goede plek. Zo min mogelijk impact op de natuur.”

Zo is er het minste weerstand

“Toch denk ik dat dit een van de manieren is om duurzame energie op te wekken met zo min mogelijke weerstand.”

“Windmolens kunnen veel energie opwekken. Niemand wil ze vlak bij zich hebben. Daarom is het verstandig om deze molens langs hoofwegen te zetten met daarnaast een zone waarin wel bedrijven gevestigd kunnen zijn, maar geen

woningen.”

“Minste weerstand bij de inwoners, dus realisatie kost derhalve weinig moeite”

Grootschaligheid is efficiënt qua opbrengst

“Grootschalige projecten zouden effectiever moeten zijn uitvoering en onderhoud.”

“De grootschaligheid is aantrekkelijk, wat betreft stroom opwekking.”

“Om transportverlies te voorkomen.”

Efficiëntie bij gebruik van ‘loze ruimte’ en land wat niet geheel benut is

“Ruimte kort naast de snelweg mag niet bebouwd worden, dus gebruiken voor zon en wind energie.”

“Dit soort terreinen krijgen een nieuwe functie erbij.”

“Heel veel oppervlak bij infrastructuur is ongebruikt of heeft grasland waarvan de opbrengst door vervuiling niet kan worden gebruikt. Het is logisch om dit oppervlak (dat meestal al in bezit is van de overheid) door de overheid te laten gebruiken voor het opwekken van energie.”

Makkelijker uit te voeren

“Geen ellenlange overlegstructuur met individuele partijen.”

“Het aanleggen vraagt minder tijd, energie en dergelijken, omdat men er goed bij kan en afvoer goed kan regelen.”

“Er zijn nog genoeg plaatsen te vinden waar zonnepanelen kunnen worden geplaatst. Bijna alle geluidswallen hebben wel mogelijkheden.”

Er hoeft bijvoorbeeld minder bekabeling aangelegd te worden

“Door zonneparken te realiseren op daken van bedrijfspanden, bedrijfshallen en woningen en windmolens neer te zetten op geschikte plekken op bedrijventerreinen [...] Daarbij komen ze dan ook in de nabijheid van de gebruikers en hoeven er minder kabels aangelegd te worden.”

Het is goedkoper

“Minder aanlegkosten.”

“Door grootschalig te denken, kan er beter toezicht worden gehouden en zal dit waarschijnlijk ook de kosten omlaag brengen.”

Het brengt minder kosten met zich mee voor inwoners

“Lage kosten inwoners, meedelen in winst.”

Kosten en baten zijn eerlijk(er) verdeeld

“Maar wel nodig omdat de lokale bottom-up scenario's op zichzelf waarschijnlijk niet voldoende zijn. Sturing van hogerhand is niet per se verkeerd. Wel moet er dan aandacht zijn voor een eerlijke verdeling van lusten en lasten.”

“Waarschijnlijk verrekend via het verbruik en is daarom eerlijk.”

“Kosten en baten moeten naar ratio eerlijk verdeeld worden.”

Gemeenten kunnen hier grote stappen maken

“Deze plekken worden niet door particulieren en kleine bedrijven gevuld en daarom moet dit grootschalig door de overheid opgepakt worden.”

“De gemeentes wijzen hier locaties aan. Zo is het ook duidelijk dat de gemeente bezig is met duurzaamheid en geven zijn het goede voorbeeld voor de inwoners.”

Zorgen van deelnemers bij ‘Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur’

Hierdoor verliezen we groen langs infrastructuur (met name langs wegen)

“Het is voor mij een schrikbeeld als ik langs de bestaande infrastructuur minder groen te zien krijg doordat er zonnevelden zijn aangelegd.”

“Alsnog moet er goed gekeken worden naar de landschappelijke inpassing, want veel mensen zien het landschap hoofdzakelijk vanaf de snelweg.”

“Ik denk dat er ook langs de wegen belangrijke natuur aanwezig is. Ik zie meer potentie voor de industrieterreinen, omdat daar niemand woont en er dus minder overlast zal zijn dan in het landelijk gebied.”

Sommige gemeenten kunnen hier niet aan bijdragen

“Het probleem voor Scherpenzeel is dat hier weinig mogelijkheden zijn. Geen snelwegen op gemeentegrond. Naast de N224 zitten we midden in de kern! Dit geldt eveneens voor de industrieterreinen.”

We moeten bij grootschalige projecten niet enkel kijken naar wind- en zonne-energie, ook naar kernenergie

“Wat mij verbaast in het hele voorgestelde plan is dat kernenergie uitgesloten wordt omdat dit te duur zou zijn en te lang qua bouwtijd zou zijn Dit is allang achterhaald.”

“Als we allemaal echt eerlijk zijn is er maar 1 duurzame oplossing, kernenergie schoon regelbaar naar behoefte, opslag makkelijker d.m.v. waterstof. Hoe schoon

is zon/wind energie echt? Productieproces, installatie, slecht te reguleren qua aanbod opslag nog steeds lastig, alleen via omslachtige accu packs en wat gebeurt er met de zonnepanelen als ze afgeschreven zijn? Is het recyclebaar of wordt het het nieuwe asbest? Kernenergie is niet meer zoals in de tijd van Tsjernobyl.”

Windmolens zijn niet goed voor het milieu

“Windturbines zijn zo wie zo niet duurzaam: na 10 jaar grote revisie en na 20 jaar totaal versleten en verouderd.”

Hierdoor krijgen grote investeerders te veel invloed

“Volgens mij is het leven mooier als we het gevoel hebben mede-eigenaar te zijn van onze omgeving, en dat doen we door dingen samen in te richten, en niet door het grootkapitaal uit te nodigen om hier rendementen op te slurpen.”

“Door negatieve ervaringen met energie cowboys, die alleen maar denken aan geld verdienen en daarom langs het randje van de wet gaan lopen kies ik voor een oplossing via de overheid. De overheid zou een afspiegeling moeten zijn van de bevolking. Ze dienen het belang van het volk.”

Voorwaarden van deelnemers voor ‘Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur’

Energieopwekking moet niet ten koste gaan van natuurontwikkeling, of er juist aan bijdragen

“Tevens kan dit gecombineerd worden met natuurontwikkeling.”

“Ik vind het ook belangrijk dat dit niet ten koste gaat van de natuur en de uitstraling van de Veluwe.”

Het landschap mag niet (verder) achteruitgaan

“Logisch gebruik maken van knippen in het landschap die er al zijn gemaakt ten behoeve van vervoer.”

“Hierbij zal ook het landschap zoveel mogelijk intact gehouden worden, hoewel het wel jammer is dat plekken die al niet zo mooi waren nu nog lelijker zullen worden.”

“Vooral doen als het de gezichtsruimte niet vervuult.”

“Ik neem even aan dat alle daken volleggen niet voldoende zal zijn om de doelstelling in 2030/2050 te halen. Om het landschap niet te verrommelen vind ik het dan het beste vooral aan te sluiten bij de bestaande infrastructuur. Windmolens en zonnenvelden zijn niet mooi en niet natuurlijk, hoe mooi en biodivers het haagje er omheen zal worden. Door bij de infra te blijven blijft het open landschap beter behouden.”

Landbouwgronden moeten worden ontzien

“Ik ben nadrukkelijk tegen het plaatsen van zonnepanelen in weilanden, ook al is dat langs een snelweg. Wereldwijd hebben we een enorm voedselprobleem, hier moeten we niet gaan concurreren om vruchtbare grond.”

“Geen opoffering van goede gronden voor duurzame landbouw.”

Er worden geen windmolens en zonnepanelen geplaatst

“Ook hier zonnepanelen langs en op de geluidschermen, benutten van de warmte-afgifte van verkeer en bedrijven, ontwikkel stroomopwekking vanuit het asfalt. Op industrieterreinen kleinschalige waterstofgas centrales ontwikkelen plaatsen, in rivieren en kanalen gebruik maken van de stroming. Alles ontwikkelen wat bijdraagt aan energieopwekking die niet schadelijk is voor milieu en landschapsvervuiling. Dus GEEN idiote hoge windmolens, GEEN weilanden vol panelen!!!!”

Er worden geen biomassacentrales geplaatst

“Prima voor opwekken windenergie. Een warmtenet kan alleen wanneer restwarmte beschikbaar is (dus NIET door het opstoken van biomassa en dat soort onzin!)”

Inwoners moeten betrokken worden

“Het is essentieel dat inwoners verplicht betrokken worden bij het maken en realiseren van de plannen om voldoende draagvlak te creëren.”

Inwoners moeten financieel mee kunnen doen

“Laat direct omwonenden financieel meeprofiteren.”

“Mits het betaalbaar is”

Er is geen overlast voor omwonenden

“Langs sommige delen van de Nederlandse infra kunnen best energie opwekkende maatregelen getroffen worden. Zolang dit geen overlast veroorzaakt bij inwoners die er vlakbij wonen. Nederland is een erg klein land met veel inwoners.”

“Wel dient de overheid er rekening mee te houden dat er ook mensen langs de snelweg wonen en die ontzien moeten worden.”

Het is veilig voor weggebruikers

“Hierbij wel rekening houden met afleiding/ verblinding van verkeersdeelnemers en zorgen dat er voldoende groen blijft.”

Lusten en lasten worden eerlijk verdeeld

“Wel moet er dan aandacht zijn voor een eerlijke verdeling van lusten en lasten.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging of de methode? Mail dan naar shannon@populytics.nl.

“Vooral als je burgers er financieel van mee kan laten profiteren.”

De overheid neemt de regie

“De energieproblematiek vereist efficiënte oplossingen, die zo centraal en professioneel mogelijk moeten worden aangestuurd.”

“Gemeente in overleg die toewijst kan het landschap ontzien.”

“Van de overheid verwacht ik een efficiënte oplossing, waarbij het klimaatakkoord kan worden uitgevoerd tegen lage kosten. Deze oplossing overtuigt mij het meest van lage maatschappelijke en private/economische kosten.”

“Overheid faciliteert in het mogelijk maken van grote projecten.”

Er wordt regionaal samengewerkt

“Het probleem voor Scherpenzeel is dat hier weinig mogelijkheden zijn. Geen snelwegen op gemeentegrond. Naast de N224 zitten we midden in de kern! Dit geldt eveneens voor de industrieterreinen.”

“Ik vraag mij dan ook af in hoeverre windturbines in Foodvalley op de best denkbare plek liggen. Is Flevoland hier niet veel geschikter voor dan een gebied met twee belangrijke natuurgebieden? Wat betekent dit voor de ecologie, maar ook voor de mens?”

Hogere overheden spelen een rol

“Belangrijke rol voor de landelijke en provinciale overheid. Breder nationaal draagvlak kan ontstaan.”

Laat grote ontwikkelaars een belangrijke rol spelen

“Zet het weg middels een tender onder de grote bedrijven, naast bestaande infrastructuur.”

5. Foodvalley wordt Isolatievalley

Motivaties

- Isolatie en energiebesparing is een voorwaarde voor een duurzame samenleving
- Energie besparen is beter dan duurzame energie opwekken
- Door te isoleren gebruiken we niet meer dan we nodig hebben
- Dit is efficiënt
- Dit levert veel op voor bewoners
- Dit levert meer comfort in huis
- Dit motiveert inwoners
- Dit geeft weinig overlast en invloed op de omgeving
- Er is meer draagvlak voor dan voor windmolens en zonnepanelen
- Het is haalbaar
- Het is makkelijk
- Iedereen kan meedoen
- Het stimuleert de lokale economie
- Het is een langetermijnoplossing

Zorgen

- Het is niet haalbaar
- Het is niet effectief
- Het is te duur
- Het kan leiden tot een oneerlijke verdeling van lusten en lasten
- Het is gedoe
- Niet iedereen zal kunnen meedoen
- Succes is afhankelijk van dat iedereen meedoet
- Het is niet efficiënt
- Het is niet in elke woning mogelijk
- Isoleren heeft gevolgen voor het leefklimaat in een huis
- Isolatie alleen is niet voldoende
- Er is ook een gedragsverandering nodig

Voorwaarden

- Isoleren is juist een voorwaarde voor andere maatregelen
- Alle nieuwbouw moet standaard goed geïsoleerd worden
- Oude woningen moeten ook aandacht krijgen
- Er is nog meer innovatie nodig
- Er moet ook aandacht zijn voor materiaal gebruik
- Het moet betaalbaar zijn voor bewoners
- De overheid moet helpen
- De overheid moet helpen door subsidies
- De overheid moet helpen door belastingregelingen
- Er moeten geen regionale verschillen in subsidies zijn
- Er moeten verplichtingen (mogelijk) zijn
- Mensen moeten de keuze hebben om dit te doen
- Het werkt alleen als er ook ingezet wordt op een gedragsverandering

Motivaties van deelnemers voor 'Foodvalley wordt Isolatievalley'

Isolatie en energiebesparing is een voorwaarde voor een duurzame samenleving

“Energie besparen moet een belangrijk onderdeel zijn van een meer duurzame samenleving.”

“Zonder isolatie zijn andere inspanningen weinig zinvol.”

“Isolatie van woningen en bedrijven kan relatief eenvoudig tegen lage kosten verbeterd worden. Steeds meer energie opwekken (duurzaam of niet), zonder dat je het 'lek' in de panden minder groot maakt, is zonde. Een vijver die lek is kun je ook wel steeds blijven vullen met water, maar zonder het lek te repareren wordt het niet beter. “

“Isolatie zal altijd een deel van de oplossing moeten zijn.”

Energie besparen is beter dan duurzame energie opwekken

“Energie besparen en dus helemaal niet gebruiken is beter dan dezelfde hoeveelheid energie opwekken, maar dan iets duurzamer.”

“Energie besparen is altijd beter voor het milieu dan energie gebruiken.”

“Het klinkt het meest logisch om het probleem zoveel mogelijk te voorkomen, in plaats van oplossingen te bedenken.”

Door te isoleren gebruiken we niet meer dan we nodig hebben

“Niet meer gebruiken dan je nodig hebt.”

“Wat je niet gebruikt is automatisch ook niet verbruikt.”

Dit is efficiënt

“Dit is op energiegebied het allerbeste. Je kunt wel duurzaam willen zijn, maar het meest duurzaam ben je met energie die je voorkomt en niet meer gebruikt.”

“Maximaal isoleren is een eenmalige investering wat een verdere energiebesparing oplevert gedurende de rest van de tijd dat het bouwwerk blijft bestaan.”

“Ofwel: niet dweilen met de kraan open.”

“Energie die je niet hoeft op te wekken is de allerschoonste energie.”

Dit levert veel op voor bewoners

“Warmteisolatie/besparing moet sowieso aangepakt worden door de eigenaren van bestaand vastgoed en particuliere woningen. Dat is in hun eigen financieel belang.”

“Warmte is tevens de grootste energievreter bij woningen. Ik zie dit als een zeer kansrijke optie.”

Dit levert meer comfort in huis

“En als het zomers warmer wordt is het ook prettig als het binnen koel blijft.”

“Verhogen wooncomfort door isolatie.”

“Een beter wooncomfort en lagere woonlasten is mooi meegenomen.”

Dit motiveert inwoners

“De burger wordt gemotiveerd om ook mee te denken, heeft voordeel door minder kosten voor verwarmen en verlichting.”

“Ook worden de burgers hier direct medeverantwoordelijk gemaakt.”

Dit geeft weinig overlast en invloed op de omgeving

“Nauwelijks overlast, no regrets.”

“De enige manier om te voorkomen dat we de Foodvalley moeten vol zetten met zonnepanelen en windmolens is om heel groot in te zetten op energiebesparing. Want het huidige gebruik gaat nog snel groeien door gebruik van meer elektronische apparatuur (auto's en machines). Dus isolatie van huidige gebouwen en zeer strenge regels bij nieuwbouw is de manier om te zorgen dat met "beperkte middelen" op het gebied van zon en wind de strategische doelen kunnen worden gehaald.”

“Minst zichtbaar naar buiten toe.”

“Geeft geen overlast, tast het landschap niet aan.”

Er is meer draagvlak voor dan voor windmolens en zonnepanelen

“Dit heeft waarschijnlijk een groot draagvlak, zeker t.o.v. landschapsvervuilende zonne- of erger, windparken.”

“Verschrikkelijk die windmolens met hun slagschaduw, geluid en knipperende lampen. Het zijn echte horizon vervuilers, en wat als ze op zijn... stop maar in de grond??? Bah”

Het is haalbaar

“Tot slot, ik heb mijn hoekhuis, uit rond [jaartal], de afgelopen jaren zo goed mogelijk geïsoleerd en een maximaal aantal zonnepanelen [...] aangebracht. Ik ben hierdoor reeds nagenoeg energieneutraal, inclusief de energie voor mijn elektrische auto (ca. 10.000/jaar). Ik moet hierbij wel aangeven dat ik alleenstaand ben. Hiermee wil ik aangeven dat het helemaal niet zo onmogelijk is om energieneutraal te wonen.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging of de methode? Mail dan naar shannon@populytics.nl.

“Even de tanden op elkaar en oordoppen in, en klaar!”

Het is makkelijk

“Met een aantal simpele, relatief goedkope maatregelen is er al winst te behalen. (Gaan we een jaar niet op vakantie).”

“Het isoleren van huizen kan vaak al veel besparen, een makkelijke manier om te verduurzamen.”

“Isolatie van woningen en gebouwen zal zeker een nuttige bijdrage kunnen leveren en is in veel gevallen vaak relatief eenvoudig te realiseren.”

Iedereen kan meedoen

“Met slechts een kleine bijdrage kan iedere woningbouwvereniging, iedere gebouwbeheerder van een publieke ruimte, ieder bedrijf en ieder gezin hieraan bijdragen.”

“Bewoners kunnen hun eigen huis aanpakken, en daar direct een steentje bijdragen. Dat is goed voor het 'we-doen-dit-samen' gevoel, en de besparingen op de vaste lasten tonen ook direct een effect.”

Het stimuleert de lokale economie

“Tevens is het goed voor de werkgelegenheid in de bouwsector.”

Het is een lange termijn oplossing

“Het energieverbruik verminderen door middel van isolatie lijkt me een goede langetermijnoplossing.”

“Eenmalig een grote investering, waar we de jaren daarna met z'n allen van kunnen profiteren. En dan hebben we niet veel windmolens nodig.”

“Isoleren is een investering die heel lang meegaat.”

Zorgen van deelnemers bij ‘Foodvalley wordt Isolatievalley’

Het is niet haalbaar

“Verder klinkt de verplichting leuk, maar dat krijg je er wettelijk nooit door.”

“Ik verwacht niet te veel van isoleren tenzij er veel subsidie voor komt.”

Het is niet effectief

“Isolatie is niet een oplossing voor het energieverbruik. Er moet veeleer aandacht zijn voor waterstof en zonnewarmte emissievrij en/of gratis”

“Isolatie is niet onbelangrijk, maar niet Dé oplossing.”

“Als het energiegebruik maar blijft stijgen kunnen we de race om klimaatneutraal te worden nooit winnen.”

Het is te duur

“Goed streven, maar zal niet lukken uit kostenoverweging.”

“Goed idee, maar een hoop bewoners hebben hier geen geld voor”

“Besparen van energie moet beslist, maar koopkracht burger moet niet te veel aangetast worden (mag wel een beetje!)”

Het kan leiden tot een oneerlijke verdeling van lusten en lasten

“Omdat de meeste mensen geen tijd en geld hebben om hier iets in te investeren. Dus ben ik bang dat het alleen maar gaat gebeuren bij mensen die het wel kunnen betalen.”

“Wonen en verlaging van woonlasten centraal stellen. [...] ben bang dat de kosten weer voornamelijk afgewenteld op de burger en dat bedrijven en instanties vooral ontzien worden.”

Het is gedoe

“Nog meer isoleren. Je blijft aan de gang.”

“Meer Isolatie is prima maar graag op een haalbaar tempo”

Niet iedereen zal kunnen meedoen

“Sommige mensen gewoon geen geld hebben om te isoleren. Een lening aangaan kan ook alleen als je goed verdient.”

“Ik maak me zorgen dat mensen met een lager inkomen hier erg veel last van zullen krijgen, zij krijgen te maken met hogere belastingen voor een niet geïsoleerd huis, of zij moeten een gedwongen investering doen om hun huis te isoleren.”

Succes is afhankelijk van dat iedereen meedoet

“Bij te weinig deelname levert het niet veel op.”

Het is niet efficiënt

“Aan isoleren van bestaande gebouwen zitten grenzen. Kosten baten overwegingen.”

“Isolatie kost veel geld en grondstoffen.”

“We moeten alleen niet alle woningen naar A-label willen brengen, dan is de investering voor sommige oudere woningen te groot om terug te verdienen.”

“De huizen goed isoleren is altijd goed, maar levert niet veel op.”

En niet in elke woning mogelijk

“Isoleren is erg belangrijk maar moet niet ten koste gaan van de mogelijkheid om frisse lucht toe te laten in de gebouwen.”

“Isolatie kan wel bijdragen aan het wooncomfort, maar vooral bij oude huizen moet je ook oppassen dat er voldoende ventilatie openblijft, anders wordt het een schimmelparadijs.”

Isoleren heeft gevolgen voor het leefklimaat in een huis

“Isoleren is niet goed voor het leefklimaat. “

“De huizen moeten wel woningen blijven en niet veranderen in bedompte, brommende koelkasten. De laatste berichten daarover stemmen nog niet echt gerust.”

“Ik heb mijn bedenkingen bij nog meer isolatie... Ik heb het idee dat dit niet gezond meer is.”

“Te veel isoleren is niet goed. Dan krijgt het coronavirus te veel kans. Doe mij maar een fris windje door het huis heen.”

Isolatie alleen is niet voldoende

“Bij alle keuzes zou isolatie samen moeten gaan. [...]”

“Als het gebruik niet daalt schieten we hiermee te weinig op. Laten we met z'n allen bewuste keuzes maken.”

Er is ook een gedragsverandering nodig

“De meeste mensen zijn misschien inmiddels wel op de hoogte van de klimaatcrisis, maar handelen wij er allemaal al optimaal naar? Het kan altijd beter, ook bij mij thuis. Hoe verstandiger we leren omspringen met ons energieverbruik, hoe 'makkelijker' het wordt om energieneutraal te worden voor onze toekomst.”

“Isolatie wekt geen energie op, maar het bespaart. Meer fietsen en minder consumeren doet dat ook, maar dat kunnen we hier niet invullen.”

Voorwaarden van deelnemers voor 'Foodvalley wordt Isolatievalley'

Isoleren is juist een voorwaarde voor andere maatregelen

“Zonder eerst woningen te beter te isoleren, zijn alle andere projecten duurder en in grotere aantallen nodig. Door eerst te isoleren wordt de energievraag kleiner en het "probleem" van alternatieve energie leveren een kleinere opgave.”

“Deze eerste stappen leveren ook de tijd op om aan oplossingen te werken voor de daadwerkelijke levering, zoals het bouwen van kerncentrales of energieopslag voor gebruik op niet-energie-opwekkende momenten.”

“Superidee, heel belangrijk omdat burgers daar direct zelf van profiteren, wat goed is voor het draagvlak van de maatregelen. Echter is dit alternatief complementair aan de andere vier alternatieven en kan dus naast bovenstaande alternatieven worden uitgevoerd. Waardoor de scherpe randjes van die alternatieven er wellicht vanaf vallen.”

Alle nieuwbouw moet standaard goed geïsoleerd worden

“Nieuwbouw sowieso energieneutraal bouwen. Renovatie zoveel mogelijk.”

Oude woningen moeten ook aandacht krijgen

“Zorg vooral dat slecht geïsoleerde gebouwen op niveau B of C komen, dan is de meeste winst geboekt.”

“Sterke voorkeur om eerst het isoleren van (oudere) woningen beter te stimuleren (met subsidies). Hier valt nog een wereld te winnen.”

Er is nog meer innovatie nodig

“Zet in op (kennis)ontwikkeling en innovatie van grootschalige isolatie. Daar heeft de hele wereld behoefte aan.”

“Warmteverlies is nog steeds een grote energieslurper. Voorrang aan isoleren. Er zijn zoveel warmte verliezen in fabrieksschoorstenen. Je kunt daar de CO₂ - Stikstof en Fijnstof uithalen en door middel van die waardevolle grondstoffen Waterstof of ammoniak e.d. maken. Wanneer belastinggeld gestopt wordt in elektra produceren en dure transportnetten, zou ik investeren in onderzoek naar een beter rendement om waterstof of ethanol te produceren, anders dan uit aardgas. Aardgas is redelijk schoon. Maak ammoniak biedt grote kansen voor de grote vervuilers zoals de scheepvaart en stoom productie.”

Er moet ook aandacht zijn voor materiaal gebruik

“Isolatie is een goede optie als ook aandacht is voor materiaalgebruik.”

Het moet betaalbaar zijn voor bewoners

“Kosten zijn voor de burger natuurlijk belangrijk”

“Alleen daar meer isoleren waar dit kosteneffectief is”

De overheid moet helpen

“[...] dat we hier iedereen bij nodig hebben, ook de overheid! Actief! En helpend, niet tegenwerkend met ambtelijke en formele zaken.”

“Wat je niet gebruikt hoeft je niet op te wekken. Ook de inzet van energie-coaching kan zorgen voor bewustwording en lager verbruik. Zeker bij de minima kan coaching zorgen dat ze aan het einde van de maand net iets meer overhouden.”

De overheid moet helpen met subsidies

“Mensen met lage inkomsten zouden via subsidie geholpen kunnen worden bij het isoleren van hun woning.”

“Echter ik denk dat de overheid hier nog wel een stap in mag maken qua subsidiering of andere regelingen (en dan bedoel ik niet goedkoop lenen).”

“Het is wel een investering die niet iedereen ervoor over heeft. Subsidies kunnen hierbij helpen.”

De overheid moet helpen met belastingregelingen

“Woningbouwverenigingen zouden hun te betalen belastingen moeten kunnen omzetten in betalingen voor isolatie.”

“Anderzijds moet grijze of zwarte energie veel duurder worden gemaakt zodat het nog veel interessanter is om te besparen op energie.”

Er moeten geen regionale verschillen in subsidies zijn

“Ik vind dat subsidieregelingen voor huiseigenaren vooral vanuit de centrale overheid moeten worden ontwikkeld om geen verschillen tussen de regio's te creëren.”

Er moeten verplichtingen (mogelijk) zijn

“Belangrijk om vooral verhuurders in de vrije sector te verplichten hierin te investeren.”

“Hier zou aan toegevoegd moeten worden: maatregelen om apparaten energiezuiniger te maken.”

Mensen moeten de keuze hebben om dit te doen

“Ik vind niet dat je dit zomaar aan iedereen kan verplichten (dit geldt eigenlijk voor

alle categorieën).”

“Of zij moeten een gedwongen investering doen om hun huis te isoleren. Ik vind dit niet kunnen, als mensen geen isolatie kunnen betalen en de overheid wil dat ze toch hun huis isoleren, moet dit volledig door de overheid vergoed worden.”

Het werkt alleen als er ook ingezet wordt op een gedragsverandering

“Je kunt isoleren en daardoor energie besparen. Maar je kunt ook mensen stimuleren en leren om minder energie te gaan gebruiken. Bijvoorbeeld: waarom heb je een bladblazer nodig? Je kunt ook harken/vegen. Waarom heb je een elektrisch broodmes nodig, een wasdroger? Enzovoort. We hoeven niet terug naar de jaren vijftig. Maar veel elektrische snufjes zijn echt overbodig. En dan hoeven we minder elektriciteit op te wekken!”

“Natuurlijk blijft er altijd energie nodig, maar waarom brand bij veel mensen de kerstverlichting ook 's nachts als ze slapen? En is het echt nodig dat al die buitenlampen 's nachts branden? Een lamp met bewegingssensor is minstens zo inbraakveilig. We moeten onze gemakzucht aan de kant zetten.”

Kansen voor het opwekken van duurzame energie

We stelden de vraag of deelnemers ook kansen zagen die nog niet benoemd staan in de raadpleging. Bijna 1100 deelnemers hebben deze vraag beantwoord (waarvan rond de 40 ontkennend). We vatten deze hier samen en illustreren de kansen aan de hand van citaten.

<p>1. Kansen voor beleid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neem de milieudoelen mee in het beleid • Pas regelgeving aan om processen te versnellen • Kom met een centraal beleid • Betrek burgers, de wetenschap en universiteiten bij de beleidsvorming • Kans om toekomstbestendige kortetermijnbeslissingen te nemen • Terrasverwarmers, gas/hout/pelletkachels en andere verspillende energieverbruikers verbieden • Brede en integrale energie (- en landschap)strategie • Koppelkans stikstofbeleid • Ruimtelijke ordening	<p>2. Werk samen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk samen met andere landen • Stimuleer burgerinitiatieven • Werk samen met studenten en universiteiten • Stimuleer samenwerking bedrijven en inwoners • Stimuleer samenwerking tussen industrieën onderling • Stimuleer samenwerking tussen ondernemen en consument
<p>3. Kansen voor informatieverschaffing</p> <ul style="list-style-type: none"> • Consequente en duidelijke regelgeving • Goede voorlichting geven • Om mensen en vooral jongeren hierover goed te onderwijzen en bewust te maken van energieverbruik	<p>4. Financiële kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gebruik subsidies (anders/meer dan nu) • Renteloze lening voor duurzame investeringen van particulieren
<p>5. Lokale kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gebiedsgerichte aanpak • Inwoners betrekken bij aanpak • Praktische handvatten bieden voor lokale bewoners • Draagvlak vergroten bij burgers voor investeringsbereidheid	<p>6. Sociale Kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevolkingskrimp • Kansen op het gebied van werkgelegenheid • Werkgelegenheid lokaal aanbesteden • Stimuleer zelfvoorzienendheid

<ul style="list-style-type: none"> • Inwoners en bedrijven laten meeprofiteren na betrokkenheid/investering • Lokale energiemarktplaats • Restenergie/warmte opslaan 	
<p>7. Infrastructurele kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bestaande structuren/infrastructuur gebruiken voor nieuwe mogelijkheden 	<p>8. Besparing/reduceren is een kans</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zet in op besparing van zowel energie als CO2 • Stimuleer winkels om deuren in winter dicht te houden • Inzetten op energieneutrale nieuwbouw • Huidige woningen energieneutraal maken • Isoleren woningen
<p>9. Water is een kans</p> <ul style="list-style-type: none"> • Energie uit waterstromen • Hergebruik van water • Aanleggen waterreservoirs op hoger gelegen punten • Warmte uit oppervlaktewater winnen 	<p>10. Kansen voor boeren</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biogas opwekken • Stimuleren opwekken energie voor omgeving • Stimuleren duurzame landbouw
<p>11. Kansen voor zonne-energie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zonnepanelen in snelwegen en in de geluidsschermen erlangs • Sta plaatsing zonnepanelen op particuliere woningen toe ongeacht of het 't aangezicht aantast • Zonnepanelen op zijkanten van hoogbouw kantoren • Zonnepanelen op openbare gebouwen (sporthallen, universiteit) • Alleen nog maar dakpannen leggen waar zonnecellen in zitten • Ramen met zonnecellen • Zonnepanelen op daken boerderijen 	<p>12. Kansen voor windenergie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savonius-rotors in plaats van traditionele windmolens die op bezwaar stuiten • Windmolenpark op zee en het IJsselmeer • Windmolens langs de snelweg • Kijken of aanschaf en onderhoud windmolens goedkoper kan • Nieuwe ontwerpen van windmolens die het landschapsbeeld minder aantasten

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

<ul style="list-style-type: none"> • Met minder oppervlak meer rendement genereren • Aanleggen zonnenvelden • Solarboiler en zonnecollectoren • Zonnepanelen die zowel stroom als waterstof kunnen opleveren 	
<p>13. Kansen voor opslag</p> <ul style="list-style-type: none"> • In eigen tuin of wijk • Kijken naar circulaire opslagvormen op een lokale manier • Lokale opslag van energie met niet milieubelastende accu's • Zeezoutbatterijen • 'Nep'bomen die zonne-energie opslaan 	<p>14. Kansen voor transport</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stimuleer gebruik Openbaar Vervoer en de fiets • Stimuleer de elektrische auto • Stimuleer combinatie thuis- en werkomgeving in hetzelfde gebouw
<p>15. Nieuwe/andere technologieën bieden kansen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slim gebruik maken van fossiele brandstof (en fossiele infrastructuur) • Kernenergie • En in het bijzonder thoriumcentrales • Mits men het afvalprobleem afhandelt • Waterstof • Aardwarmte • Grote warmtepompen en warmtepompen die ook kunnen koelen • Warmtenet • Afvalverwerking • Smart Grid technologie • Hybride energiesystemen • Photanol: CO2 omzetten in chemicaliën • Technische ontwikkeling van energieproducerende bouwmaterialen • Opwekking warmte en geleiding van het verkeer op asfalt, wegdek en parkeerplaatsen • Inzetten op innovatie en onderzoek 	<p>16. Brede kansen met betrekking tot de natuur</p> <ul style="list-style-type: none"> • Herstel plant- en diersoorten • Kans om ook aan biodiversiteit aandacht te geven • Leg bossen aan om CO2 te reduceren • Zorg voor natuurbehoud en recreatie • Voedselbos en fruitteelt in combinatie met energie opwekken • Kijk naar de kansen om het opwekken van energie goed in te passen in het landschap • Trek lering uit de natuurlijke processen: natuur is goed in zijn eigen energie reguleren

1. Kansen voor beleid

Neem de milieudoelen mee in het beleid

“Kansen liggen er vooral als projecten een win-win zijn voor zowel milieu als portemonnee van burgers.”

“Belangrijkste is om de keuze te maken voor "echt duurzaam" in plaats van biomassacentrales en stadsverwarmingsnetten die alleen maar het milieu belasten.”

“Er zullen vast economische kansen zijn, maar die moeten we ondergeschikt maken aan de milieudoelen.”

Pas regelgeving aan om processen te verbeteren en te versnellen

“Als regelgeving en stroomdistributeurs wat flexibeler wordt, kan er veel sneller wat ontwikkeld worden, inspraak is leuk en van belang maar werkt veel te veel vertragend.”

“Ik zou graag zelf isoleren, maar huidige regelingen voor subsidie voldoen niet (twee maatregelen tegelijk terwijl ik maar een maatregel wil uitvoeren en in eigen beheer). Dit zijn onnodige remmen op goede intenties. Jammer.”

“Ook moet wet- en regelgeving soepeler worden voor mensen die besparingsmaatregelen willen nemen.”

Kom met een centraal beleid

“Hopelijk kan na de Tweede Kamerverkiezingen 2021 een regering gevormd worden, die weer een Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening opricht om democratisch tot stand gekomen landelijke energieplannen uit te (laten) voeren.”

“Energie blijft vooral een landelijke kwestie.”

“Gemeenten maken nu hun eigen plannen. Ze verschillen echter sterk in aantal inwoners per km² en aanwezigheid van snelwegen en spoorlijnen en andere locaties voor plaatsing zonne- en windparken. Samenwerking en gezamenlijke planvorming zou tal van nieuwe ruimtelijke oplossingen mogelijk maken. Dat geldt overigens ook voor de RES regio's: ook daar leidt postzegel-denken tot suboptimale oplossingen.”

Betrek burgers, de wetenschap en universiteiten bij de beleidsvorming

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

“Ja, ik zie een kans voor de overheid om echt dichterbij de burgers te komen. Dus vraag nu eens echt naar de zorgen en ga daarmee eerst aan de slag voordat grote plannen worden uitgerold.”

“Betrek landschapsarchitecten, technici en omgeving bij het ontwerp van energielandschappen.”

“Burgers en bedrijven betrekken bij het duurzaam opwekken van energie vergroot het draagvlak.”

“Ja. Burgerparticipatie. Een moeilijke, ingewikkelde weg. Niet iedereen denkt hetzelfde en niet iedereen heeft evenveel geld te besteden. Maar de resultaten maken het de moeite waard. Projecten waarbij mensen zelf eigenaar zijn kunnen op veel meer liefde rekenen. Een eigen huis of een eigen auto wordt goed onderhouden. Als de spullen van een ander zijn (of van iedereen: de overheid) dan gaat men er veel slordiger mee om. Dus zet in op burgerparticipatie en mensen gaan zich ervoor inzetten in plaats van dat ze zich ertegen gaan verzetten.”

Kans om toekomstbestendige kortetermijnbeslissingen te nemen

“Kijk naar echt een toekomstbestendige oplossing en niet nu overhaast om ons zogenaamde doel te halen alles vol planten met windmolens of panelen.”

“Omslag bij de grote politieke partijen. Daar is veel te weinig langetermijnvisie, hopelijk zullen ze binnenkort moeten.”

“Daarom opteer ik volmondig voor een aantal kleinere thoriumcentrales verspreid over geheel Nederland waardoor bij onderhoud eenvoudig een andere centrale de energielevering kan overnemen. Het onderzoek naar energie uit waterstof moet worden geïntensiveerd, evenals het zoeken naar een vervanger voor kwarts bij de productie van zonnepanelen. De tijdspanne waarvoor is gekozen is te kort. Er wordt te veel gekeken naar kosten op relatief korte termijn. De langere termijn, minimaal 50 jaar is belangrijker.”

“Op de korte termijn beslissingen nemen die visie hebben op de hele lange termijn (paar honderd jaar vooruit denken).”

Terrasverwarmers, gas/hout/pelletkachels en andere verspillende energieverbruikers verbieden

“Het afschaffen van hout/pellet/gaskachels in huizen. Met name hout- en pelletkachels veroorzaken veel rookoverlast en blazen ongemerkt ook veel fijnstof de lucht in, waar je niet direct wat van merkt, maar wat uiteraard slecht is voor de gezondheid.”

“Verbieden van terrasverwarmers (en dan ook meteen de bladerblazers ;)”

Brede en integrale energie(- en landschap)strategie

“Door breed bezig te zijn met de plannen voor een energiestrategie, in het hele land en een breed pakket aan mogelijkheden, ontstaat er hopelijk ook enthousiasme om er mee aan de slag te gaan.”

“Integratie van energie en landschap biedt kansen voor de ontwikkeling van het gebied. De kansen liggen wat ons betreft in de technische en ICT-ontwikkelingen. De energiestrategie moet integraal onderdeel zijn van de gebiedsontwikkeling.”

“Ja, koppelingen met andere opgaven: o.a. landbouw transitie, klimaatadaptatie, natuurontwikkeling, en recreatie.”

Koppelkans stikstofbeleid

“Koppelkans met stikstofproblematiek. Laat alle stikstof uitstoters een zonneveld worden en dan heeft de Veluwe veel minder last van de uitstoot die uit het westen over de Veluwe uitstroomt.”

Ruimtelijke ordening

“Bij ruimtelijke ordening rekening houden met vraag en aanbod van energie.”

“Ruimtelijke ordening moet beter geregeld worden. Niet ongebreidelde aanleg van industriegebieden langs snelwegen en leegstand van minder gunstig gelegen gebieden voor lief nemen. M.a.w. ga liefst regionaal zorgvuldig om met de schaarse ruimte in ons toch al overvolle land.”

2. Werk Samen

Werk samen met andere landen

“Een optie is grotere afhankelijkheid van energie van bondgenoten (Scandinavië). Het is een slecht idee om dit probleem te versnipperen naar volledige zelfredzaamheid per gemeente. Als we over veiligheid, agrarische producten en andere zaken akkoorden kunnen sluiten met andere landen, moet dat toch over energie ook kunnen?!”

“Bedrijfsleven moet op de warmtevraag inspringen. Tenminste als we van het gas af willen. Alternatief is het gas uit Rusland halen. Nieuwe leidingen zijn reeds onder de Oostzee aangelegd. Blijft natuurlijk nog het milieuprobleem. Alhoewel gas beter is dan kolen!”

“De energietransitie gaat te snel en wordt onhaalbaar door ouderwetse windmolens en zonnepaneelparken. Beter is bv gas te blijven importeren en in te schrijven op

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

nieuwe energie-ontwikkelingen in plaats van vele windmolens en vele zonnepaneelparken.”

Stimuleer burgerinitiatieven

“Als je inzet op activeren van burgerinitiatieven, dan krijg je een betrokken maatschappij. Dat is een kans.”

“Kansen zijn er zeker: lokale burgerinitiatieven stimuleren, al dan niet samen met agrariërs en bedrijven.”

“Deze enquête werkt enorm, haal input op. Burgerinitiatieven en samenwerkingen met bedrijventerreinen en gezamenlijke investeringen en opbrengsten delen... steek daarop in!”

Werk samen met studenten en universiteiten

“Wedstrijd laten organiseren voor studenten/bedrijven en de winnaar toepassen. Durf te investeren en zorgen dat bedrijven als Shell dit soort innovaties opkopen en in de kast zetten omdat het hun eigen markt dwarsboomt.”

“Betrek de universiteit Wageningen en studenten bij het maken van plannen.”

Stimuleer samenwerking bedrijven en inwoners

“Samenwerking tussen bedrijven en inwoners of inwoners onderling kan voor goede nieuwe initiatieven zorgen om duurzamer te (leren) leven.”

“Als bewoners en bedrijven samen tot oplossingen kunnen komen heeft dat zeker voordelen en daardoor ook kansen.”

Stimuleer samenwerking tussen industrieën onderling

“Als de binnenlandse industrieën meer gaan samenwerking zal dit de werkgelegenheid en de ontwikkeling van duurzame energiebronnen op hogere niveaus tillen. Nederland kan hier zich dan gaan profileren als een energy-smart country.”

Stimuleer samenwerking tussen ondernemer en consument

“Ja, zeker. Als de informatie over isolatie duidelijk is én hier bijvoorbeeld een renteloze (of lage rente)lening tegenover staat, zou dit zeker kansen kunnen bieden.

Daarnaast is de coöperatie zin van ondernemers in het landelijk gebied een grote kans.

Inwoners en lokale bedrijven kunnen elkaar ook vaak makkelijk vinden en maakt de

drempel om een investering te doen vaak kleiner.”

“Als ondernemer om samen te werken met de consument.”

3. Kansen voor informatieverschaffing

Consequente en duidelijke regelgeving

“Door mensen financieel te helpen hun huis te isoleren en duurzamer te maken spaar je niet alleen energie, maar zorg je ook voor lagere energielasten. Daarbij moet er wel zekerheid zijn in de regelgeving en niet steeds aanpassingen worden gedaan zoals nu bij de salderingsregeling voor zonnepanelen bij particulieren.”

“Duidelijke richtlijnen maken voor nieuwbouw en ondersteuning/subsidies voor verduurzaming bestaande bouw.”

Goede voorlichting geven

“Goede regie die iedereen meeneemt, goede voorlichting zo gaan we het doen en zoveel gaat het kosten maar subsidie/lening is mogelijk.”

“Informeel goed zodat ieder de juiste keuze kan maken voor de toekomst.”

“Jazeker, er moet bij de bevolking meer bewustzijn komen over de noodzaak voor verandering en de gevolgen bij het uitblijven daarvan. Alle kleine stapjes maken één grote! Iedereen kan een bijdrage leveren. Als mensen de noodzaak begrijpen en in de veranderingsprocessen worden betrokken motiveert dat om mee te doen.”

Om mensen en vooral jongeren hierover goed te onderwijzen en bewust te maken van energieverbruik

“Onderwijs is heel belangrijk hierin. En erkennen dat wij, de oudere generatie, de nieuwe generatie opzadelen met een schandalig vervuilde en uitgeputte aarde.”

“Ja, zeker. Jeugd een minder verkwistende levensstijl aanleren.”

“Kansen om mensen bewust te maken en erbij te betrekken, zoals via deze vragenlijst, complimenten!! Zou goed begeleid moeten worden om het daadwerkelijk verder handen en voeten te geven, zodat er verder draagvlak, commitment ontstaat. Mensen hebben makkelijk kritiek, verzet of onverschilligheid. Betrokkenheid en gelijkwaardigheid kan inzet en creativiteit tot gevolg hebben, maar vraagt ook investering.”

4. Financiële kansen

Gebruik subsidies (anders/meer dan nu)

“De overheid zal de woningeigenaars tegemoet moeten komen door voldoende subsidie of belastingaftrek voor gedane investeringen.”

“Ik denk dat we met een visie op energiewinning in Foodvalley enorme stappen kunnen maken in de verduurzaming door te komen met een gericht pakket aan maatregelen en subsidies.”

“Geef energie obligaties uit met fatsoenlijk rendement voor de financiering.”

Renteloze lening voor duurzame investeringen van particulieren

“Ja, zeker. Als de informatie over isolatie duidelijk is én hier bijvoorbeeld een renteloze (of lage rente) lening tegenover staat, zou dit zeker kansen kunnen bieden.”

“Gemeenten/provincies kunnen inwoners helpen met het verstrekken van renteloze leningen zodat investeringen in duurzaamheidsoplossingen die alleen op langere termijn rendement opleveren toch gedaan kunnen worden.”

5. Lokale kansen

Gebiedsgerichte aanpak

“Ja, zeker! Ik zie veel kansen in gebiedsgerichte aanpakken. Laten we inzetten op een aantal grote clusters van windenergie en een regionale visie op de inpassing van (grootschalige) zonne-energie. Vervolgens kan de uitwerking plaatsvinden op gebiedsniveau, in samenwerking met de betrokken actoren.”

“Kansen liggen bij het op straatniveau aanpakken van isolatie. Voor een heel blok identieke huizen kun je vast goede financiële afspraken met aannemers maken. Nu doen mensen vaak alles zelf, en de buurman ook, en de andere buurmannen ook.”

Inwoners betrekken bij aanpak

“Actiever betrekken burgers en ondernemers bij de inrichting van hun omgeving.”

“Activeren van lokale bewoners en ondernemers om input te geven en een bijdrage te leveren aan het lokale vraagstuk om op die manier samen met de overheid tot goede afgewogen en gedragen beslissingen te komen.”

“Ik zie kansen voor inwoners, mits zij op tijd betrokken en geïnformeerd worden om

een project op te starten waar op de lange termijn duurzaam gebruik van wordt gemaakt.”

“Kracht van de samenleving, samen aan zet. Projectgroepen in wijken of buurten starten en maatwerk!”

Praktische handvatten bieden voor lokale bewoners

“Los van de regels en het initiatief bij de burger leggen: lokale stimulatie in het kader van duurzaamheid. Praktische handvatten bieden; voorbeeld huizen aanwijzen, demo's organiseren. Hands-on!”

Draagvlak vergroten bij burgers voor investeringsbereidheid

“Draagvlak bewoners en zo investeringsbereid.”

“Als elk huishouden maandelijks kosten kan besparen op de energierekening zijn mensen veel meer bereid om te investeren, mee te helpen en meedenken aan een mooie toekomst voor ons allemaal.”

“Kansen zijn er voor lokale inwoners en ondernemers bij investeringen.”

“Aanspreken collectief en stimuleren eigenaarschap van de burgers, in combinatie met drempels laag, info voorziening adequaat, beschikbaarheid hoog en aantrekkelijk rendement op investeringen. Met de huidige rentestand is een investering met gegarandeerd rendement erg aantrekkelijk.”

Inwoners en bedrijven laten meeprofitieren na betrokkenheid/investering

“De markt de technische oplossing laten bedenken en zorgen dat de bewoners niet alleen maar meebetalen, maar ook meeprofitieren.”

“Bij scenario vier zijn er weinig locaties nodig en inwoners hebben inspraak waardoor er betrokkenheid ontstaat. Inwoners kunnen er een klein voordeel bij hebben als ze meeprofitieren van de opbrengsten.”

“Burgerbetrokkenheid en eventueel verdien capaciteit door besparing of participatie.”

Lokale energiemarktplaats

“Een lokale "energiemarktplaats" kan helpen om vraag/aanbod beter op elkaar af te stemmen met betrekking tot overproductie van particuliere initiatieven. Op deze manier kan er een betere planning van (benodigde) opwekkingspunten gerealiseerd worden en kan er een betere financiële afweging gemaakt worden.”

“Door bedrijven en particulieren elkaar in vraag en aanbod te kunnen voorzien door gezamenlijk energie op te wekken, en overtollige energie op te slaan (wanneer dit

mogelijk zal zijn)."

Restenergie/warmte opslaan

"Kansen liggen in restwarmte opslaan, maar ik heb geen idee waar we die hier opwekken."

"Lokale energieopwekking inclusief restwarmte lokaal opslaan en distribueren naar lokale afnemers."

"Energieopwekking door een kleine kringloop. Bijvoorbeeld door restwarmte te hergebruiken."

6. Sociale Kansen

Bevolkingskrimp

"Ja, dat de discussie eindelijk duidelijk maakt, dat we a. hogere dijker, betere wateropvang en stevigere huizen nodig hebben, maar ook b. de echte oorzaak van het probleem wordt herkend. Dat is namelijk niet de energiebehoefte van mensen, maar de hoeveelheid mensen... er moeten maatregelen komen om de bevolkingsgroei te remmen. (Met miljoenen in plaats van miljarden mensen op aarde was er geen Co2 probleem en ook geen epidemie...)"

"Ja, zet u primair in tegen bevolkingsgroei, zowel regionaal, landelijk en wereldwijd."

Kansen op het gebied van werkgelegenheid

"Bij grootschalige opwekking op industrieterreinen, parkeerplaatsen en langs de snelwegen komt er veel werkgelegenheid."

"Vooral lokale activiteiten zoals energiebesparing kunnen werkgelegenheid opleveren, eventueel als koppelkans met werkgelegenheid voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt."

"De lokale bedrijven en burgers kunnen hier meedoen aan de energietransitie. Op die manier wordt er weer meer lokaal gedacht en krijgt de burger weer eigendom van de energieopbrengst. Daarnaast zal dit veel werkgelegenheid betekenen."

"Er is veel werkgelegenheid te winnen door investeringen in duurzame energie en isolatie."

"Ik zie met name kansen qua werkgelegenheid. Windmolens moeten worden gebouwd en onderhouden, zonnepanelen moeten worden geïnstalleerd, en gaan

relatief kort mee, waardoor het werk weer van voor af aan kan beginnen.”

Stimuleer zelfvoorzienendheid

“Het zelfvoorzienend maken van huishoudens. Gedachte-experiment; Elk huishouden wordt afgesloten van het energienet over 10 jaar. In die 10 jaar krijgt elk huishouden de gelegenheid om in de eigen energiebehoefte te voorzien. Per persoon wordt een x bedrag aan subsidie verstrekt om deze omwenteling te bewerkstelligen. Het gevolg zal zijn dat mensen bewuster met hun energie om zullen gaan. De kringloop wordt kleiner en de uitstoot wordt minder. Er zijn uiteraard wel wat nadelen: energiemaatschappijen zullen stoppen (maar dus ook geen vervelende energieaanbiedingstelefoontjes meer!), flats zijn niet meer aantrekkelijk, steden lopen leeg omdat mensen meer ruimte zoeken om te kunnen wonen, en er zal mogelijk een groot deel emigreren. Ieder heeft echter de keus aan zichzelf, en nu is dat niet zo.)”

“Natuurlijk zijn er kansen, maar dat vergt omdenken. Bijvoorbeeld, elke woning zelfvoorzienend maken m.b.t. energieverbruik m.b.v. zon, wind en aardwarmte. Teveel opgewekte energie opslaan en eventueel leveren aan derden.”

“Zeker, de technologie gaat snel en de mogelijkheden worden natuurlijk ook veel uitgebreider. Bedrijven kunnen nu al energie collecteren en in batterijen opslaan waardoor zij zelfvoorzienend kunnen worden.”

7. Infrastructurele kansen

Bestaande structuren/infrastructuur gebruiken voor nieuwe mogelijkheden

“Gebruik bestaande infrastructuur.”

“Het opwekken van energie bij bestaande infrastructuur zie ik echt als kans. Deze gebieden zijn reeds aangewezen voor industrie of andere woongenot beperkende activiteiten. Laten we deze gebieden optimaler gaan benutten door ze in te zetten voor het opwekken van duurzame energie.”

“Ik zie kansen in een energiemix die gebruikt maakt van bestaande infrastructuur voor de plaatsing van zonnepanelen en op kleine schaal windmolens langs snelwegen.”

“Als we slim en overwogen te werk gaan, kunnen we de bestaande gasinfrastructuur benutten voor bijv. waterstof. Maar laten we vooral nog zo lang mogelijk gebruik maken van deze meest schone vorm van fossiele energie.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

8. Besparing/reduceren is een kans

Zet in op besparing van zowel energie als CO2

“We moeten met elkaar energie gaan besparen en het beter doen.”

“Energie besparen! En nog eens energie besparen.”

“Energie besparen is niet het enige dat mogelijk is voor minder CO2 uitstoot. Grootschalig aanplanten van bos in vrijgekomen weide- en akkerland is ook zeer belangrijk! En het bouwen (woningen/utiliteitsgebouwen) met hout en landbouwgewassen legt CO2 vast. Daar is ook veel winst te behalen.”

“Jazeker, veel meer inzetten op besparing. Niet alleen op verwarming, maar ook op verlichting. Ik weet dat de bijdrage klein is, maar alle beetjes helpen. Het is belachelijk om te zien dat bij nieuwbouw in het buitengebied en in de stad de panden de hele nacht worden verlicht en tegenwoordig ook nog alle boompjes in de tuin!”

“Als iedereen overstapt op ledverlichting en energiezuinige maatregelen voor machines, bedrijfsauto's en verwarming neemt. Dan hoeven we Nederland niet vol te bouwen met windmolens en zonneparken.”

“Uiteindelijk is de grootste kans een CO2-heffing op nationaal niveau. We kunnen aanklooiën op regionaal niveau, maar het gaat erom dat we minder energie gaan gebruiken in plaats van zoals jullie zeggen al jaren steeds meer.”

Stimuleer winkels om deuren in winter dicht te houden

“Ontmoedigen verwarmen/koelen winkels met houden van open deuren.”

“Winkels moeten in de winter hun deuren sluiten tijdens openingsuren. En 's zomers natuurlijk ook. Ernstige energieversterving in huidige tijd (voor Corona uiteraard).”

Inzetten op energieneutrale nieuwbouw

“Op dit moment zelf bezig met energieneutraal nieuwbouw (woning/kantoor aan huis) te doen, zoverre dat op dit moment mogelijk is. Mag op eigen grond solar toepassen voor eigen gebruik. Nog bezig met hoe dat vorm te geven, eventueel in combinatie met carport voor elektrische auto en wateropslag. Nog wel deels ontheffing bestemmingsplan nodig, dus benieuwd of dergelijke initiatieven ook werkelijk gesteund worden vanuit de gemeente of dat het vooral pr is.”

“De bestaande woningen met rust laten en je winst pakken bij nieuwbouw en bedrijfspanden.”

“Alle nieuwbouw sowieso verplicht energieneutraal.”

Huidige woningen energieneutraal maken

“Isoleren van woningen, apparatuur gebruiken die minder energie verbruikt. Maak iedereen bewust van hoeveel energie men verbruikt. Als je een energieneutrale woning hebt, hoef je niet energie te verspillen omdat je zelf je energie opwekt.”

“Kansen genoeg. Je moet ze alleen wel oppikken en zelf de handen uit de mouwen steken. Ons huis is zo goed als energieneutraal. Zonnepanelen op het dak, 3 zonnecollectoren op het dak, warmtepomp, huis heel goed geïsoleerd. Belangrijk om zelf dingen te ondernemen op dit vlak en daarna naar anderen te kijken.”

“Ik zie hele mooie kansen, vooral op het niveau van individuele vergroening. Het lijkt me heel interessant om mijn huis volledig groen te kunnen maken door zonnepanelen en een warmtepomp. Voor mij als statisticus vind ik het heerlijk om al deze gegevens over mijn energieverbruik en opwekking van energie te zien.”

Isoleren woningen

“Met betrekking tot isoleren van veel woningen is er volgens mij nog wel wat te winnen.”

“Isoleren is investeren in de toekomst. Zeker voor lagere inkomens heel belangrijk. Ontwikkel een regeling dat mensen met hun pensioenvoorziening de investeringen bekostigen. Bovendien schept isolatie veel werkgelegenheid.”

“Als burgers en bedrijven worden aangemoedigd om zelf ook actie te ondernemen (zoals isoleren en het plaatsen van energie opwekkers), dan denk ik dat we met alle kleinschalige initiatieven samen zeer veel kunnen bereiken, zonder dat het ten koste gaat van grond.”

“Bij goede isolatie verhoogt het comfort van woningen. Ons eigen gasverbruik is hiermee flink gedaald. Isoleren is een belangrijke 1e stap. Daarna zonnepanelen op alle daken. Met zonnepanelen zouden wij ons gehele jaarverbruik van elektriciteit makkelijk kunnen opwekken. Wij hebben nog geen zonnepanelen maar overwegen dit wel heel sterk.”

9. Water is een kans

Energie uit waterstromen

“Aangezien ons land aan de Noordzee ligt en het water daar stroomt, ca. 6 uur van noord naar zuid en daarna weer ca. 6 uur van zuid naar noord. Dag in dag uit tot in de eeuwigheid. Als daar een centrale wordt gebouwd die de kracht van dit water

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

omzet naar energie dan heb je een onuitputtelijke, constante bron van energie. Zonder lelijke, lawaaierige windmolens of lelijke, veel onderhoud vergende zonnepanelen. Het is me sowieso een raadsel waarom dit er nog niet is...

“Breder kijken naar energiewinning zoals geothermie, energie uit waterstromen.”

“Er zou ook gekeken kunnen worden naar andere vormen van energieopwekking zoals waterkracht (b.v. Rijn), warmte-koude koppeling, geothermische opwekking, biomassa.”

“Absoluut. Ik sta helemaal achter de klimaatdoelstellingen en ik denk dat het gebruiken van bestaande infrastructures voor het massaal plaatsen van zonnepanelen erg kansrijk is. Daarnaast zie ik meerdere kleinere mogelijkheden die een mooie aanvulling zouden zijn (waterturbines bij de Rijn, een warmtenet, zonnecollectoren op zijkanten van hoogbouw kantoren, isoleren van huizen en kantoorpanden).”

Hergebruik van water

“Ander onderwerp, maar wellicht interessant: hergebruik van water zie o.a. <https://www.hydraloop.com/>”

Aanleggen waterreservoirs op hoger gelegen punten

“Ja ik de regio kan geïnvesteerd worden in buffercapaciteit b.v. waterstof, waterkracht door het aanleggen van reservoirs op de hoger gelegen punten en het water er bij overschot heen te pompen en bij gebrek weer terug te laten lopen. Onze regio heeft behoorlijke hoogteverschillen. Zon en wind zijn niet altijd beschikbaar.”

Warmte uit oppervlaktewater winnen

“Ja ik zie kansen, zoals gezegd door warmte uit oppervlaktewater te winnen. De Nederrijn en de Grift kunnen daar een bijdrage aan leveren. Het is een simpele en schone technologie, die uitermate geschikt is voor een lage temperatuur verwarming.”

“Warm water van oppervlaktewater.”

10. Kansen voor boeren

Biogas opwekken

“Door een combinatie van mestvergisting, windmolens, en zonnevelden hebben we een prachtige kans om snel energie neutraal te worden.”

“Bij zon- en windenergie is er altijd een back-up nodig voor de momenten dat er

geen zon of wind is. Hier zou de landbouw kunnen bijdragen door biogas terug te winnen uit mest of vergisting van GFT. Verder kan landbouwgrond gebruikt worden voor gewassen waarmee bio-alcohol gemaakt kan worden zoals in Brazilië gebeurt.”

“Vergisten mest en alcohol van bijvoorbeeld suikerbiet naar voorbeeld van Brazilië.”

“Biovergassing door boeren van hun eigen mest is ook een mooi idee. Ook hier wel met de notie dat mest een kostbare grondstof is, dus niet eindeloos voor dit doel gebruikt kan worden. Maar een samenwerkingsverband kan zeker van toegevoegde waarde zijn, ook juist in het landelijk gebied.”

“Beter verdienmodel voor agrariërs om biogas te produceren en hun daken te benutten.”

Stimuleren opwekken energie voor omgeving

“Een agrariër zou zomaar energieboer kunnen worden.”

“Landbouw Transitie kan profiteren als boeren energie kunnen gaan produceren in plaats van varkens en kippen. Een sterke duurzame energiesector vol innovatie kan ook een Nederlands exportproduct worden.”

“Maak de boer energieleverancier van zijn directe omgeving: hij een alternatieve toekomstbestendige inkomstenbron. De landbouw kan dan omwille van minder stikstof en meer natuur makkelijker inkrimpen.”

“Momenteel mogen bedrijven (bijvoorbeeld boeren) geen energie leveren omdat er in de zomer teveel opgewekt wordt. Beboet deze opwekkers niet, maar beloon ze juist omdat zij zich inzetten voor een beter milieu. Een betere kans wordt waterstof, aangezien dat wel een schone energieverwekker is.”

Stimuleer duurzame landbouw

“Allemaal leuk en aardig maar wij als agrariërs moeten nog heel strak gaan rekenen of de investering zonnepaneel/windmolen (as hoogte 15-20 meter) terugverdiend kan worden zonder subsidie en terugleveren van de stroom voor een waardeloos tarief. Vooral na 2023.....”

“Investeer in een duurzame landbouw, en vooral industrie. Er wordt hard aan de co2 reductie gewerkt, maar dit heeft tijd en geld nodig.”

“Kansen zijn er voor innovatieve oplossingen. Wellicht ook kansen voor boeren die in het kader van de CO2-reductie andere bedrijfsactiviteiten kunnen ontwikkelen. Snijdt het mes aan twee kanten: minder CO2 uitstoot en meer groene energie.”

“Aanleg van duurzame energie in landelijke gebieden biedt boeren/agrariërs de kans om te blijven ondernemen ondanks de steeds strenger wordende

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

milieumaatregelen. Verduurzaming van de energie ontlast het milieu en zorgt voor een betere toekomst voor de volgende generatie(s)."

"Ik begreep laatst dat één kalkoenhouder hier in de 'Foodvalley' evenveel stikstof uitstoot in natura 2000 gebied als we besparen door met z'n allen 100 te gaan rijden. Nou vind ik 100 snel genoeg, maar als dat soort boeren in duurzame energie een nieuwe toekomst gaat zien, dan vind ik dat een prachtkans."

11. Kansen voor zonne-energie

Zonnepanelen in (snel)wegen en in de geluidsschermen erlangs

"Alle geluidsschermen langs snelwegen/ rail verbindingen uitvoeren in zonnepanelen."

"Zoveel mogelijk daken, geluidswallen, parkeerterreinen etc. benutten voor zonnepanelen."

"Er zijn nog zat bedrijfsgebouwen zonder zonnepanelen, ook lelijke bermen/geluidswallen langs snelwegen kunnen meer benut worden."

"Mij lijkt het ook goed om fietspaden van zonnepanelen te voorzien en deze ook langs de snelweg te plaatsten."

Sta plaatsing zonnepanelen op particuliere woningen toe ongeacht of het 't aangezicht aantast

"Meer zonnepanelen op mijn woning en op schuur en afdak. Geen gezeur over dat 't uitzicht vervuilend zou zijn en anders dan het dak van mijn bureu."

"Alle daken van huizen en gebouwen vol bouwen met zonnepanelen. Dakafmetingen van nieuwbouw zodanig dat er standaard panelen op passen dus het hele dak vol gelegd kan worden, waardoor een strak geheel ontstaat."

Zonnepanelen op zijkanten van hoogbouw kantoren

"Zonnepanelen op rechte muren."

"Zonnecollectoren op zijkanten van hoogbouw kantoren."

"Waarom kunnen er geen muren komen die ook zonnecel zijn?"

Zonnepanelen op openbare gebouwen (sporthallen, universiteit)

"Er zijn nog veel daken van scholen en andere semi-openbare gebouwen zonder zonnecellen. Overdekte parkeerplaatsen geven verkoeling en zonnestroom maar

zonder landbouwgebied op te offeren.”

“Zonnepanelen op daken van bedrijven en openbare instellingen.”

“Alle daken van bedrijven, universiteit, sporthallen et cetera vol zonnepanelen.”

“Gooi al die daken vol met zonnepanelen, te beginnen met overheidspanden (goed voorbeeld doet goed volgen).”

Alleen nog maar dakpannen leggen waar zonnecellen in zitten

“Alleen nog maar dakpannen die gelijk zonnecellen in zich hebben. Alle daken moeten beter benut worden. Er schijnen ook ramen te zijn met zonnecellen. Waarom kunnen er geen muren komen die ook zonnecel zijn?”

“Geef innovatie meer kans. Keuze tussen zonnepanelen en windmolens is te beperkt. Waar blijven de solardakpannen, solarbeglazing et cetera?”

Ramen met zonnecellen

“Er schijnen ook ramen te zijn met zonnecellen.”

Zonnepanelen op daken boerderijen

“Alle schuren van boerenbedrijven zouden geschikt gemaakt kunnen worden voor zonnepanelen.”

Met minder oppervlak meer rendement genereren

“Zonnepanelen rendement wordt steeds beter en de kostprijs steeds goedkoper.”

“Mogelijk zijn er nog kansen dat met minder oppervlakte aan zonnepanelen een beter rendement behaald kan worden.”

Aanleggen zonnevelden

“De overheid wil nog veel bomen plaatsen. Misschien bestaat wel de mogelijkheid om bepaalde gebieden die momenteel ongebruikt zijn, in de toekomst aan te wenden voor het aanleggen van zonnevelden. Als voorbeeld wil ik noemen de nu braakliggende golfbaan in Voorthuizen. Door aan de buitengrenzen van dat gebied flink wat bomen te plaatsen en dan het middengebied te gebruiken voor zonnepanelen, ontstaat (wellicht) een win-win situatie. Een nu ongebruikt gebied krijgt immers een bestemming en meer bomen is goed voor het milieu. De bomen zorgen voor het onttrekken aan het zicht van de panelen. En misschien is iets dergelijks op meer plaatsen mogelijk.”

“Door een combinatie van mestvergisting, windmolens, en zonnevelden hebben we een prachtige kans om snel energie neutraal te worden.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

Solarboiler en zonnecollectoren

“Ja, er zijn meer mogelijkheden zoals een solar boiler/zonneboiler.”

“Zonneboilers kunnen enorm bijdragen, als je ruimte hebt is dit een zuinige en voordelige oplossing. Laat inwoners mee investeren en profiteren van de opbrengst.”

“Zonnecollectoren op daken is natuurlijk prima.”

“Elke woning voorzien van isolatie en warmtepomp(boiler) en zonnepanelen en zonnecollectoren.”

Zonnepanelen die zowel stroom als waterstof kunnen opleveren

“Veel meer dan nu wordt gedaan moeten we de daken van huizen en gebouwen gaan benutten voor zonne-energie. Geeft het hoogste rendement en deze opgewekte stroom kan ook worden gebruikt bij de fabricage van waterstof.”

“Waterstof als energiebron, mits geproduceerd met zonne-energie.”

“Zonnepanelen die zowel stroom als waterstof opleveren. Waterstof is DE manier om stroom op te slaan!”

12. Kansen voor windenergie

Savonius-rotors ipv traditionele windmolens die op bezwaar stuiten

“Toepassing van Savonius-rotors waar traditionele windmolens op bezwaren stuiten (slagschaduw , hoogte)”

Windmolenpark op zee en het IJsselmeer

“Span samen met andere regio's en zet een deel van het IJsselmeer, het midden van IJsselmeer vol met windmolens!!”

“Ook participatie in projecten met een hogere efficiëntie en rendement én die minder overlast veroorzaken (zonnecentrales in verlaten, droge zonnige gebieden, windmolenparken op zee, waterkrachtcentrales in bergachtige gebieden) zou overwogen moeten worden.”

“Groot windmolenpark op zee of delen van het IJsselmeer. Niet fraai, maar levert de minste last op. Aanlegkosten schat ik wel hoog in maar heb daar onvoldoende kennis over.”

Windmolens langs de snelweg

“Ik zie kansen in een energiemix die gebruikt maakt van bestaande infrastructuur voor de plaatsing van zonnepanelen en op kleine schaal windmolens langs snelwegen.”

“Windmolens nabij snelwegen/industrieterreinen.”

“Op en nabij bebouwing en snelwegen zonnepanelen en windmolens.”

Kijken of aanschaf en onderhoud windmolens goedkoper kan

“Aanschaf windmolens en onderhoud moet veel goedkoper, zij verdienen er bijna goud aan!”

Nieuwe ontwerpen van windmolens die het landschapsbeeld minder aantasten

“Er zouden kansen geweest kunnen zijn, maar volgens mij laten we die op dit moment aan ons voorbij gaan. Er zijn goede ontwikkelingen m.b.t. tot windenergie bezig (turbines zonder rotoren: https://www.whatsorb.com/energy/vortex-bladeless-providing-wind-energy-without-blades?gclid=EAlalQobChMlyYqCyL7r7QIVyuR3Ch2oLAUuEAAAYASAAEgKJofD_BwE) die veel grootschaliger ingezet kunnen worden, minder impact in het landschap hebben, minder lawaai etc. geven, maar deze ontwikkelingen worden volledig genegeerd. Het lijkt erop dat de lokale politiek de lokale windmolenindustrie, zoals Bettink en Lagerweij, wil ondersteunen.”

“Ik denk dat er nog veel creatievere oplossingen mogelijk zijn. Kleine windmolens, ik denk aan mini's, langs tochtgaten bij hoogbouw.”

“Ja, daken benutten met zonnepanelen(kost geen extra ruimte) en kleine windmolens(EAZ) waar niemand last van heeft en nagenoeg geen impact op de omgeving. Zo kan men zonder concessies te doen aan de leefomgeving en landschap verduurzaamd worden.”

13. Kansen voor opslag

In eigen tuin of wijk

“Met betrekking tot initiatieven rond energieopslag per wijk is er nog een wereld te winnen. Ik zou graag energie in een installatie in mijn eigen tuin (innovatie!) of (wellicht beter haalbaar) in de wijk opslaan.”

“Er zal meer ingezet moeten worden op buurtbatterijen en lokale opslag van energie.”

“Innoveren in het omgaan met energie buurtbatterijen.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

Kijken naar circulaire opslagvormen op een lokale manier

“Al het geld dat nu naar het buitenland vloeit voor onze brandstoffen, stoppen we straks in de lokale economie. Als we dan ook maar de energieopslag op circulaire en lokale manier weten voor elkaar te krijgen, en niet de wereldvoorraden aan zeldzame metalen uitputten.”

Lokale opslag van energie met niet milieubelastende accu's

“Energieopslag met andere dingen dan de zeldzame metalen.”

“Doe ook onderzoek naar lokale opslag van energie met niet milieubelastende accu's. Op die manier wordt het netwerk veel minder belast.”

Zeezoutbatterijen

“Zeezoutbatterijen voor veilige energieopslag in kruipruimtes van woningen.”

'Nep'bomen die zonne-energie opslaan

“Er zijn ook 'nep'bomen die zonne-energie kunnen opvangen.”

14. Kansen voor transport

Stimuleer gebruik Openbaar Vervoer en de fiets

“Ik ben erg voor verduurzaming en het tegen gaan van de opwarming. Bij het zoeken naar mogelijkheden voor het opwekken van duurzame energie moeten mensen gestimuleerd worden minder energie te gebruiken. De elektrische auto b.v. hoeft niet voor ieder wissewasje gepakt te worden, maar neem de fiets of het ov. Maak mensen daar ook bewust van. Mensen zijn vaak te gemakzuchtig.”

“Meer fietsen en treinen voor gezondheid en schonere omgeving.”

Stimuleer de elektrische auto

“Stimuleer de aanschaf van een elektrische auto: zet als gemeente alvast laadpalen in de wijken waar rijtjeswoningen staan. Nu moet je een auto kopen, dan een aanvraag doen en over een half jaar kun je hem in de buurt opladen....”

“Ik denk dat de regio verder vooruit moet kijken bij aanleg van nieuwe infrastructuur op het elektriciteitsnet om kosten te combineren. Sorteert voor op veel meer elektrische auto's en het gebruik van deze accu's om netstabiliteit te waarborgen. Dat betekent extra netcapaciteit plannen in de aanleg en laadpunten bij aanleg nieuwe parkeerplaatsen alvast meenemen, vooral niet achteraf acteren (dus op

basis aanschaf auto's) dan moet nl de straat meer open dan nodig en stimuleert niet. Stimuleer de verlengde huisaansluiting waar niet direct parkeren voor de deur mogelijk is om de drempel lager te maken om over te stappen op elektrisch.”

“Meer elektrische auto's.”

Stimuleer combinatie thuis- en werkomgeving in hetzelfde gebouw

“Kansen voor energieneutraal en toekomstbestendig wonen. Planontwikkeling voor combineren van werk- en woonfunctie in dezelfde gebouwen: nu stook je 's ochtends het bedrijfsgebouw warm en 's middags begin je je huis te stoken. Geen vrijstaande woningen meer maar combi gebouwen, ook levensloopbestendig.”

15. Nieuwe/andere technologieën bieden kansen

Slim omgaan met fossiele brandstof (en hun infrastructuur)

“Mits goed uitgebalanceerd, dan kun je 80% van de gevraagde energie halen uit alternatieve bronnen en de resterende 20% uit fossiele bronnen (aardgas voor verwarming en benzine voor auto's).”

*“Als we slim en overwogen te werk gaan, kunnen we de bestaande gas-
infrastructuur benutten voor bijv. waterstof. Maar laten we vooral nog zo lang
mogelijk gebruik maken van deze meest schone vorm van fossiele energie.”*

“Natuurlijk is het beter minder afhankelijk te worden van fossiele energie.”

Kernenergie

“Van de onnatuurlijke mogelijkheden zou ik kernenergie verder onderzocht willen hebben.”

“In een dichtbevolkt land als Nederland, met een bevolking nog snel groeit, komen we ruimte tekort. Voor huizen, bedrijven en de daarvoor noodzakelijke infrastructuur, maar ook voor natuur. Daarom groot voorstander van een aantal kerncentrales (Borssele, Flevopolder).”

“Kernenergie in deze regio zou niet verkeerd zijn. We hebben de kennis, de ruimte en in mijn eigen kringen en regio (anekdotisch) zijn een leuk deel mensen echt wel geïnteresseerd in deze manier van energie opwekken. Vooral nu het een stuk veiliger is dan in de tijden van bijvoorbeeld Tsjernobyl. Het zou de regio ook op de kaart zetten en ik zie veel mogelijkheden in onder andere een reductie in energieprijzen in de regio.”

“Serieus de mogelijkheden van kernenergie onderzoeken, maar helaas, jullie ogen

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

zijn nog niet open gegaan!”

“We zijn binnen een paar jaar verder op weg met kernfusie!! Weinig kernafval.”

En in het bijzonder thoriumcentrales

“Met name kernenergie (Thorium) zou gepresenteerd moeten worden als het alternatief, niet zon- en windenergie. De nadelen van kernenergie zijn minder dan de nadelen van de andere energie opties en kunnen relatief eenvoudig opgelost kunnen worden als het geld erin gestoken zou worden. De nadelen van zonne- en windenergie worden stilgehouden waardoor er een erg verkeerd beeld geschapen wordt om wind- en zonne-energie er door te drukken. Zeer kwalijke ontwikkeling!”

“Als men de juiste argumentatie gebruikt wil men wel luisteren en dat soms ook een oplossing zijn die "out of the box is" zoals nadenken over kernenergie (Thorium installaties)”

“Veiligheid kan geen hoofdreden zijn. Afval kan een probleem zijn, maar zet dan in op de oplossing van dat probleem en dat probleem speelt ook veel minder bij thoriumcentrales. In onze polders en in een aantal wijde landschappen kunnen we schitterend thoriumcentrales bouwen. We bouwen in Dodewaard een thoriumcentrale.”

Mits men het afvalprobleem afhandelt

“Verder geloof ik in kernenergie als schone en duurzame, oneindige energiebron die geen overlast voor inwoners veroorzaakt. Het afvalprobleem kan worden opgelost. Daar is men op papier al ver mee. Veiligheid/stralingsrisico/ enz. zijn veel kleiner dan 30 jaar geleden.”

“Naast duurzame opwek ook inzetten op kernenergie. Helaas heeft NL in de jaren '80 hier vrijwel volledig de boot gemist. Kernafval is nog steeds een probleem, maar in verhouding levert een kerncentrale erg weinig afval op. Voor dit kernafval zou een oplossing bedacht moeten worden.”

Waterstof

“Ik mis in dit onderzoek de aansluiting van Ede op een landelijk netwerk van waterstoflevering uit het noorden van Nederland. Dit kan gebruikt worden voor cv-ketels. Dat scheelt veel elektriciteit voor verwarming.”

“Kijk ook naar de mogelijkheden van aardwarmte en waterstof. Zet ook in op auto's en bussen op waterstof.”

“Auto's op waterstofgas laten rijden.”

“Het onderzoek naar energie uit waterstof moet worden geïntensiveerd.”

Aardwarmte

“Aardwarmte beter/ verder onderzoeken, daar lees ik te weinig over.”

“Gebruik van aardwarmte in wijken met lokale warmtepompen. Hou het kleinschalig om niet te verzanden in miljarden projecten met hele dure overhead die daarna afgeschoten worden. Geef subsidie als gemeente.”

“Aardwarmte en waterstof waarom worden die niet benoemd, schande!”

“Aardwarmte benutten zoals men in Zweden al langer doet.”

Grote warmtepompen en warmtepompen die ook kunnen koelen

“Nieuwbouwprojecten standaard met warmtepompen uitvoeren.”

“Door de warme zomers overweeg ik ook mijn huis met een airco te verrijken. Maar het zou handiger zijn als de warmtepomp zowel voor koelte als voor warmte gebruikt zou kunnen worden. Dat zijn warmte/koudeopslag ook erg nuttig: niet alleen energetisch maar ook qua omgevingsgeluid.”

“Naast zonnepanelen en windenergie zijn er nog meer misschien wel aantrekkelijkere alternatieven: kernenergie, warmtepompen met bron, warmte uit bio-industrie.”

Warmtenet

“Uit ervaring (specialist op gebied W/K koppeling) geen aanleg van een warmtenet.”

“Warmtenetten in dichtbevolkte wijken vlakbij industrie.”

“Ik vind warmtenetten altijd een goed idee mits kosten voor afnemers in de gaten worden gehouden. In Kernhem bevat het goed, maar je mist wel concurrentie met andere energieleveranciers, dat deugt niet.”

“Ja ik zie een kans voor de overheid om echt dicht bij de burgers te komen. Dus vraag nu eens echt naar de zorgen en ga daarmee eerst aan de slag voordat grote plannen worden uitgerold. Ik vind een warmtenet bijvoorbeeld echt wel een goed idee, maar er zijn veel zorgen bij bewoners over de kosten die daarbij gemoeid zijn en de kosten die daarna voor energie betaald moeten worden. Ga dit dus eerst uitzoeken, daarna aan bewoners voorleggen en dan eventuele problemen eerst oplossen voordat plannen worden geïmplementeerd.”

Afvalverwerking

“Als de gemeenten meer zouden helpen en stimuleren zou dat heel goed zijn. Ik zie vooral kansen voor ons klimaat. Maar ik zie nu met onze ondergrondse dat het

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

anders gaat. Je moet met je flat x aantal handtekeningen krijgen om een groenafval container te krijgen. Dit kreeg ik met mijn flat niet voor elkaar. En nu mag ik wel meer geld gaan betalen voor de rest afval. Terwijl ik wel mijn afval wil scheiden. Maar ik krijg die kans niet.”

“Het op een andere manier grootschalig opwekken van energie b.v. m.b.v. een regionale afvalverbrandingscentrale is m.i. ook het onderzoeken waard.”

Smart Grid technologie

“De Gelderse vallei heeft ook veel IT-bedrijven. Deze zouden meer aandacht kunnen besteden aan 'smartgrid' technologie, het elektronisch sturen van energie aanbod, opslag en afname. Bijvoorbeeld, veel aanbod bij veel zon en/of wind, opslag in biogas of ondergrondse warmteopslag en sturen van tijdstip van afname.”

Hybride energiesystemen

“Ik denk hierbij aan hybride systemen, zowel voor auto's als voor verwarming. Mits goed uitgebalanceerd, dan kun je 80% van de gevraagde energie halen uit alternatieve bronnen en de resterende 20% uit fossiele bronnen (aardgas voor verwarming en benzine voor auto's).”

Photanol: CO2 omzetten in chemicaliën

“Zie bijvoorbeeld Photanol bv: melkzuur of biodiesel uit zonlicht met bacteriën als katalysator.”

Technische ontwikkeling van energieproducerende bouwmaterialen

“Technische ontwikkeling van energie producerende bouwmaterialen moet gestimuleerd worden.”

“Alleen nog maar dakpannen die gelijk zonnecellen in zich hebben. Alle daken moeten beter benut worden. Er schijnen ook ramen te zijn met zonnecellen. Waarom kunnen er geen muren komen die ook zonnecel zijn?”

“Gebruik nieuwe vormen van solar en bekleed woningen, bedrijven of het wegdek hiermee.”

Opwekking warmte, energie en geleiding van het verkeer op asfalt, wegdek en parkeerplaatsen

“Warmtewinning uit wegdek en parkeerplaatsen”

“Opwekking stroom uit warmte en geleiding van het verkeer op asfalt, ontwikkeling van gevels en dakbedekking met ingebouwde stroomopwekking.”

“ALLE oppervlakken binnen de stad benutten voor opwekking - warmtewinning uit

wegdek en parkeerplaatsen.”

Inzetten op innovatie en onderzoek

“Wellicht vindt men in de toekomst andere energiebronnen die minder vervuילend zijn.”

“De regio zou het initiatief kunnen nemen tot een kenniscentrum voor niet-fossiele energieproductie.”

“Verduurzaming is niet af, in deze enquête lijkt het alsof de enige duurzame alternatieven zon en wind zijn. Het zou mooi zijn in een regio met een universiteit om vooral ook onderzoek te blijven doen naar andere manieren van duurzame energie opwekken. Ik zou het mooi vinden als een gedeelte van de opbrengst wordt gebruikt voor een denktank met resultaatverplichting om ook andere alternatieven te onderzoeken zoals de mogelijkheden die de rivieren en de hoogteverschillen in de regio ons bieden. Betrek de burgers ook hierbij, die hebben vaak onnoemelijk creatieve ideeën die de moeite van het onderzoeken waard zijn. Schiet ze niet meteen af, maar kijk naar de mogelijkheden en denk niet meteen in moeilijkheden.”

16. Bredere kansen met betrekking tot de natuur

Herstel plant- en diersoorten

“De aarde leefbaar houden voor iedereen, niet alleen voor ons als mensen maar ook voor alle levende wezens. Nu betalen vele dier- en plantensoorten de rekening en ook binnen de groep mensen is er een toenemende ongelijkheid. Dus ik zie kansen voor een bedrijfsmodel en ook kansen voor herstel van dier en plantsoorten en een gelijkere verdeling van de welvaart onder de mensen.”

“Kansen om de klimaatverandering te beperken, mits ook de USA weer meedoet; geen kernenergie echter. Kansen om gedegradeerde kleinschalige landschappen weer te herstellen door kleinere zonnevelden in combinatie met herstel van landschapselementen, zoals opgenomen in RES-Noord-Veluwe (bijv. zone Nunspeet Hattem tussen spoorlijn en Zuiderzeestraatweg en zones bij o.a. Putten).”

Kans om ook aan biodiversiteit aandacht te geven

“Ja, als bedrijven en omwonenden samenwerken ontstaan er vaak mooie initiatieven. Bij grootschalige opwekking op industrieterreinen, parkeerplaatsen en langs de snelwegen komt er veel werkgelegenheid. En als het samen gaat met de ontwikkeling van nieuwe natuur, geeft het broodnodige recreatie gelegenheid en wellicht ook een bijdrage aan de biodiversiteitscrisis.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

“Voor kleinschalige en lokale invulling zijn er kansen om landbouw natuur en energie te integreren, wat biodiversiteit en aantrekkelijke inrichting voor mens, dier en plant.”

“Het samenwerken met burgers kan tot veel nieuwe initiatieven leiden. Biodiversiteit en natuurinclusieve productie zal ook kansen krijgen. Korte productieketens zijn gunstig voor producent en consument.”

Leg bossen aan om CO2 te reduceren

“Bomen planten. Bomen planten. Bomen planten. Bomen planten. Bomen planten. Bomen planten. Bomen planten.”

“Daarnaast het plaatsen van veel bomen, het vergroenen van woonwijken en het promoten van plantaardig leven.”

“Energie besparen is niet het enige dat mogelijk is voor minder CO2 uitstoot. Grootschalig aanplanten van bos in vrijgekomen weide- en akkerland is ook zeer belangrijk!”

Zorg voor natuurbehoud en recreatie

“Natuur, landbouw en recreatiegebieden dienen ten alle tijden beschermd te worden!! De huidige corona-crisis laat zien dat we de energiebesparing niet los kunnen zien van onze natuur/biodiversiteit en dat natuur- en recreatieruimte voor inwoners vrij van prikkels om te sporten en te wandelen noodzakelijk is voor de fysieke en geestelijke gezondheid.”

“Koppelingen met andere opgaven: o.a. landbouwtransitie, klimaatadaptatie, natuurontwikkeling, en recreatie.”

“Ik denk met name aan waterbeheer, natuurbehoud en recreatie, alle drie belangrijk voor de kwaliteit van leven in de regio.”

Voedselbos en fruitteelt in combinatie met energie opwekken

“Voor kleinschalige en lokale invulling zijn er kansen om landbouw natuur en energie te integreren, wat biodiversiteit en aantrekkelijke inrichting voor mens, dier en plant. Denk aan voedselbos en fruitteelt in combinatie met zonne-energie, waarbij elke hectare zonnepanelen gekoppeld wordt aan biodiversiteit, voedsel en het landschap door kleinschalige vlakken ook divers wordt voor mens dier en plant. Voor dieren en planten wordt het dan beter, het zullen vooral de mensen zijn die moeten wennen aan veranderend landschap en grootschalig denken.”

“Er zijn zeker kansen. Op kleinere schaal kunnen er energietuinen ontstaan waar bewoners direct in participeren. Zo wordt de energie opwek ook hun ding. In energietuinen kunnen naast energie opwek ook educatieve functies, voedselbosjes

en recreatieve functies een plek krijgen.”

Kijk naar de kansen om het opwekken van energie goed in te passen in het landschap

“Landschap moet zoveel mogelijk behouden blijven, dus evt. zonnepanelen en windmolens in de buurt van wegen en industrie (geen agrarische bedrijven).”

“Zoek naar mogelijkheden om energieopwekking in te passen in het landschap en de directe leefomgeving van mensen. Bijvoorbeeld accu's per woning om het overschot in de zomer op te slaan.”

“Dakvlakken kunnen prima vol gelegd worden met panelen, zonder al te grote invloed op het landschap.”

Trek lering uit de natuurlijke processen: natuur is goed in zijn eigen energie reguleren

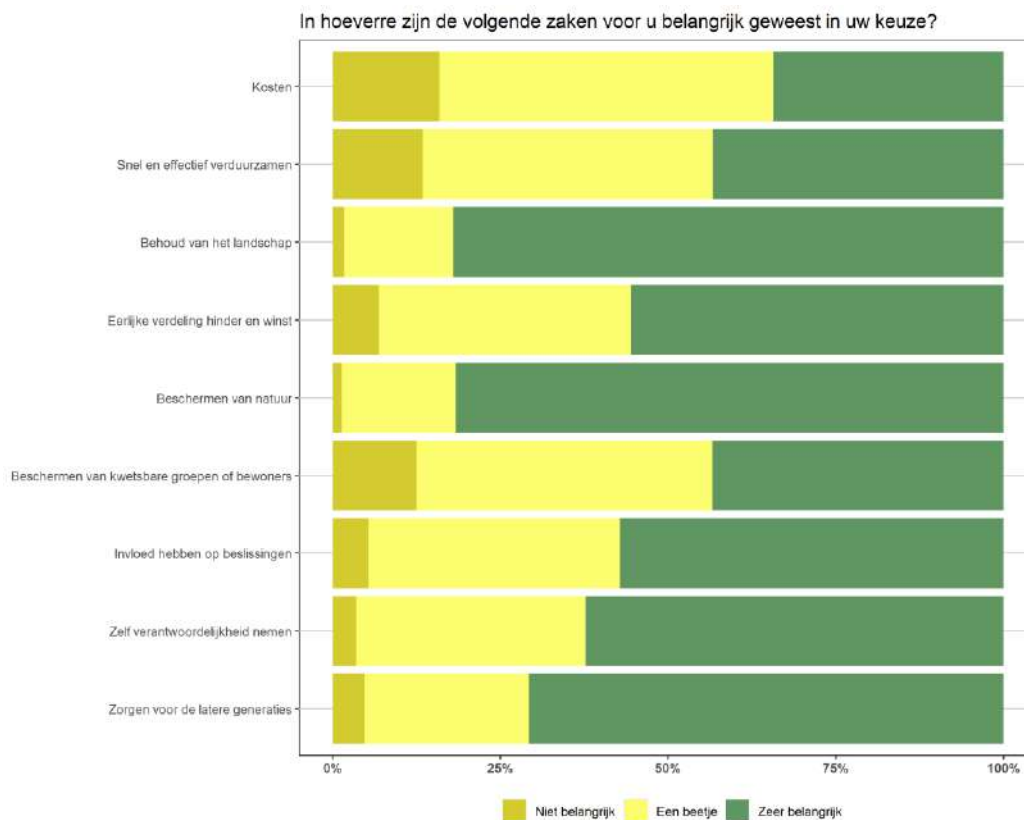
“Leer van de natuur, die verspilt niets, en is uiterst slim met energie.”

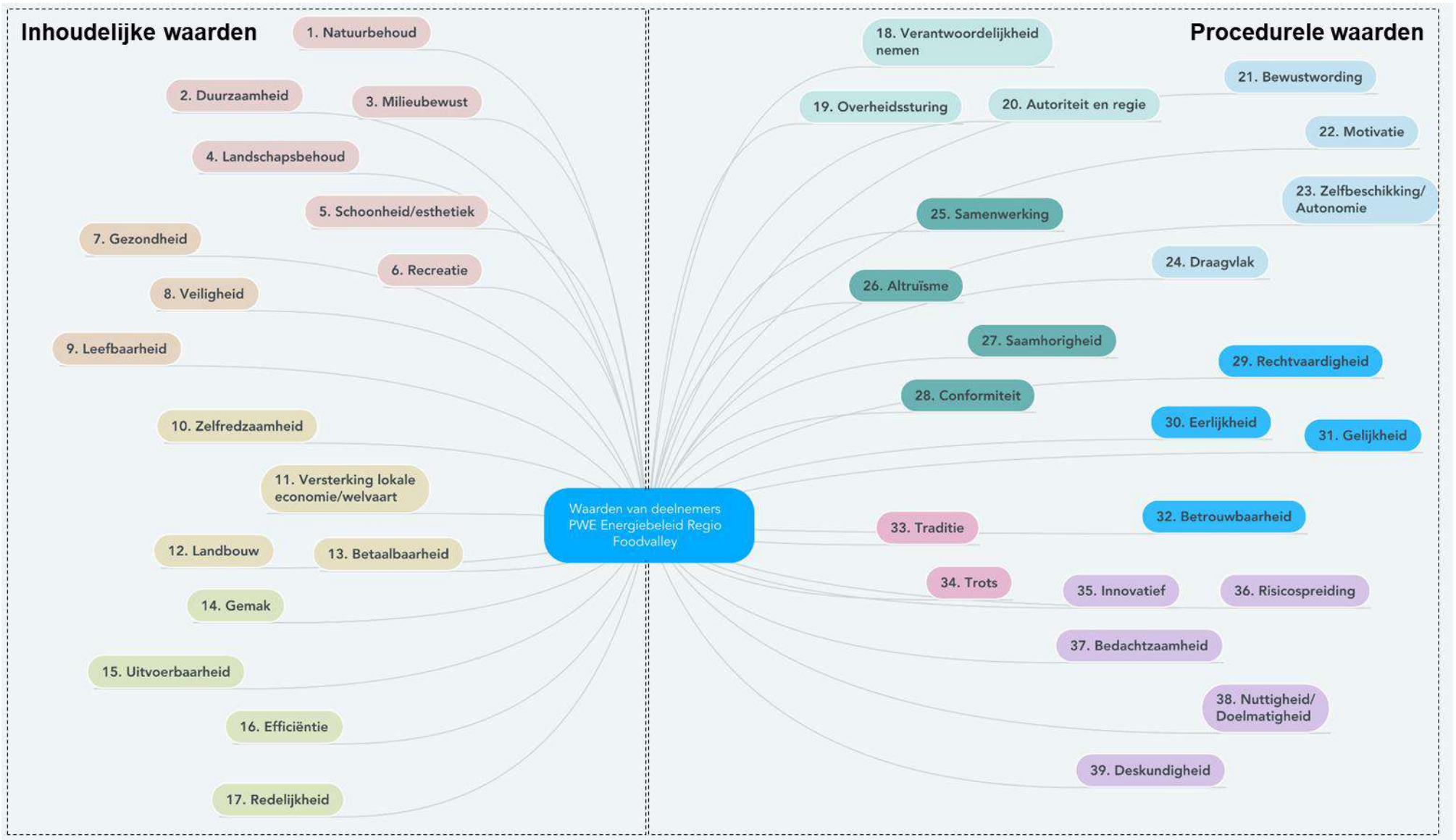
“Verder zullen we meer naar de natuur moeten kijken als grote reparateur. Niets kan de natuur beter helpen dan de natuur zelf. Zorgen voor onze oceanen, broedkamers, bossen, daarmee verbeteren we diversiteit en daarmee maken we de natuur slagvaardiger.”

Waardenanalyse

De motivaties, zorgen, voorwaarden en kansen die beschreven zijn in de vorige hoofdstukken geven de overwegingen van de deelnemers uit Foodvalley weer. Wij vroegen hen aan te geven hoe belangrijk negen zaken waren bij hun keuze (zie figuur hieronder). Wat valt op?

- Behoud van het landschap en het beschermen van natuur zijn zeer belangrijk voor deelnemers. Dit is niet vreemd, bij alle keuzemogelijkheden wordt in de motivaties en zorgen gesproken over de invloed van het opwekken van duurzame energie op het landschap.
- In hun motivaties spreken deelnemers bijna niet over de zorgen voor latere generaties, maar uit onderstaande grafiek blijkt dat dit toch een belangrijke overweging is. Een mogelijke verklaring hiervan is dat deze zorg ten grondslag kan liggen aan alle keuzemogelijkheden.
- Kosten en snel en effectief verduurzamen worden het minst vaak als (zeer) belangrijk gezien. Maar, nog steeds geeft een meerderheid aan dat het (deels) hun keuze heeft beïnvloed. In de geschreven motivaties zien we dat wanneer er over kosten wordt geschreven, dit ook vaak gaat over de verdeling van kosten en baten (rechtvaardigheid) en niet enkel de hoogte van kosten van energiebeleid.

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

Onderliggende waarden in de motivaties en zorgen van deelnemers

---

Uit de vele duizenden geschreven motivaties en zorgen van deelnemers komt naar voren dat naast de negen net genoemde waarden nog veel meer waarden relevant zijn voor het energiebeleid van Regio Foodvalley. Deze onderliggende waarden in de antwoorden van deelnemers hebben wij geïdentificeerd en in kaart gebrachtⁱⁱⁱ (zie figuur vorige pagina). Hierboven staat een overzichtsfiguur van de (groepen) waarden van deelnemers. Links staan **inhoudelijke waarden**; waarden die met de doelen en invulling van het energiebeleid zelf te maken hebben. Rechts staan **procedurele of proceswaarden**; waarden die te maken hebben met de manier waarop energiebeleid en beslissingen worden gemaakt. Op de volgende pagina's staan per waarde citaten die laten zien hoe ze in de antwoorden van deelnemers naar voren komen.

Inhoudelijke waarden (met betrekking tot het beleid zelf)

Deze sectie geeft de waarden weer die deelnemers noemen met betrekking tot het beleid zelf. Deze waarden zijn dus belangrijke aspecten van het beleid zelf, of het beleid kan gevolgen hebben voor deze waarden.

1. Natuurbehoud

“Zolang dit de groene ruimte bespaard de meest attractieve optie.”

“Ik ben tegen energie opwekken op plekken waar ook landbouw of natuur kan zijn. Als we die grond nodig hebben om energie op te wekken, dan doen we iets verkeerd in ons energieverbruik.”

“Het benutten van landoppervlak voor zonnepanelen moet absoluut worden verboden. Land moet gebruikt worden voor natuur en voedselproductie. Tevens moet het opwekken van energie uit activiteiten die op zichzelf al niet duurzaam zijn (grootschalige veehouderij, afvalverwerking, industrie) worden vermeden.”

2. Duurzaamheid

“Te weinig rekening gehouden met toekomstig afval wat de panelen produceren.”

“Zonnepanelen lijken een goede manier van energiebesparing.”

“Verder denk ik dat een stuk van de motivatie van 'duurzame energie voor toekomstbestendig gebied' (samen 'betalen' voor verandering, maar ook samen 'verdienen' aan verandering de enige langdurig houdbare strategie voor verandering is.”

“Voornaamste reden is ruimtebesparing en juist het gebruik van de minder waardevolle ruimte voor natuur/biodiversiteit.”

“Duurzaamheid begint met isoleren!”

3. Milieubewust

“Natuur is kostbaar en de Veluwe in het bijzonder. Liever solar dan windmolens die horizonvervuiling brengen.”

“Ik vind het een volslagen waanzinnig idee dat regio's op deze schaal hiermee aan de slag moeten. Dit gaat een enorme negatieve impact op landschap, natuur, en biodiversiteit hebben.”

“Om te voorkomen dat we veel moeten investeren in energieopwekking met alle gevolgen voor natuur en landschap, moeten we alles inzetten om thuis en op het werk zo weinig mogelijk energie te gebruiken. Dus: isoleren, energie-zuinige apparatuur/ machines en vooral ook energie-verlies voorkomen bij gebruik van elektriciteit!”

4. Landschapsbehoud

“[...] En windmolens verspreid door heel het land moeten we toch niet willen. AUB waar zijn we mee bezig? Willen we het klimaat redden, terwijl we de gezondheid van mensen en dieren en het mooie landschap daarmee schaden?”

“Laat Foodvalley natuur zijn en agrarisch gebied...Wees zuinig op onze mooie regio”

“Isolatie geen horizon vervuiling en geeft goed rendement ten opzichte van verspilling in windmolens.”

5. Schoonheid/esthetiek

“Zonnepanelen zijn lelijk.”

“Ik vind dat windmolens het landschap meer vervuilen dan zonnepanelen.”

“Het bestaande cultuurhistorisch landschap moet zoveel mogelijk behouden blijven. Door de groei binnen de gemeente verdwijnt steeds meer buitengebied. Ik ben er voorstander van om delen hiervan bewust te behouden of oplossingen te vinden zodat dit goed binnen het landschap valt en je niet alleen naar windmolens zit te kijken.”

“Industrieterreinen en snelwegen zijn al lelijk, voeg het daar maar bij inderdaad.”

6. Recreatie

“Groot nadeel is dat in deze uitleg voorbij wordt gegaan bij het plaatsen van zonnepanelen op nagenoeg alle daken en wordt er gekozen voor het opwekken van energie in landelijk gebied (makkelijke oplossing). Zonneweides en windmolens

rondom de dorpen maakt het minder aantrekkelijk voor toeristen om dit gebied te bezoeken.”

“Lokaal ruimtebeslag, de landelijke gebieden blijven gespaard voor recreatie en landbouw.”

“Vooral de natuur hebben we hard nodig. Ook om te ontspannen.”

7. Gezondheid

“Goed overleg tussen de bewoners en bedrijven over realistische opwekking van energie met zo weinig mogelijk omgevingsschade (zoals huizenhoge windmolens voor je neus/slagschaduw, en zelfs het RIVM erkent daarvan gezondheidsklachten!)”

“Is er onderzoek gedaan wat het met de gezondheid van mensen doet als alles zo extreem geïsoleerd is? Dat vraag ik me dan af.”

“Als bedrijven met initiatieven komen, hoop ik dat er niet alleen wordt gekeken naar what's in it for me. Bij windmolens vind ik de gezondheid van omwonenden een belangrijk punt. En initiatieven moeten wel betaalbaar blijven voor particulieren.”

8. Veiligheid

“Brandgevaar van zonnepanelen ben ik geen fan van.”

“Veilige en verantwoorde manier van energie opwekken en beheren, vraagt om infrastructuur. Dan dan ten goede komt van de regio. Zonder dat het schade aanbrengt aan natuur en woonplezier!”

“Buurtbatterij is niet per se duurzaam en heeft ook zijn risico's (denk aan brand, vandalisme etc.) wie is er dan aansprakelijk? Daarnaast kun je vraagtekens zetten over de grondstofwinning van batterijen.”

“Op Netflix is een documentaire geweest waarin Bill Gates uit de doeken doet dat een kerncentrale ook veilig gebouwd kan worden zonder risico op meltdown en tegelijkertijd een doel gevonden wordt voor al het kernafval.”

9. Leefbaarheid

“Weinig woongenot gaat verloren bij deze optie [Solarvalley].”

“Lokaal opwekken en verhandelen brengt vraag en aanbod op kleine schaal samen. Juist de noodzaak van 'maken' van energie brengt de omwonenden 'goodwill' om ook wat overlast te accepteren. Het is altijd 'niet in mijn achtertuin’”

“Vind het belangrijk dat deze ontwikkeling niet het woongenot tenietdoet. Dat aspect wordt te weinig meegewogen in het debat.”

“Maakt geen herrie.”

10. Zelfredzaamheid

“Het is het eerlijkst om iedere bewoner/huiseigenaar zijn eigen energie op te laten wekken die hij/zij verbruikt.”

“Veel kleintjes maken ook een groot resultaat. Als het (ook) voor jezelf is, ben je betrokken, kijk je goed naar onderhoud en kosten en ben je ook vaker bereid zelf tijd, geld en moeite te steken in een project. Ook wordt het dan een uitdaging om energie te besparen. En lokaal profiteert de economie ervan, win-win-win. Megalomane projecten voorkomen, meestal funest voor de gewenste uitkomsten.”

“Isolatie vraagt veel van inwoners zelf. Is iedereen daartoe bereid. Wat doet het met gezondheid en kosten voor inwoners zelf.”

11. Versterking lokale economie/welvaart

“Het onderhoud en plaatsing ervan biedt meer mogelijkheden op bijvoorbeeld werkgelegenheid.”

“Ook een mooie optie als de opbrengsten dan ook maar echt " op het dorp " blijven.”

“Ook erg handig is dat lokale bedrijven hiervan profiteren. Zo kunnen we duurzaam uit de Coronacrisis komen.”

“Ik vind dat elk huishouden moet profiteren van een groene toekomst en niet alleen de grote bedrijven of een aantal partijen.”

12. Landbouw

“Er is in Nederland steeds minder ruimte voor natuur en voor het boerenbedrijf.”

“Liever die subsidie slurpende molens langs snelwegen dan ze in ons mooie boerenland te plempen.”

“Als het maar niet ten koste van landbouwgrond gaat, want eigen voedselvoorziening is belangrijker dan eigen energie.”

13. Betaalbaarheid

“Allereerst merk ik op dat het duurzaamheidscircus totale geldverspilling en waardevernietiging is voor de belastingbetaler.”

“Schaalgrootte belangrijk om het betaalbaar te houden. Dichtbij grootste verbruikers zodat je zo min mogelijk transport en opslag hebt.”

“Gaat me te veel privé geld kosten wat ik niet heb, moet dat lenen, en dan wordt

mijn schuldenlast te groot, en betalen voor iets waarin ik niet geloof, en mezelf daarvoor ook nog in de schulden steken, nee liever niet.”

14. Gemak

“[Solarvalley is] vrij gemakkelijk te installeren en te realiseren.”

“Dit kost de gebruiker het minst aan aanpassingen in apparatuur en gedrag.”

“Maak het makkelijker voor agrarische bedrijven om te investeren in een (kleine) windmolen om op zijn minst te voorzien in de eigen energie.”

“Grote projecten geven veel vervuiling (horizon en geluid), kleine projecten zijn misschien minder efficiënt, maar zijn gemakkelijker te realiseren.”

15. Uitvoerbaarheid

“Heel veel daken zijn nog niet benut.”

“Ik vraag me af of er genoeg ruimte is rondom infrastructuur om dit haalbaar te maken”

“Dit [Isolatievalley] vinden wij het beste initiatief, maar is niet realistisch omdat het te kostbaar is.”

16. Efficiëntie

“Grootschalig is altijd goedkoper dan kleinschalig (bijv. burgerinitiatieven in combinatie met lokale bedrijven). Dit is dus niet de meest (kosten)efficiëntie en snelle manier om de doelstelling te bereiken.”

“Centrale coördinatie en aanpak maakt het overzichtelijker en beter/sneller uitvoerbaar. Waarschijnlijk een van de meest efficiënte manieren op de kortere termijn, gezien lokale opslag nog duur is.”

“Wat je niet gebruikt aan energie hoef je ook niet op te wekken. Dus niet alleen isolatie, ook aandacht voor minder energieverstopping (geen dikke elektrische auto's en elektrische fietsen, maar OV en spierkracht).”

17. Redelijkheid

“Bij het grootschalig zomaar overal zonnepanelen plaatsen vraag ik mij af in welke mate het toekomstbestendig is.”

“Een geleidelijke transitie hier in NL lijkt mij beter dan nu direct b.v. van het gas af.”

“Energietransitie is een hype. Veel wordt geroepen met heel weinig kennis...”

Procedurale en proceswaarden (met betrekking tot het tot stand komen van beleid)

Procedurale waarden, of proceswaarden, zijn waarden die gaan over het proces van besluitvorming. Het gaat bijvoorbeeld over de rol die de overheid inneemt, en de rollen van andere betrokkenen, maar ook op de manier waarop beslissingen worden genomen.

18. Verantwoordelijkheid nemen

“Wij zijn geroepen om als rentmeester de schepping te bewaren.”

“Dit [‘Inwoners en bedrijven doen het samen’] vind ik een zeer nobel streven, wat mij ook aanspreekt doordat je samen de verantwoordelijkheid draagt. Plus samen de kosten/baten. Ook de bedrijven zouden hun steentje moeten bijdragen, en hebben meer financiële middelen, waardoor het ook makkelijker in het groot te realiseren is. (Warmtenet bijvoorbeeld, en warmte opslag). Doe je het samen, dan is er ook meer begrip voor elkaars standpunten en zal er meer voor elkaar te krijgen zijn.”

‘Ik vind dat iedereen zijn steentje moet bijdragen voor een mooie toekomst. Ik vind het dus geen goed idee een paar partijen ervan profiteren en het voor het zeggen hebben.’

“Wie daartoe de middelen heeft, zou moeten investeren in een energiezuinige en liefst energie-neutrale woning. Corporaties hebben hier een bijzondere verantwoordelijkheid!”

19. Overheidsturing

“Overheid kan, mede op basis van bestemmingsplannen, slagvaardig optreden.”

‘Boeren gooien weilanden vol waarna land dus nutteloos wordt. Als je het alleen aan ondernemers overlaat staat geld altijd bovenaan. Ik zie liever een overheid die dit in beheer houdt.’

“Grootschalige projecten moeten wat mij betreft door de overheden worden gecoördineerd, en niet door individuele burgers en bedrijven. Die kunnen de bredere gevolgen van hun plannen niet overzien.”

20. Autoriteit en regie

“Overheid kan, mede op basis van bestemmingsplannen, slagvaardig optreden.”

“Leuk idee maar in de praktijk niet praktisch. Mensen zijn steeds individualistischer. De overheid moet het voortouw nemen.”

“Ik verwacht sturing van de overheid: hier passen wel, en hier passen geen windmolens en zonnepanelen.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

21. Bewustwording

“Daarnaast ben ik van mening dat de hoeveelheid energie die we gebruiken te beïnvloeden is door ook het gedrag van mensen aan te passen.”

“Lokale optimalisatie is nodig om het energienet te ontlasten. Ook is er meer directe interactie tussen opwekking en verbruik en daarmee een stuk bewustwording.”

“Projecten op scholen (PO en VO) kunnen dat bewustzijn verder aanwakkeren. Ik heb daar goede ervaringen mee.”

22. Motivatie

“Er moet een stimulatie komen om minder vaak te douchen. Onze grootouders in de 20e eeuw deden het ook met een kommetje of teiltje water.”

“Stimuleren om daken van schuren vol te zetten met zonnecellen.”

“Als inwoners elkaar stimuleren krijg je groepsgedrag. Door groepsgedrag neemt de bereidheid om een bijdrage te leveren toe.”

23. Zelfbeschikking/autonomie

“Ik ben bang dat bedrijven het teveel voor het zeggen krijgen in de regio.”

“Het spreekt mij aan dat agrariërs zelf kunnen beslissen op welke manier zij hun bedrijfsvoering voortzetten. Gaan zij over op energieopwekking binnen hun bedrijf of exploiteren zij hun gebied op een andere manier? In beide gevallen zijn zij ondernemer en dat doet recht aan hun zelfbeschikking. Of zij dan kiezen voor het plaatsen van een windmolen op hun erf of zonnedaken, afvangen van broeikasgassen of hergebruik van energie elders of binnen het eigen bedrijf maakt mij dan niet uit.”

“Ik vind het goed dat de mensen zelf meer zeggenschap hebben bij dit plan. Maar ik vraag me af of er geen wildgroei aan energie-opwekkers ontstaat en dat ten koste gaat van het groene landschap.”

“Als de consument/burger de verantwoordelijkheid krijgt zal er de illusie worden gewekt dat er nog vrijheid is in deze situatie.”

24. (Breed) draagvlak

“Veel kleine windmolens bevorderen de betrokkenheid van de buurt.”

“Draagvlak is het grootst als inwoners zelf bij realisatie en beheer van energiecoöperaties betrokken zijn.”

“Nee. Ik hou niet zo van dat hele grootschalige. Ik vind grootschalig ook kwetsbaar. En je hebt minder inspraak.”

25. Samenwerking

“Alles wat je samen kan doen heeft veel meer impact.”

‘Ik ben meer voor samenwerking van de energieproductie, dan voor 17 miljoen individuele leveranciers. Rest van het idee spreekt mij wel aan.’

“Wanneer er onvoldoende draagvlak of samenwerking is (not in my backyard), dan moeten er grootschalige initiatieven komen.”

‘Laat de bevolking zelf bepalen wat er aan duurzaamheidsprojecten opgezet gaat worden in samenwerking met lokale bedrijven. Van de overheid verwacht ik namelijk niets goeds. Zij luisteren toch niet naar de bevolking.’

26. Altruïsme (het brengen van offers)

“Klimaatdoelen behaal je doordat iedereen zijn/haar steentje bijdraagt. Zeker ook bedrijven. Dus isolatie van gebouwen is een goede optie, naast zonnepanelen.”

“De inwoners moeten hiervoor wel enige vrijheid opofferen. Dit is iets wat ik als een drempel zie.”

“Hierbij is zeggenschap van inwoners en lokale bedrijven een heel groot voordeel. Grote corporaties houden hier veel minder rekening mee en hebben meer eigen gewin voor ogen. Een betere wereld en milieu is belangrijk maar mensen raken sterk gemotiveerd als hun investering ook lokaal tot uiting komt. Vooral ook als dit gepaard gaat met directe winst uit deze lokale investering. Mensen zijn dan ook bereid veel meer in te leggen en soms bepaalde offers te brengen.”

27. Saamhorigheid

“Dit geeft wat meer saamhorigheid in de maatschappij.”

“Samen optrekken VERSTERKT DRAAGVLAK en ONDERLINGE VERBONDENHEID”

“Teveel nadruk op een enkel aspect is verkeerd. We moeten het met elkaar doen en vooral een verandering van instelling bij de bevolking zien te bewerken. En dat heeft door samenwerken op den duur het meeste effect.”

“Aangezien de investeringen een groot effect zullen hebben op het landschap zullen we met z'n allen wat moeten geven en nemen”

28. Conformiteit (iedereen moet meedoen)

“Wel een goed idee: ieder nieuw huis krijgt panelen. Gewoon verplichten.”

“Ik vind het bijvoorbeeld erg raar dat er nog steeds grote opslag- en distributiecentra gebouwd mogen worden zonder verplichting tot het ter beschikking

stellen van het platte dak aan een coöperatie, of plicht om zelf zonnepanelen te plaatsen.”

“Minder verbruiken (verkwisten) is de kern van het probleem. Dus verplicht maximaal isoleren voor alles en iedereen.”

29. Rechtvaardigheid (eerlijkheid van de verdeling van lusten en lasten)

“Dit [het plaatsen van duurzame energieprojecten bij bestaande infrastructuur] is speciaal voor mensen die in de buurt van industrie en snelweg wonen niet eerlijk aangezien zij al last hebben van snelwegen en industrieterreinen.”

“Wanneer gaan China, India, Rusland, Brazilië en Amerika het goede voorbeeld geven?”

“Bij zonnepanelen installeren vergt dit veel eigenvermogen wat niet iedereen heeft, er dient dan wel een subsidieregeling te zijn waarbij mensen gecompenseerd worden voor hun investering.”

“Ik vind dat de lusten en lasten eerlijk verdeeld moeten worden. Ook vind ik lokaal eigendom belangrijk, dus dat de inwoners en de lokale ondernemers (incl. agrariërs) gezamenlijk het eigendom hebben van de zonnepanelen en windmolens. Dan blijft het geld in de regio, doet iedereen mee en is de energie van ons samen.”

30. Eerlijkheid

“Er moet goed rekening worden gehouden met mensen die niet de middelen hebben om zonnepanelen te plaatsen.

“Het is eerlijk voor mensen die de ruimte hebben om groene energie op te wekken dat ze daar ook voor gecompenseerd worden, o.a. als vervanger voor de landbouw, die te veel CO2 uitstoot”

“De energie elite heeft te veel macht, de kleine man wordt veelal niet gehoord echter krijgt wel de kosten (Altijd!). Er is weinig zinvolle samenwerking in de EU en er is geen goed plan”

“Ik woon zelf in een landelijk gebied en zou het erg jammer vinden als mensen in het landelijke gebied de lasten gaan dragen. Ik vind het beter als eventuele lasten zo laag mogelijk zijn danwel dat deze verdeeld worden.”

31. Gelijheid (iedereen kan meedoen en meeprofitieren)

“Feestje voor hoger opgeleiden/mensen met hoger inkomen, kans dat de rest niet mee kan doen. Wie heeft de regie?”

“Hier kan iedereen van mee profiteren.”

“Grote datacentra en buitenlandse energiebedrijven moeten niet aan de haal mogen gaan met 'onze' groene energie. Als we de lasten moeten dragen, dan ook de lusten. Geen Wieringenmeer of Flevopoldertoestanden hier!”

“Mijn idee is een combinatie van de inzet door in zowel landelijke gebieden als steden door particulieren, overheden en ondernemers. Met zo'n combinatie wordt iedereen er beter van en worden de lasten ook verdeeld.”

32. Betrouwbaarheid

“Dit is een beslissing die over de ruggen van de bewoners genomen wordt.”

“Isoleren is prima, warmtenetten zijn een ramp. Veel verliezen bij warmtetransport, slecht controleerbaar en je bent overgeleverd aan een derde partij.”

“De laatste twee opties hebben te veel inmenging van de overheid. De overheid heeft vaker getoond een onbetrouwbaar partner te zijn.”

33. Traditie

“Wat vroeger ooit een nutsbedrijf was (energie opwek) moet weer zo dicht mogelijk bij de inwoners gelegd worden. Zij zijn via coöperaties aan zet samen met lokale bedrijven. Verantwoordelijkheid en het profijt horen bij elkaar.”

“Dit lijkt mij het beste werken: terug naar hoe elektriciteit opwekken ooit begon: lokaal met een aggregaat.”

“Waar vroeger generaties geboerd hebben staan nu grote hallen (vaak leeg en te huur) of is infrastructuur aangebracht. Wij Nederlanders mogen wel iets voorzichtiger zijn met onze identiteit! Als we op deze wijze doorgaan is er straks een randstand van Noordwijk tot Arnhem.”

34. Trots

“Een rij windmolens kan ook trots maken; 'wij hebben het mooi voor elkaar'.”

“Burgers kunnen ook trots zijn op 'hun' windmolen. Zoals ook bij Burgerwindcoöperatie West- Betuwe.”

“Laten we trots zijn op onze Foodvalley. Als we eerst fatsoenslijk isoleren, geeft dat veel resultaat zonder dat het ten koste gaat van landelijk gebied.”

“In industrieel gebied en langs grote infrastructuur hebben zonnepanelen en windmolens minder tot geen negatieve impact op de uitstraling, en wellicht zelfs een positieve uitstraling op de bedrijven die er zitten vanuit de duurzaamheidsgedachte die het hiermee uitstraalt naar haar werknemers en klanten/opdrachtgevers.”

35. Innovatief

“Ik ben ervan overtuigd dat zonnepanelen in de toekomst steeds efficiënter worden.”

“Innovatie kan ruimte bieden om te verbeteren”

“Door de inwoners en lokale bedrijven in te zetten ontstaat meer kennis, begrip en draagvlak in de regio voor in te zetten bronnen. Het geeft mogelijk ook meer banen op het gebied van onderzoek/innovatie (door aanwezigheid universiteit) en plaatsing.”

36. Risicospreiding

“Duurzaam is niet alleen solar, maar een combinatie van mogelijkheden”

“Volledig inzetten op 1 mogelijkheid heeft bij alle opties negatieve gevolgen. Daarom pas alle opties toe, maar beperk de negatieve kanten. Voorbeeld: wel weide-zonnenvelden, maar alleen in combinatie met dubbel ruimtegebruik. Accepteer een niet maximale paneelopbrengst om lichtdoorlaatbaarheid voor ondergroeiende gewassen mogelijk te maken. Ik snap overigens niet waarom de besparing door isolatie niet wordt meegenomen.”

37. Bedachtzaamheid

“Geen spijt krijgen van foute beslissingen, zoals zonneweides op akkerbouwgrond.”

“Landbouw en natuur staat al genoeg onder druk. Landelijke uitstraling blijft zeer gewenst. Over 10 jaar zijn er nog meer keuzemogelijkheden die genoeg energie opwekken en minder opzichtelijk zijn.”

“Leg je nu niet vast voor 30 jaar maar voor 5-10 jaar en pas dan weer aan zodat alternatieven mogelijk worden en bijgestuurd kan worden.”

38. Nuttigheid / Doelmatigheid

“Alleen grootschalige aanpak is nuttig en kostenefficiënt.”

“De daken van bewoners moeten veel beter benut worden, omdat ik niet verwacht dat de overheid dat gaat verplichten zal het moeten komen van de eigen initiatieven”

“Alle initiatieven zijn nodig, willen we het gewenste resultaat behalen.”

“Ontwikkeling van duurzame projecten kan dan ook beter plaatsvinden in industriële gebieden waar vaak ruimte onbenut blijft en waar de natuur in zekere zin toch al is verdreven.”

39. Deskundigheid

“Weinig kennis, op deze manier moeten individuen die geen weet hebben van zaken alles zelf regelen.”

“Mooi streven, maar in de praktijk zie je dat lokaal soms te weinig kennis is en specialisten van buiten de regio nodig zijn. Voor verbouwen en isoleren gaat het nog wel, voor duurzame technieken wordt het vaak toch lastig. Lokale bedrijven zullen dus moeten aantonen dat ze het kunnen en het ook actief aanbieden aan inwoners, waarbij zij deze eerst open en eerlijk dienen te informeren over de voor- en nadelen.”

“Zet in op (kennis)ontwikkeling en innovatie van grootschalige isolatie. Daar heeft de hele wereld behoefte aan...Ik hoop dat er toch niet alleen naar wind en zonne-energie wordt gekeken.”

Verwachtingen over de overheid

We vroegen deelnemers wat zij verwachten dat de overheid doet voor het opwekken van duurzame energie. In de zorgen en motivaties van het vorige hoofdstuk is al te zien dat de overheden verschillende rollen toebedeeld krijgen (dan weer een regierol, dan weer faciliterend en ondersteunend). Dit hoofdstuk vat de verschillende verwachtingen van deelnemers over de overheid samen. Verwachtingen over specifiek technologisch beleid waarvan deelnemers zouden willen dat de overheid daarop inzet (dus bijvoorbeeld het inzetten op kernenergie of waterstof) worden besproken in het 'kansen' hoofdstuk.

<p>1. Vernieuwen en mogelijkheden onderzoeken</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek doen en beslissingen nemen op basis van nieuwe kennis • Innoveren • Voorloper zijn • Maar ook weer niet te veel haast hebben	<p>2. Regie nemen en actie ondernemen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goed doordachte beslissingen nemen • Snel actie ondernemen • (Alles) uitvoeren • Het goede voorbeeld geven • De leiding nemen • Afdwingen (negatief)
<p>3. Oplossingen zoeken die aansluiten bij de omgeving</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koppeling met de woning- en bouwagenda zoeken • Aansluiten bij bestaande infrastructuur • Kansen in kaart brengen • Maatwerk leveren	<p>4. Standvastig en betrouwbaar zijn</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daadkrachtig zijn • Impopulair durven zijn • Langetermijnvisie ontwikkelen • Niet met alle winden meewaaien • Transparante informatie geven
<p>5. Coördineren</p> <ul style="list-style-type: none"> • Collectieve projecten stimuleren • Inwoners mee laten praten • Inwoners betrekken	<p>6. Luisteren</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luisteren naar de juiste personen • Leren van bewoners • Weerstand bieden tegen lobby's
<p>7. Faciliteren</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voorwaarden scheppen • Verantwoordelijkheid geven aan burgers • Regels aanscherpen • Goed informeren	<p>8. Financiële steun geven</p> <ul style="list-style-type: none"> • Financiële prikkels geven • Betere inzet van subsidies • Salderingsregeling niet stoppen • Kosten dragen • De economie/markt veranderen

<p>9. Stimuleren van duurzaam gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren van duurzaam gedrag • Grootgebruikers aanpakken • Duurzame energie toegankelijk maken voor particulieren 	<p>10. Bewustwording creëren</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewustwording creëren • Onderwijs veranderen • Informatie verstrekken • Beslissingen en beleid uitleggen
<p>11. Burgers beschermen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwetsbaren beschermen • Bescherming bieden tegen marktpartijen • De burgers beschermen tegen de overheid • Gezondheid burgers beschermen • En ook het kwetsbare landschap beschermen 	<p>12. Niet alles kleinschalig oplossen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niet alles lokaal willen oplossen • Door samen te werken met andere overheden • Voorbij landsgrenzen kijken • Elders ontwikkeling stimuleren
<p>13. Stoppen met:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biomassa • 'Van het gas af'-gaan • Duurzaamheidsbeleid • Wind- en zonne-energie 	

1. Vernieuwen en mogelijkheden onderzoeken

Onderzoek doen en beslissingen nemen op basis van nieuwe kennis

“Alle mogelijkheden goed onderzoeken, zeker ook kernenergie.”

“Dat de overheid luistert naar wetenschappers en daarop haar beslissingen baseert en/of aanpast.”

“Zoveel mogelijk onderzoek naar een betere oplossing ondersteunt om aan de mensen voor te stellen.”

“Verder alle ontwikkelingen op dit gebied volgen en niet te snel alles inzetten op wind en zon. Er zijn/komen betere alternatieven!”

Innoveren

“Altijd blijven innoveren.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

“Risico's verkleinen en nieuwe technieken actief ondersteunen.”

“Creativiteit bevorderen en verantwoord subsidiëren.”

Voorloper zijn

“Afwachtende houding naar progressieve houding omzetten, er wordt nog veel te weinig geïnvesteerd in een aantal goede ontwikkelingen die wij allemaal nodig gaan hebben. We lopen al achter en met deze houding gaan we geen koploper worden, terwijl wij bij uitstek alle mogelijkheden hebben.”

Maar ook weer niet te veel haast hebben

“Doelen zijn leuk, maar haastige spoed is zelden goed. Natuur dat hierdoor wordt verwoest kun je niet zomaar weer terug halen. Een dode duif aan de voet van een windmolen maakt mij woest. Een weiland vol zonnepanelen is een vreselijk gezicht. Hier hadden koeien en schapen kunnen lopen. Het doet pijn om alles zo te zien veranderen. Waar is mijn mooie Nederland gebleven?”

“Een evenwichtig beleid voeren en geen overhaaste onverstandige beslissingen nemen. Als blijkt dat een gekozen oplossing slecht is, dan daarvoor uitkomen zoals bij Biomassa en onmiddellijk het roer omgooien.”

2. Regie nemen en actie ondernemen

Goed doordachte beslissingen nemen

“En [ze] geven veel te veel geld uit aan onzinnige projecten die ook op de lange termijn geen enkele noemenswaardige/nuttige bijdrage leveren aan een beter milieu of wat dan ook.”

“Dat deze met meer doordachte plannen komen en niet achteraf moeten erkennen dat biomassa nog slechter is dan gasgebruik.”

““Betere investeringen en plannen. Biomassacentrales, windparken op zee zijn allemaal geen duurzame oplossingen, de overheid moet hierin betere besluiten nemen, die beter doordacht zijn.”

Snel actie ondernemen

“Zorgen dat er iets gebeurt en dat de energietransitie gaat plaatsvinden (richtlijnen, doelstellingen, eisen stellen, investeren)”

“Actie ondernemen. En snel. Ik vind dat de overheid hier echt haar kop in het zand steekt.”

“ALLES”

“Alles wat nodig is om de planeet leefbaar te houden. Dit is een topprioriteit.”

“Daadwerkelijk actie gaat nemen om vervuilende centrales/fabrieken snel te sluiten. Begint met stimulatie van de bouw van kerncentrales.”

(Alles) uitvoeren

“Alles. De overheid heeft gekozen voor dit klimaatakkoord en deze tijdsplanning. Daarmee mag zij ook de kosten dragen en de uitvoering regelen. Zolang ik er maar niet te veel last van heb.”

“Alles, zij hebben dit toch ook bedacht”

“De overheid moet de regie voeren en hoofdaannemer zijn van grote projecten.”

Het goede voorbeeld geven

“Als de overheid beslist dat ze het belangrijk vindt om een energietransitie te maken en energie van andere bronnen te betrekken, dan verwacht ik dat de overheid ook alles doet om energie te besparen. Dan gebruik je geen elektriciteit meer in je gemeentehuis om elektra te sparen en zorg je dat de kosten laag blijven.”

De leiding nemen

“Absoluut de leiding nemen, niet te veel vertrouwen op losse initiatieven”

“De juiste beslissingen neemt.”

Afdwingen (negatief)

“Door de strot drukken.”

“Doorzetten tegen wil en dank. En ten koste van ons landschap”

3. Oplossingen zoeken die aansluiten bij de omgeving

Koppeling met de woning- en bouwagenda zoeken

“Bij de uitgave van bouwkavels voor grote logistieke centra verplichtingen stellen aan het verbruik en de opwekking van duurzame energie.”

“Bouwbesluit voor nieuwbouwwoningen.”

“De overheid zou het isoleren van OUDE huizen beter moeten subsidiëren.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

Aansluiten bij bestaande infrastructuur

“De bestaande infrastructuur gebruiken is duurzamer dan de stomme warmwaterleidingen voor een achterhaald systeem van stadsverwarming”

Kansen in kaart brengen

“Actief op zoek gaan naar panden met mogelijkheden om zonnepanelen te plaatsen.”

“Actief zoeken naar plekken voor windturbines.”

Maatwerk leveren

“Blijven nadenken over oplossingen die passend zijn, ook voor de burgers en het landschap.”

“Door goed naar de beschikbare plaatsen te kijken en ervoor te zorgen dat de industrieterreinen optimaal worden benut.”

4. Standvastig en betrouwbaar zijn

Daadkrachtig zijn

“De richting aangeven. ZO zou ik snel duidelijkheid willen hebben of mijn woning op het warmtenet zal worden aangesloten.”

“Betrouwbaar zijn in plaats van onzekere maatregelen over belastingen en het pech gehad beleid als er weer een subsidiepotje leeg is.”

Impopulair durven zijn

“[Dat zij] betaalbare oplossingen zoekt en als de beste optie gevonden is deze niet zomaar laat schieten omdat er één of enkelen erop tegen zijn.”

“Noodzakelijke maatregelen doordrukken, ook bij tegenstand van inwoners.”

“Daadkracht, ook al zijn de besluiten niet altijd gunstig voor de persoon, maar wel voor de gemeenschap.”

“Drempels wegnemen en ook impopulaire maatregelen nemen.”

Lange termijn visie ontwikkelen

“Langetermijnbeleid voren en weerstand bieden aan hypes.”

“Zich niet laat meeslepen door de waan van de dag (zonne- en windparken

bijvoorbeeld)”

“Beter nadenken en niet onbezonnen “van het gas af” terwijl het nut marginaal is.”

Niet met alle winden meewaaien

“Geen ondergraving van draagvlak door grootschalige levering aan (aangetrokken) datacentra (Wieringermeer, Zeewolde).”

“Een actieplan neerleggen en je daaraan gaan houden. Ook met landelijke afspraken, 1 gemeente kan niet zoveel.”

Transparante informatie geven

“Beginnen met eerlijke voorlichting en stoppen met boekhoudkundige trucjes zoals biomassa stoken.”

“Een eerlijke goede voorlichting geven en met alle partijen om de tafel gaan. De zogenaamde klimaattafel onder het bewind van Nijpels was eenzijdig en heeft mijn vertrouwen geschaad.”

5. Samenwerken

Coördineren

“Alle losse ideeën in goede banen leiden, optreden als coördinator, maar niet als bepaler.”

“Alle partijen een beetje tegemoetkomen teneinde de coalitie bij elkaar te houden.”

“Duidelijker overleg met ondernemers.”

Collectieve projecten stimuleren

“Centraal zorgen voor collectieve projecten met subsidie.”

“Coördineren en wegblijven van verregaande decentralisatie.”

“Coördineren, sturen zodat samenhang in initiatieven zeker gesteld wordt”

Inwoners mee laten praten

“Inwoners mee laten praten/denken.”

“Brede consultatie van maatschappelijke organisaties en bevolking.”

“Dit soort enquêtes zijn prima en geven inzicht om beter in te spelen op wensen en

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

denkwijzen van bewoners.”

Inwoners betrekken

“De overheid werkt samen met de burgers aan dit belangrijke onderwerp.”

“Dit proces faciliteren. Samen met bewoners oplossingen zoeken. Lokaal eigendom verplichten bij energieprojecten. Ruimte geven aan innovaties. Spelregels bepalen voor gebiedsfondsen, samen mogen meebeslissen over bestemmingen voor geld.”

6. Luisteren

Luisteren naar de juiste personen

“De overheid luistert niet naar mensen die zich hier al jaren mee bezig houden en geeft onnodig veel geld uit aan de verkeerde zaken.”

“De overheid moet eens luisteren naar de mensen die er verstand van hebben en niet die klaplopers die zo hard lopen te schreeuwen en aan de klimaattafel komen te zitten.”

Leren van bewoners

“Bewoners bevragen én iets doen met die informatie.”

“Zorg voor een continue en heldere communicatie richting bewoners/stakeholders, wees duidelijk over waar mensen wel/geen invloed op hebben en neem verantwoordelijkheid. Luister niet alleen naar de schreeuwers.”

“Deze gaat gewoon door met het halsstarrig dichtdraaien van de gaskraan en het verhogen van de tarieven. Hierdoor komen veel mensen enorm in de knel. Daarnaast subsidieert onze overheid een middeleeuwse energievorm namelijk biomassa. Mijn vertrouwen in onze overheid is tot het 0-punt gedaald.”

Weerstand bieden tegen lobby's

“Verder is er veel bij energie meer te besparen bij de industrie e.d. dan bij de burgers thuis. Maar die eerste groep heeft een te sterke lobby en dus wijst de politiek naar de burger en verhult de grootste energieverbruikers in het bijbehorende lawaai.”

“Burgers meer invloed geven en bedrijven en lobbygroepen minder invloed.”

“Dat de gemeentelijke overheid niet ondergesneeuwd wordt door diverse belanghebbenden die er een groot financieel belang bij hebben om in naam van het milieu het landschap van de gemeente te verpesten.”

7. Faciliteren

Voorwaarden scheppen

“Bedrijven en particulieren in staat stellen om doelstelling te realiseren.”

“De burger de kans geven zelf zaken op te pakken. Dit ook faciliteren. Eerst de burger en pas als blijkt dat dit echt niet lukt, het grote bedrijfsleven.”

“De voorwaarden scheppen voor verduurzamen door CO2-heffingen, belastingen en BTW op kerosine, openbaar vervoer verbeteren, energiebesparing stimuleren,”

Verantwoordelijkheid geven aan burgers

“De overheid moet faciliteren. De burger/inwoner moet zelf verantwoording nemen!”

“Betrokkenheid creëren.”

Regels aanscherpen

“Normen stellen, wet- en regelgeving (goed voorbeeld is de aanscherping van EPC-normen bij nieuwbouw).”

“Ook moeten strenge normen gehanteerd worden als het bijv. gaat om geluidsoverlast (windmolens, warmtepompen).”

Goed informeren

“Verder opties om onze doelen te behalen goed presenteren/communiceren, en burgers een stem geven in de besluitvorming. Sowieso natuurlijk alles geheel transparant zodat we achteraf geen gevoel krijgen dat iets er doorheen is gedrukt.”

“duidelijke programma's aan de inwoners aanbieden”

8. Financiële steun geven

Financiële prikkels geven

“Prijsprikkels de goede kant op laten werken (o.a. de vervuiler betaalt: eerlijke energieprijzen ook voor grootgebruikers, die de maatschappelijke kosten dekken)”

“Gemeenten dienen een 0% duurzaamheidslening af te geven, zodat bewoners en ondernemers kostenneutraal zonnepanelen kunnen aanschaffen. Hierdoor kunnen strategieën zoals de solarvalley een succes worden voor iedereen.”

“Financieel zeer sterk belasten van vormen van energie die vervuילend zijn.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

“Bijvoorbeeld door btw op isolatie te verlagen.”

Betere inzet van subsidies

“Betere inzet van subsidies. Momenteel hebben maar bepaalde doelgroepen telkens voordeel ervan, terwijl men landelijke oplossingen verwezenlijken.”

“Burger initiatieven ondersteunen met subsidies. Informatieverstrekking.”

“Dat de subsidies naar de burger gaan en niet naar de grote bedrijven die winst naar de aandeelhouders laat doorstromen.”

“Zoals Jan Terlouw ook zegt: snel subsidies afschaffen op fossiele energie en subsidies verstrekken aan alternatieve energiebronnen (dus geen grootschalige biomassacentrales met geïmporteerd goed hout uit Verwegistan).”

Salderingsregeling niet stoppen

“Verlenging van de regeling dat teruggeleverde energie wordt vergoed.”

“Dat de subsidie voor aanschaf zonnepanelen permanent blijft.”

Kosten dragen

“Bijdragen in kosten.”

“Budget bepalen en projecten van de grond tillen.”

De economie/markt veranderen

“De economie zo inrichten dat duurzaamheid de logische keuze wordt.”

“De energieprijzen verhogen en structuur/richting geven aan de energietransitie.”

“Geen (extreme) marktwerking. Dan wordt het niks.”

9. Stimuleren van duurzaam gedrag

Stimuleren van duurzaam gedrag

“Stimuleringsregelingen voor woningisolatie.”

“Groot inzetten op energiebesparing voor thuis / werk / industrie.”

“Actief huiseigenaren benaderen voor energiemetingen en aanbiedingen om woningen te isoleren. Daarbij een transparante inschatting wat maatregelen kosten en wat ze opleveren.”

Grootgebruikers aanpakken

“Stroomverslindende datacentra verbieden of tenminste de belastingfaciliteiten voor dat soort bedrijven afschaffen.”

“Kosten daar neerleggen waar de meeste energie verbruikt wordt. Hierdoor is de druk ook hoger om te verduurzamen.”

“De particulier ondersteunen middels subsidies en de grote vervuiler laten betalen in plaats van ze te ontzien.”

“De vervuiler laten betalen. Eerlijke politiek en bedrijven aanpakken die vervuilen.”

Duurzame energie toegankelijk maken voor particulieren

“Bij particuliere initiatieven soepel is met wet- en regelgeving. Daarnaast financiële ondersteuning bij isolatie.”

“Duurzame energie toegankelijk maken voor iedereen. Als duurzame energie gezien wordt als de standaard en niet meer een alternatief op vervuilende bronnen dan wordt het ook goedkoper voor mensen met een lager inkomen.”

10. Bewustwording creëren

Bewustwording creëren

“Vergroten van besef van urgentie (voor draagvlak).”

Onderwijs veranderen

“Zorg gaat dragen voor educatie die gericht is op "wat kunnen we doen met wat we hebben" zodat we niet nog meer volwassenen krijgen die alleen maar denken aan " wat wil ik allemaal nog meer."”

Informatie verstrekken

“Informatieverstrekking.”

“Burgers goed informeren, doordringen van de noodzaak en initiatieven ontwikkelen”

“Burgers op tijd informeren en met heldere ideeën komen.”

Beslissingen en beleid uitleggen

“De overheid moet de bewoners goed informeren en goed meenemen in de ontwikkelingen. En eerlijk zijn over de te halen doelstellingen en welke stappen

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

daarvoor nodig zijn.”

“De overheid moet de juiste keuzes/besluiten in deze nemen, de overheid moet deze ook goed gemotiveerd kunnen uitleggen.”

11. Burgers beschermen

Kwetsbaren beschermen

“Vaker toepassen van het voorzorgsbeginsel wat inhoudt dat de overheid beschermende maatregelen kan nemen tegen mogelijk schadelijke effecten van een situatie, ook als die effecten nog niet onomstotelijk zijn bewezen.”

“Verder heeft de overheid de verantwoordelijkheid om de kwetsbaren te beschermen. Dit moet ze zeer serieus blijven nemen.”

Bescherming bieden tegen marktpartijen

“Bij keuzes belangen van bewoners en niet van ondernemers (energiebedrijven gericht op winst) laten meewegen.”

“Duidelijk maken welke leveranciers van zonne-installaties betrouwbaar zijn en welke de piraten.”

“De overheid moet ervoor zorgen dat het land leefbaar blijft en dat iedereen profiteert. Het lijkt er nu op dat er veel geld wordt verdiend door projectontwikkelaars (met zwaar gesubsidieerde energie) en dat de burger met 'rommel' blijft zitten: lelijke windturbines in het land en grootschalige zonneweides.”

De burgers beschermen tegen de overheid

“Burgers beschermen tegen de overheid (dus geen ongekend onrecht perikelen over een paar jaar door duurzame energie).”

“Dat gemeentes er geen prestige-objecten van maken ten koste van haar burgers.”

“De overheid zou haar geld niet in prestige-projecten moeten steken waar niemand wat mee opschiet (bijvoorbeeld Lelystad airport).”

Gezondheid burgers beschermen

“De gezondheid van burgers beschermt. En dat de overheid zijn verantwoordelijkheid neemt. Want ze maken er een zootje van”

“De overheid moet de leiding nemen, waarbij wel de gezondheid en het welzijn van de inwoners ook belangrijk zijn. Dus niet door de inwoners te veel blootstellen aan

straling, want dat gaat ten koste van de gezondheid”

“Duurzame energie is prima, maar niet ten koste van de gezondheid en woongenot van omwonenden”

En ook het kwetsbare landschap beschermen

“Landschap beschermen tegen het snelle geld.”

“Vooral gebruik maakt van de ruimte die al van de natuur is ingenomen (woningen, industrie) in plaats van er meer van te pakken.”

“De regie nemen en zorgen dat het mooie landschap niet kapot gemaakt wordt door zonnevelden en windturbines.”

12. Niet alles kleinschalig oplossen

Niet alles lokaal willen oplossen

“Niet te kleinschalig neerzetten. Dat gaat verzanden in gedoe. Er is namelijk altijd wel iemand tegen.”

“De regie nemen (rijk) om te voorkomen dat iedere regio de eigen problemen moet oplossen; Nederland is daar te klein voor.”

Door samen te werken met andere overheden

“De landelijke, provinciale en plaatselijke overheden dienen de belangen van de burgers maximaal te behartigen door realistische, haalbare en betaalbare doelstellingen te formuleren los van alle dictaten van "Europa". Daarnaast dient de politiek die landen aan te spreken die alle klimaatdoelstellingen aan de laars lappen.”

“De overheid moet sturen russen de regio's om landelijke niet al te grote verschillen te krijgen.

“Een landelijk beleid voor windmolens opstellen en niet aan de regionale en lokale overheden overlaten.”

“COORDINATIE!!!!!! De landelijke overheid moet de regionale transitie op landschappelijke wenselijkheid beoordelen! Ik heb daarvoor weinig vertrouwen in lokale overheden.”

“Energie is een basisbehoefte en vraagt dus om een landelijke aanpak. Net zoals is gebeurd met de invoering van aardgas zou dat nu moeten met waterstofgas en plaatsing van zonnepanelen op alle bestaande daken, dan is het massaal en dus

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

het goedkoopst en zijn de kosten duidelijk.”

“De nationale overheid zou veel meer moeten doen i.s.m. energiebedrijven wat betreft grootschalige projecten (vooral op zee) en meer moeten investeren in onderzoek naar nieuwe technieken.”

Voorbij landsgrenzen kijken

“Dat de overheid ook internationaal kijkt. Als je bijvoorbeeld Azië neemt daar kijkt niemand er naar om en dat geen wij in het kleine Nederland niet rechtbreien.”

“Kijken naar ontwikkelingen in andere landen, zoals Duitsland en Nordics.”

“Direct stoppen met woningen aardgasvrij maken, en de Europese lijn volgen van buurlanden als Duitsland en België. En de aandacht verleggen naar waterstof en kernenergie. En de maximale snelheid 100 km handhaven en waar mogelijk uitbreiden.”

Maar ook niet teveel: “Die hebben allemaal een tunnelvisie om Timmermans en de Europese commissie naar de mond te praten.”

Elders ontwikkeling stimuleren

“Dat ze geen windmolens plaatsen op dichtbevolkte plekken. In het noorden van het land is hier misschien ruimte voor maar niet in deze dicht bevolkte regio.”

“Windmolens op zee plaatsen.”

13. Stoppen met:

Biomassa

“Biomassa zo snel mogelijk te vervangen door een schoon alternatief en alternatief voor gas bieden om huizen/water te verwarmen.”

“Faciliteiten en kennis leveren, maar de praktijk overlaten aan de be-/inwoners en lokale bedrijven. En stoppen met de enorme miljardensubsidies voor biomassa. Van dat geld kan zo verschrikkelijk veel geïsoleerd worden. Laat dat aan de mensen en het MKB toekomen en niet aan de energiegiganten.”

“Beginnen met eerlijke voorlichting en stoppen met boekhoudkundige trucjes zoals biomassa stoken.”

‘Van het gas af’-gaan

“Goed kijken naar de rol van waterstof alvorens iedereen van het gas te halen.”

“Direct stoppen met woningen aardgasvrij maken, en de Europese lijn volgen van buurlanden als Duitsland en België.”

Duurzaamheidsbeleid

“Dat de overheid deze miljarden verslindende waanzin zo snel mogelijk stopt,”

“Erkennen dat CO2 niet de grote boosdoener is en dus stoppen met deze onhaalbare energietransitie.”

“Dat de overheid is stopt met deze plannen.”

Wind- en zonne-energie

“Direct stoppen met subsidies op windmolens, apparaten met accu's (onder andere auto's) onzinnige parken met zonnepanelen. Onze belastingcenten op de juiste manier besteden aan de juiste oplossingen en geen kortetermijnhobbyisme zoals nu gaande is. Ook moet men stoppen met mensen continue voor de gek te houden met mooie praatjes zoals o.a. die Timmermans en Samson samen met hun gevolg doen.”

“Geen windmolens.”

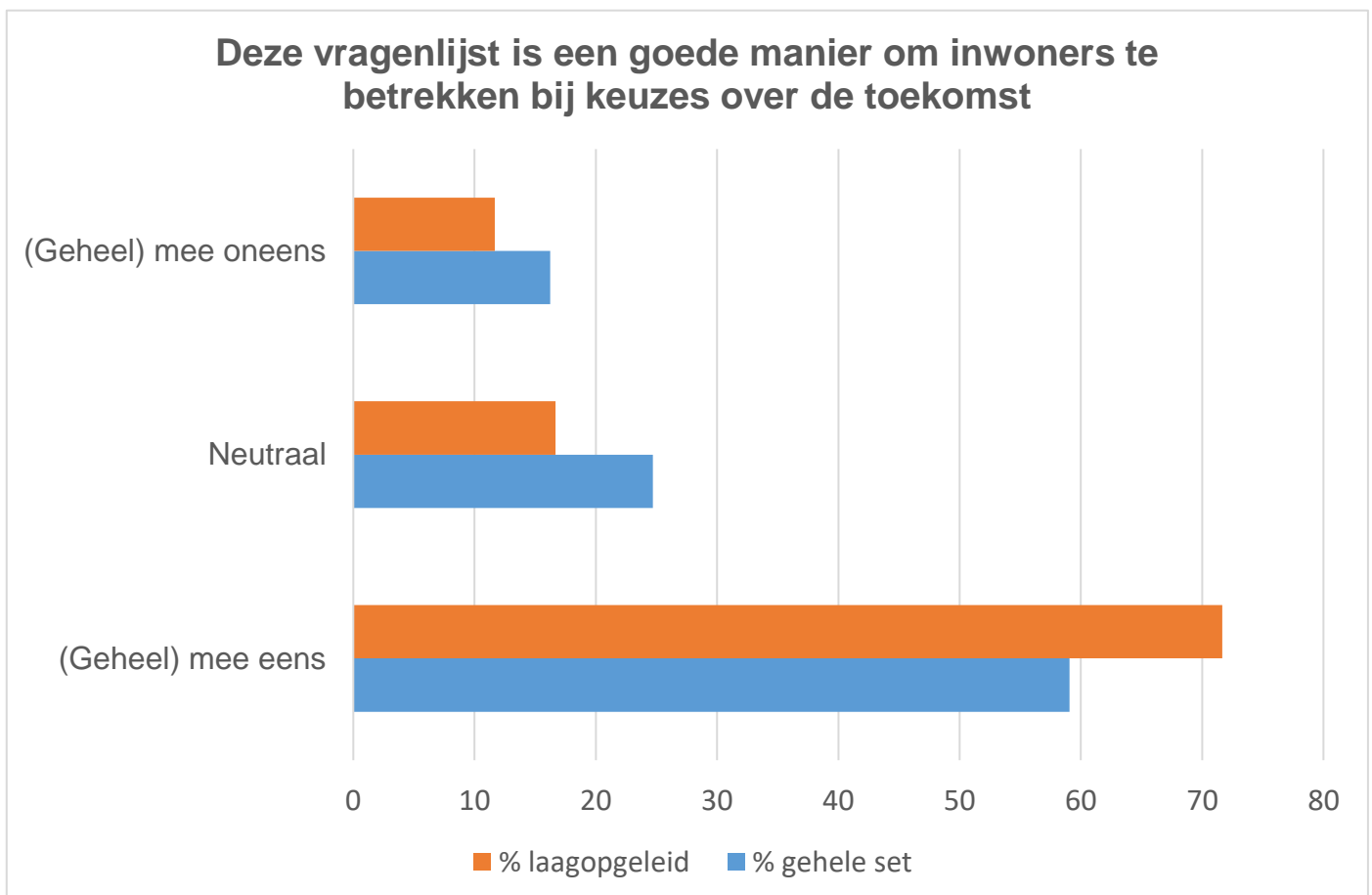
“Geen zonnepanelen in buitengebied toelaten. Bedrijven en woningstichtingen verplichten tot het plaatsen van zonnepanelen op al hun gebouwen.”

V. DEELNEMERS OVER DE RAADPLEGING

We vroegen aan het eind van de raadpleging deelnemers te reageren op een aantal stellingen. Op die manier leren we wat hun ervaring was tijdens het invullen van de raadpleging. Vanuit het burgerforum stelde men de vraag hoe laagopgeleiden deze raadpleging hebben ervaren. Daarom geven wij bij een aantal vragen aan hoe laagopgeleiden die hebben beantwoord.

Wat waarderen deelnemers van de raadpleging?

Deelnemers zijn positief over de raadpleging zelf. Bijna 60% van de deelnemers geeft aan het eens of geheel eens te zijn met de stelling 'deze raadpleging is een goede manier om inwoners te betrekken bij keuzes over de toekomst. Net als bij ander onderzoek wat wij middels deze methode hebben uitgevoerd is dit percentage onder laagopgeleiden nog hoger. 70% van de laagopgeleiden is positief tot zeer positief over de raadpleging.

We vroegen deelnemers wat zij precies waardeerden aan deze raadpleging. Ten eerste waarderen deelnemers dat ze – op een uitgebreide manier - hun mening kunnen geven.

“Je mening kunnen geven.”

“Dat er een vragen lijst is. Ik hoop dat wij ook hier dingen van terug zien. Maar vaak eindigt zo'n lijstje bij mensen en wordt er verder niets over gecommuniceerd.”

“De mogelijkheid om standpunten toe te lichten.”

“Heel fijn dat er op deze manier inspraak mogelijk is vanuit de burgers. Duidelijke uitleg, duidelijk wat er van mij wordt verwacht.”

“Veel open vragen. Hopelijk worden die antwoorden ook echt gelezen.”

Positieve punten die genoemd worden zijn bijvoorbeeld dat het deelnemers aan het denken zet, hen vraagt een afweging te maken en te verantwoorden. Dit is in lijn met andere toepassingen van deze methode waar men ook het 'dilemma-denken' waardeert. Deelnemers zeiden hier bijvoorbeeld over:

“Er wordt niet alleen zwart wit naar gekeken naar wat de beste oplossing zou zijn, maar er wordt ook gevraagd naar waarom wij ergens voor kiezen.”

“Dwingt tot nadenken.”

“Ik vond het sterk dat de gepresenteerde scenario's, na grondig lezen, direct een emotie bij me opriepen, welke optie me wel en niet aanspraken. Dat hielp erg bij het maken en bij het onderbouwen van mijn keuzes.”

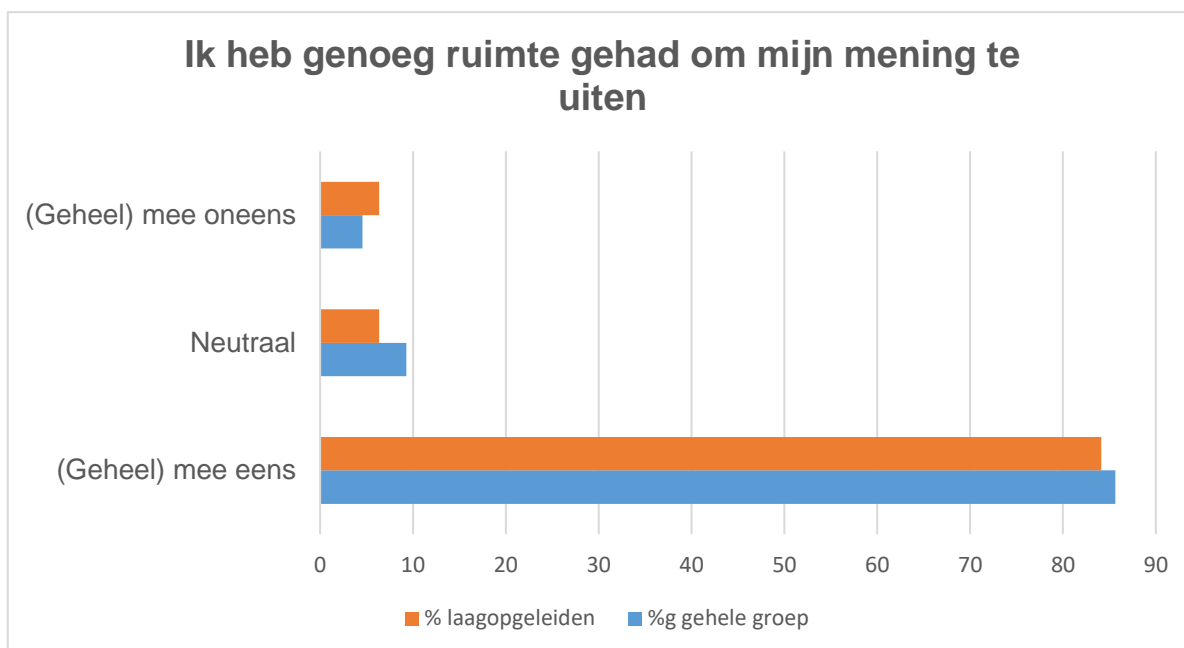
“Voor het eerst worden scenario's getoond, tot nu toe heeft de gemeente alleen met middelen (windmolen locaties en zonne-energie geschermd). Het wordt tijd dat er daadwerkelijk een visie komt.”

“Door punten toe te kennen word je gestimuleerd om genuanceerd te denken.”

Ook waarderen deelnemers de mogelijkheid om hun mening te geven. Rond de 85% van de deelnemers die deze vraag beantwoord geeft aan voldoende mogelijkheid te hebben gehad om hun mening te geven. Zij noemen dit specifiek als antwoord op de vraag wat zij waarderen aan de raadpleging:

“Duidelijkheid en mogelijkheid om je mening weer te geven.”

“Mogelijkheid tot toelichting”

Anderen waarden de overzichtelijke informatie:

“Uitleg van de verschillende opties. En de mogelijkheid om opties te vergelijken: inzichtelijk.”

“Helder en duidelijk.”

“Mooie balans tussen abstracte visie en concrete maatregelen.”

“Duidelijke informatie vooraf, veel informatie om je keuze op te baseren, ruimte voor opmerkingen.”

“Duidelijke uitleg vooraf met de video instructie.”

“Goed opgezet, en goed over nagedacht. Veel (maar niet te veel) informatie bij verschillende scenario's, met daarbij ook duiding van ingewikkeldheden en doorverwijzingen naar meer informatie en concrete voorbeelden. Veel ruimte voor het geven van uitleg bij antwoorden.”

Wat waarden deelnemers minder?

Een aantal deelnemers had het gevoel dat de vraagstelling van de raadpleging hen stuurde. Een aantal deelnemers gaf bijvoorbeeld aan dat ze graag géén of minder dan 100 punten zouden willen toekennen. Een veelvoorkomende reden hiervoor was omdat zij de genoemde technologieën in de

teksten niet toereikend vonden. Een aantal deelnemers gaf aan dat de focus te veel op dominantie technologieën binnen de RES lag, zoals wind- en zonne-energie lagen dat een bredere set technologieën gekozen zou moeten kunnen worden.

“U moet ook de bouw van kerncentrales aan de orde doen komen, en toelichten naar de nieuwste stand van de techniek en wetenschap.”

“Er is geen punt gemaakt van de mogelijkheid stroom op te wekken via stromend water (Rijn, Sluizen).”

“Meer keuzes overwegen. Ontwikkel desnoods getijdecentrales. Bedenk of waterstof economischer geproduceerd kan worden. Benut het gasnet voor andere dingen dan vervoer van aardgas. Importeer gas. Kijk of een moderne kerncentrale kan bijdragen. Het land volpoppen met windmolens en zonnepanelen is afschuwelijk.”

“De keuzes beperken zich volledig tot zon, wind en isolatie. Dat is zeer beperkt, en daarmee lijkt zich al een selffulfilling prophecy te ontwikkelen.”

Om dit verder te illustreren zijn het kansenhoofdstuk uitgebreide lijsten van die genoemde technologische kansen opgenomen. Deze geven een goed beeld van de diversiteit aan mogelijkheden die inwoners van Regio Foodvalley zien.

Sommige deelnemers vonden dat de keuzemogelijkheden te abstract waren. Zij noemden dit als verbeterpunten:

“Meer/betere informatie over de verschillende opties. Nu nog erg vaag wat de plannen inhouden.”

“Dat de plannen concreter zijn.”

“Concreter wat dit betekent in bijvoorbeeld geld en ruimte.”

Maar bij de vorige sectie zagen we dat dit niet voor iedereen geldt.

Ook zijn deelnemers bang dat dit niet voor iedereen de juiste methode is of niet bij ieders behoefte zal aansluiten:

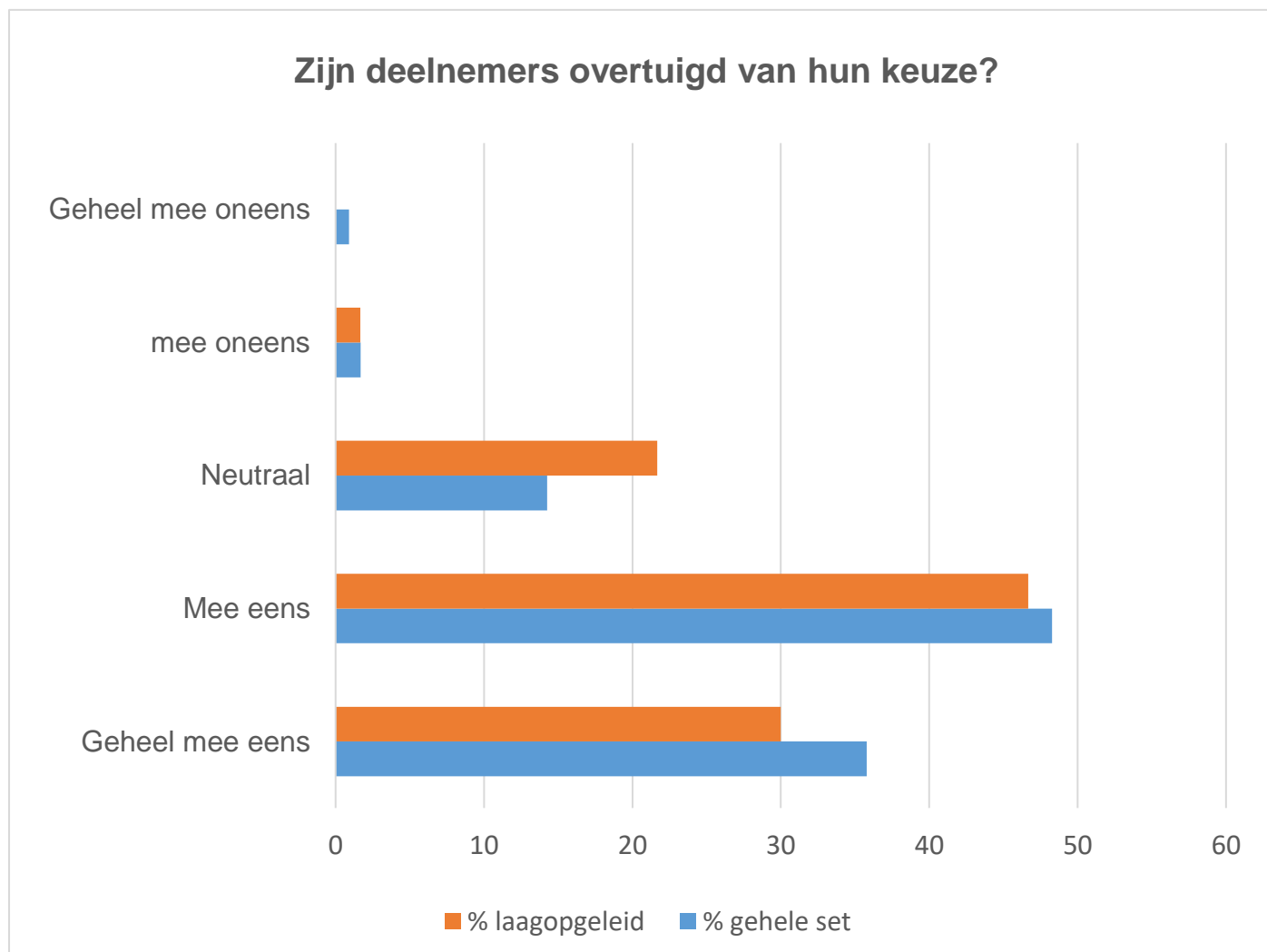
“Ik vermoed dat niet iedereen een duidelijk mening heeft of kan formuleren. Misschien meerkeuzevragen nodig.”

“In z'n algemeenheid vind ik de vragenlijst erg ingewikkeld, lang en moeilijk, heel veel informatie, en de scenario's zijn slecht vergelijkbaar. De vragenlijst vraagt een behoorlijke studie en veel tijd. Overigens is het onderwerp belangrijk genoeg om er veel tijd aan te besteden, maar ik vraag me af of dit de beste manier is. Hij is zeker niet laagdrempelig.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

“Het kost even tijd. Wellicht zouden veel mensen hier niet aan beginnen.”

Toch lijkt er geen sprake te zijn van onzekerheid onder deelnemers over de gemaakte keuzes. Wij vroegen deelnemers of zij overtuigd waren van hun keuze. Meer dan 80% van alle deelnemers geeft aan overtuigd te zijn van hun keuze zoals onderstaande grafiek laat zien.

Hoe willen deelnemers dat hun mening wordt meegewogen?

We vroegen deelnemers hoe zij vonden dat hun mening gewogen moest worden tegenover die van experts. Dit omdat de mening van inwoners één van de belangen vertegenwoordigd aan de stakeholdertafel van de RES Regio Foodvalley. 7% van de deelnemers zegt dat de Regio Foodvalley het advies van inwoners moet volgen (zie de figuur hieronder). Onder laagopgeleiden is dit zelfs 16%. Zij zeggen hierover onder andere:

“Omdat wij er wonen, en niet de experts.”

“De politieke kleur van een expert geeft al een duw, dus hoezo weten zij het.”

“Die zogenaamde experts hebben maar één belang en dat is hun gelijk halen”

Rond de 23% van de deelnemers zegt dat er meer waarde moet worden toegekend aan de mening van experts dan die van inwoners.

“Zowel voor inwoners als de politiek is dit een zwaar onderwerp waarbij advies van experts noodzakelijk is (zie nu corona).”

“Te veel advies van inwoners schuilt het gevaar inzicht dat sommige groepen uit de samenleving massaal deze enquête invullen waardoor er geen reëel beeld ontstaat.”

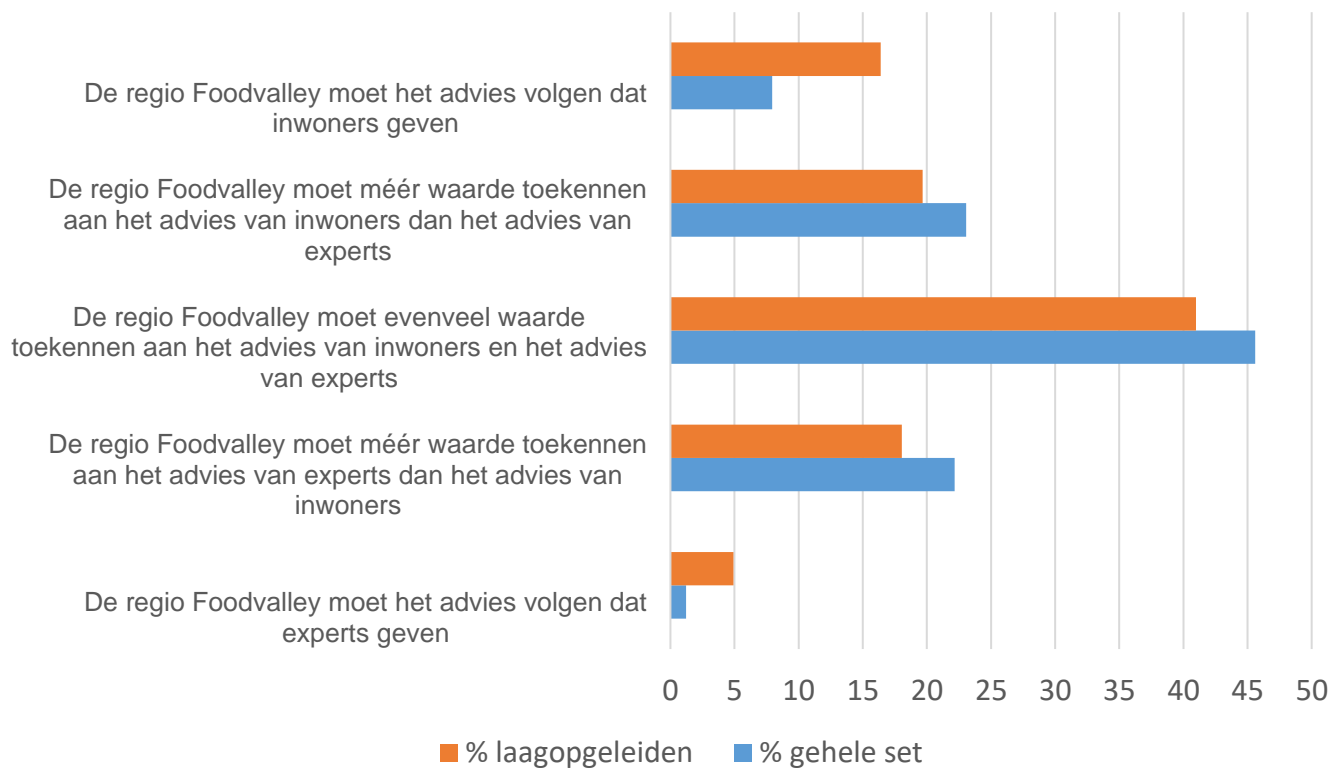
Het merendeel van de deelnemers ziet een mengvorm voor zich waar alle stemmen gewogen worden.

“Niet afdwingen door uitsluitend de deskundigen te laten oordelen. Hun kennis moet de bewoners overtuigen zodat deze kunnen instemmen en niet gedwongen worden om deel te nemen.”

“Met name de te verwachten overlast, zoals in de vragenlijst door mij beschreven, vind ik een reden om te luisteren naar inwoners, uiteraard wel in overleg treden met elkaar en de experts.”

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

Hoe willen deelnemers dat de uitkomsten meegewogen worden?

VI. CONCLUSIES

Deelnemers hebben diverse voorkeuren in Regio Foodvalley. De bandbreedtes van de puntentoekenningen in deel III laten zien dat er op basis van dit onderzoek niet te zeggen is of de mogelijkheid 'Foodvalley wordt Solarvalley', 'Grootschalig energie opwekken bij bestaande infrastructuur' of 'Foodvalley wordt Isolatievalley' favoriet is onder de bevolking. De bandbreedtes overlappen immers. Wel is met 99% zekerheid te zeggen dat 'Duurzame energie voor een toekomstbestendig landelijk gebied' de minste punten krijgt onder bewoners van de regio, en 'Inwoners en bedrijven doen het samen' de vierde favoriete mogelijkheid is. Deze heterogeniteit is niet erg, deze Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) is immers niet bedoeld als stemming. Het doel van deze raadpleging is om van inwoners te leren wat voor hen belangrijk is, daarom hebben we nader onderzoek gedaan naar inhoudelijke antwoorden (motivaties, zorgen, voorwaarden en kansen). Op basis hiervan kunnen we een aantal conclusies trekken.

1. **Veel motivaties en zorgen van deelnemers gaan over eerlijkheid.** Het woord eerlijkheid wordt niet door iedereen gebruikt, maar deelnemers vragen zich af of de lusten en lasten van de energietransitie wel eerlijk verdeeld worden. "Ben bang dat de kosten weer voornamelijk afgewenteld worden op de burger en dat bedrijven en instanties vooral ontzien worden." Eerlijkheid heeft verschillende betekenissen voor deelnemers. Sommige deelnemers schrijven over de **gelijke verdeling** van lusten en lasten. Iedereen moet dan een bijdrage leveren aan de energietransitie, of iedereen moet in gelijke mate de lasten dragen. We zien bijvoorbeeld dat deelnemers benadrukken dat iedereen moet investeren: "[Het is] belangrijk om vooral verhuurders in de vrije sector te verplichten hierin te investeren," schrijft een deelnemer. Tegelijkertijd zijn er zorgen of **iedereen mee kan doen**. Deelnemers vragen zich af of minima wel de mogelijkheid hebben om de vruchten te plukken van duurzame energie en het zullen ervaren als last: "Ik maak me zorgen dat mensen met een lager inkomen hier erg veel last van zullen krijgen, zij krijgen te maken met hogere belastingen voor een niet geïsoleerd huis, of zij moeten een gedwongen investering doen om hun huis te isoleren." **Proportionaliteit lijkt minder een thema** onder deelnemers van deze PWE. In andere raadplegingen zeiden deelnemers bijvoorbeeld dingen als 'iedereen die wil investeren moet geld kunnen verdienen' of 'iedereen moet naar rato kunnen profiteren'.
2. **De manier waarop er over duurzaamheid en milieu wordt gesproken kan tot mogelijke spraakverwarring leiden.** Het opwekken van hernieuwbare energie is niet voor iedereen de vanzelfsprekende weg naar een duurzame samenleving. Veel deelnemers benadrukken het belang van energie besparen. We zien bijvoorbeeld bij de optie 'Foodvalley wordt Isolatievalley' dat energiebesparing en isoleren als voorwaarde wordt gezien voor een duurzamere samenleving. "Energie besparen moet een belangrijk onderdeel zijn van een meer duurzame samenleving," schrijft een deelnemer. Andere deelnemers maken zich druk om de invloed van hernieuwbare energie op de biodiversiteit: "Ik zou het landelijk gebied zo veel mogelijk sparen qua grote zonnepanelen, vanwege de onduidelijke gevolgen die deze parken hebben op de biodiversiteit (die cruciaal is voor een klimaatbestendige wereld)." De materialen waarvan windmolens en zonnepanelen zijn opgebouwd zijn ook een bron van zorgen, leiden die in de toekomst tot vervuiling? Zo zegt een deelnemer: "Wind en

zonnepanelen zijn niet duurzaam, want waar gaat het afval naar toe wanneer deze afgeschreven zijn.” Ten slotte geven deelnemers ook aan dat het opwekken van hernieuwbare energie in de weg zou kunnen staan van duurzame landbouw. Voor zowel hernieuwbare energie als duurzame landbouw is ruimte nodig, een deelnemer schrijft: “ik maak me zorgen dat het plaatsen van zonnepanelen op landbouwgrond de verduurzaming van de landbouw tegen zou werken.”

3. **Landschap is een veelvoorkomende waarde, maar vertaling naar de praktijk verschilt.** Een aantal deelnemers ziet grootschalige zonnevelden als manier om het landschap van Regio Foodvalley te beschermen. “Zonne-energie is ...redelijk landschapsvriendelijk...” schrijft een deelnemer. Windmolens worden dan gezien als een grotere bedreiging van het landschap en bijvoorbeeld het landelijk gebied: “Landelijk karakter wordt minder; meer horizonvervuiling; meer geluidshinder.” Anderen zien de clustering van bijvoorbeeld windmolens en zonnepanelen langs bestaande infrastructuur als manier om het landschap op andere plekken te ontzien. “Lelikhed op beperkt aantal plekken,” schrijft een deelnemer hierover. Het landschap is dus belangrijk voor deelnemers, maar kan op veel verschillende manieren beschermd of bedreigd worden. Als er dus een beleidskeuze gemaakt wordt omwille van het beschermen van het landschap, dan is het belangrijk uit te leggen wat hier praktisch gezien mee bedoeld wordt. Deelnemers willen het landschap beschermen door absoluut geen windturbines neer te zetten en voor zonnevelden te gaan. Of juist door een aantal windturbines te clusteren en de rest buiten schot te houden.
4. **Er zijn onder deelnemers verschillende visies op het samengaan van landbouw en het opwekken van duurzame energie.** In de antwoorden van deelnemers zien we dat het gebruik van landbouwgronden voor het opwekken van duurzame energie een terugkerend thema is. Bij de optie ‘Foodvalley wordt Solarvalley’ schrijft men bijvoorbeeld als voorwaarde op dat zonnepanelen “vooral **niet op goede landbouwgrond**,” geplaatst moeten worden. “Wereldwijd hebben we een enorm voedselprobleem, hier moeten we niet gaan concurreren om vruchtbare grond,” specificeert een deelnemer. Andere deelnemers vinden duurzame energie juist **goed passen** bij het landelijk gebied. “Veel ondernemers in het landelijk gebied doen al aan energieopwekking als neven inkomstenbron. Er is daar ruimte en er zijn mogelijkheden.” De **combinatie** van het opwekken van energie en landbouw komt in zowel de motivaties als in het hoofdstuk over kansen naar voren: “Denk aan voedselbos en fruitteelt in combinatie met zonne-energie, waarbij elke hectare zonnepanelen gekoppeld wordt aan biodiversiteit, voedsel en het landschap door kleinschalige vlakken ook divers wordt voor mens, dier en plant.” Het samengaan van het opwekken van duurzame energie en landbouw lijkt een **sterk regionaal thema** te zijn. In andere PWE’s over energie hebben wij dit nog niet zo sterk in de antwoorden van deelnemers naar voren zien komen.
5. **De verwachtingen over de rol van de overheid zijn uiteenlopend.** In zowel de motivaties, zorgen en randvoorwaarden van deelnemers, maar zeker ook in reactie op de vraag ‘wat verwacht u van de overheid’ worden uiteenlopende verwachtingen over de rol van de overheid genoemd door deelnemers. Deelnemers spreken de wens uit dat de overheid **ondersteuning biedt** en inwoners van Regio Foodvalley helpt te verduurzamen. “We hebben een natuurinclusief landelijk gebied nodig. Boeren moeten worden geholpen om alternatieve verdienmodellen te ontwikkelen. Middels opwekking van energie, MITS

natuurinclusief- kan dat.” Die hulp wordt vaak ook financieel gezien: “Randvoorwaarde is dat de overheid dit ook **financieel stimuleert** of blijft stimuleren (terugwinnen investering binnen max 10 jaar).” Deelnemers willen ook dat de overheid **daadkrachtig is en (lange-termijn) richting** geeft: “De richting aangeven. Zo zou ik snel duidelijkheid willen hebben of mijn woning op het warmtenet zal worden aangesloten.” Ook wanneer dit betekent dat er impopulaire maatregelen moeten worden genomen: “Noodzakelijke maatregelen doordrukken, ook bij tegenstand van inwoners.” **Welke overheid** dit precies is, is niet altijd duidelijk. Sommige deelnemers wijzen naar gemeenten, de regio en provincie of juist nationale en internationale overheden om dit vraagstuk aan te pakken.

Het algemene beeld dat ontstaat uit deze PWE is een heterogeen beeld. Er is veel diversiteit in de voorkeuren van deelnemers en de manier waarop er over het opwekken van duurzame energie wordt geschreven en welke verwachtingen er leven. We zien **geen gepolariseerd beeld** van twee groepen inwoners die hele andere denkbeelden hebben, maar eerder een **veelkleurig pallet** aan voorkeuren.

Als over onderwerpen zoals eerlijkheid, duurzaamheid en bescherming van het landschap wordt gesproken kan er spraakverwarring ontstaan. Dat zijn bronnen van zogenoemde **emergente onzekerheden**; Emergente onzekerheden bestaan niet per se op het niveau van individuele inwoners (inwoners kunnen overtuigd zijn van de juistheid van hun eigen perspectief) maar de onzekerheden ontstaan wanneer we op zoek gaan naar een oplossing die het beste is voor het collectief. Emergente onzekerheden^{iv} kunnen ertoe leiden dat bij het kiezen van een specifieke aanpak miscommunicatie optreedt (inwoners/beleidsmakers gebruiken dezelfde woorden en argumenten maar begrijpen elkaars conclusies niet). Dergelijke onzekerheden kunnen ook leiden tot controverses. We zien bijvoorbeeld vaak dat in conflicten in het publieke domein de perspectieven van ‘de andere partij’ als emotioneel of irrationeel worden gezien, terwijl zij eigenlijk het gevolg zijn van spraakverwarringen door emergente onzekerheden. Het identificeren van deze emergente onzekerheden kan helpen om onnodige controverses te voorkomen. Wij hopen dat deze PWE en dit rapport een bijdrage levert aan het tegengaan van emergente onzekerheden. De diversiteit is namelijk niet enkel een bron van mogelijke spraakverwarring, het is ook een kracht; het toont de nuance en rijkheid in opvattingen die er leven onder inwoners van Regio Foodvalley.

BIJLAGES:

A. Gemiddelde puntentoekening per persoonskenmerk

Onderstaande punten geven weer wat de gemiddelde puntentoekening was als je die sorteert op een persoonskenmerk. Let op, dat betekent niet dat dat kenmerk verklaard waarom er meer punten worden toegekend. In hoofdstuk III rapporteren we verbanden waarmee we met grote statistische zekerheid kunnen zeggen dat die persoonskenmerken samenhangen met voorkeuren.

Geslacht	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Man	22,67	10,97	16,95	24,58	24,82
Vrouw	22,84	10,93	16,91	23,09	26,22
Anders	41,25	5,63	14,75	12,13	26,25
Zeg ik liever niet	23,05	9,67	14,62	21,48	31,18

Leeftijd	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
tot 25 jaar	17,23	10,42	18,75	21,69	32,90
26-35 jaar	20,55	11,24	16,91	24,23	27,07
36-45 jaar	21,24	10,29	17,01	22,39	29,08
45-55 jaar	20,51	12,14	19,46	24,13	23,76
56-65 jaar	24,66	9,07	15,92	24,66	25,70
65-75 jaar	24,73	11,99	15,69	24,60	22,95
76+	25,29	11,97	16,11	24,46	22,18
Zeg ik liever niet	29,75	10,83	13,11	22,22	24,08

Opleiding	'Foodvalley	'D.E. voor een	'Inwoners en	'Grootschalig	'Foodvalley
-----------	-------------	----------------	--------------	---------------	-------------

	y wordt Solarvalley'	toekomstbestendig landelijk gebied'	bedrijven doen het samen'	energie opwekken bij infra.'	y wordt Isolatievalley'
Basisonderwijs	60,00	0,00	0,00	20,00	20,00
Middelbare school	27,34	9,49	12,59	29,24	21,34
Havo of vwo	26,01	9,58	16,27	22,75	25,38
Lager beroepsonderwijs	15,80	11,05	23,80	29,80	19,55
Mbo	23,82	12,05	16,88	22,12	25,13
Hbo of wo	22,04	10,76	17,21	24,43	25,60
Zeg ik liever niet	28,50	12,42	11,06	19,96	28,06

Werving	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Open	23,15	10,81	16,49	24,08	25,48
Besloten (brieven)	20,86	11,76	18,43	26,72	22,24

Woongebied	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Aan de rand van de bebouwde kom	25,82	10,11	15,61	22,49	26,17
In een dorp	23,28	10,39	16,77	24,87	24,69
In een stad	19,27	7,20	25,53	14,97	33,03
Landelijk	24,74	8,91	16,08	23,21	27,06
Zeg ik liever niet	22,17	19,38	18,54	24,79	15,13

Huiseigenaar of huurder	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
-------------------------	--------------------------------	--	--	--	-----------------------------------

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

Eigenaar	22,97	10,73	16,99	24,36	24,94
Huurder	21,52	12,88	15,87	23,65	26,08
Ik ben inwonend	18,11	8,00	16,21	19,68	38,00
Zeg ik liever niet	30,94	7,50	15,94	11,11	34,50

Financiële situatie	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Ik kom makkelijk rond	21,45	11,14	17,34	25,20	24,88
Ik kom maandelijks net rond	24,39	11,22	16,45	24,11	23,83
Ik sta er slecht voor	17,70	20,70	14,00	20,10	27,50
Zeg ik liever niet	28,11	9,05	14,88	18,36	29,59

Relatie tot Foodvalley	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Ik ben ondernemer in Foodvalley	25,31	11,18	18,95	22,01	22,58
Ik recreëer in Foodvalley	27,24	9,07	19,47	21,85	22,38
Ik werk in Foodvalley	21,35	8,62	15,08	22,11	32,86
Ik woon in Foodvalley	22,79	10,86	16,81	24,05	25,49
Ik kom nooit in Foodvalley	10,00	0,00	35,00	10,00	45,00
Zeg ik liever niet	52,31	7,89	13,31	10,40	16,09

Interesse in duurzame energie	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Ik ben actief in een	18,33	11,45	24,38	24,78	21,07

energiecoöperatie					
Ik ben ondernemer in de duurzame energie	12,03	11,86	24,84	18,47	32,81
Ik gebruik groene stroom via mijn energieleverancier	24,61	11,81	19,33	20,78	23,48
Ik heb zonnepanelen op mijn dak	27,00	10,90	16,36	25,22	20,53
Ik houd me op een andere manier hiermee bezig	19,24	11,57	19,58	21,10	28,18
Ik woon dichtbij een wind- of zonneproject (of een concreet plan daarvoor)	24,87	10,09	17,45	19,77	27,84
Ik heb participaties/aandelen duurzame energie	20,57	13,29	24,69	18,64	22,82
Nee, maar dat zou ik wel willen	25,29	4,93	9,37	33,09	27,32
Nee, ik ben daar niet in geïnteresseerd	17,47	7,80	13,29	31,49	29,96
Ik zeg dit liever niet	21,29	11,64	21,53	29,24	16,30

Gemeente	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Barneveld	21,46	11,19	16,08	24,77	26,50
Nijkerk	20,25	9,94	19,12	24,54	26,15
Veenendaal	30,79	12,17	16,19	17,07	23,78
Rhenen	24,34	11,32	16,58	22,51	25,24
Scherpenzeel	27,11	12,80	13,00	23,82	23,27
Renswoude	22,80	12,17	16,95	25,71	22,37
Wageningen	17,34	9,64	17,90	28,96	26,16
Ede	20,80	10,96	15,53	28,75	23,95

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

B.Gemiddelde zorgenindex per kenmerk

Onderstaande punten geven weer wat de gemiddelde zorgenindex was per persoonskenmerk.

Geslacht	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Man	0,96	1,22	0,98	0,95	0,71
Vrouw	0,99	1,28	0,99	0,99	0,75
Anders	0,71	1,38	1,13	1,13	0,63
Zeg ik liever niet	1,29	1,54	1,35	1,24	0,83

Leeftijd	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
tot 25 jaar	0,94	1,15	0,89	0,88	0,60
26-35 jaar	0,95	1,24	0,88	0,92	0,68
36-45 jaar	0,95	1,28	0,93	1,03	0,61
45-55 jaar	1,00	1,25	0,98	1,00	0,75
56-65 jaar	0,96	1,25	1,02	0,96	0,71
65-75 jaar	0,95	1,20	1,07	0,96	0,77
76+	1,02	1,16	1,09	0,98	1,00
Zeg ik liever niet	1,33	1,61	1,27	1,27	0,82

Opleiding	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
-----------	--------------------------------	--	--	--	-----------------------------------

Middelbare school	0,88	1,37	1,12	0,83	0,73
Havo of vwo	0,89	1,26	0,96	1,07	0,72
Lager beroepsonderwijs	1,05	1,39	0,95	0,95	0,89
Mbo	0,91	1,17	0,98	1,00	0,72
Hbo of wo	0,99	1,24	0,98	0,96	0,72
Zeg ik liever niet	1,23	1,49	1,33	1,40	0,82

Werving	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Open	0,98	1,28	1,04	1,01	0,70
Besloten (brieven)	0,93	1,11	0,83	0,83	0,83

Woongebied	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Aan de rand van de bebouwde kom	1,48	1,34	1,08	1,10	0,66
In een dorp	0,96	1,32	1,06	1,02	0,62
In een stad	1,20	1,43	1,33	1,34	0,79
Landelijk	1,02	1,42	1,10	1,11	0,63
Zeg ik liever niet	0,75	0,75	0,71	1,04	1,59

Huiseigenaar of huurder	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
--------------------------------	---------------------------------------	---	---	---	--

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

Eigenaar	0,98	1,26	0,99	0,99	0,72
Huurder	0,91	1,07	1,05	0,88	0,79
Ik ben inwonend	1,07	1,52	1,04	1,12	0,57
Zeg ik liever niet	1,18	1,65	1,29	1,29	0,71

Financiële situatie	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Ik kom makkelijk rond	0,94	1,19	0,93	0,92	0,68
Ik kom maandelijks net rond	1,02	1,30	1,12	0,99	0,89
Ik sta er slecht voor	1,30	1,20	1,30	1,10	0,90
Zeg ik liever niet	1,06	1,44	1,18	1,23	0,74

Relatie tot Foodvalley	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Ik ben ondernemer in Foodvalley	0,96	1,13	0,98	1,18	0,96
Ik recreër in Foodvalley	0,90	1,22	0,99	1,05	0,70
Ik werk in Foodvalley	1,02	1,31	1,05	1,04	0,73
Ik woon in Foodvalley	0,98	1,25	1,00	0,97	0,72
Ik kom nooit in Foodvalley	1,00	1,50	0,50	1,50	0,50
Zeg ik liever niet	1,43	1,76	1,55	1,67	1,31

Interesse in duurzame energie	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Ik ben actief in een	1,11	1,19	0,59	0,67	1,09

energiecoöperatie					
Ik ben ondernemer in de duurzame energie	1,21	1,21	0,94	0,87	0,61
Ik gebruik groene stroom via mijn energieleverancier	0,95	1,28	0,92	1,08	0,77
Ik heb zonnepanelen op mijn dak	0,93	1,15	0,66	0,64	1,01
Ik houd me op een andere manier hiermee bezig	0,96	1,29	0,97	1,01	0,68
Ik woon dichtbij een wind- of zonneproject (of een concreet plan daarvoor)	0,96	1,40	1,06	1,15	0,70
Ik heb participaties/aandelen duurzame energie	0,87	0,99	0,69	1,02	0,64
Nee, maar dat zou ik wel willen	1,17	1,39	1,23	0,94	0,63
Nee, ik ben daar niet in geïnteresseerd	1,29	1,69	1,42	1,14	1,02
Ik zeg dit liever niet	1,14	0,87	0,97	1,02	1,12

Gemeente	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'
Barneveld	1,03	1,30	1,05	1,01	0,73
Nijkerk	1,03	1,19	0,89	0,93	0,71
Veenendaal	0,74	1,25	1,04	1,22	0,69
Rhenen	0,86	1,29	1,19	1,12	0,68
Scherpenzeel	0,95	1,22	1,02	1,05	0,66
Renswoude	1,12	1,37	1,12	1,00	0,81
Wageningen	1,10	1,24	0,95	0,76	0,74

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

Ede	1,02	1,20	0,93	0,84	0,75
-----	------	------	------	------	------

C.Resultaten herweging

We hebben voor de kwantitatieve analyse in hoofdstuk III een herweging uitgevoerd. De berekenen die hieraan ten grondslag liggen staan hieronder. N.b. het 'totaal', in dit geval het gemiddelde aantal punten van de totale groep, wijkt per herweging licht af. Dit is het geval omdat niet iedereen deze vraag heeft ingevuld, en we dan de gegevens van die deelnemer niet meenemen in de herweging.

Geslacht	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'	Aandeel in steekproef	Aandeel in bevolking
Man	22,67	10,97	16,95	24,58	24,82	77,82%	49,47%
Vrouw	22,84	10,93	16,91	23,09	26,22	22,18%	50,53%
Totaal	22,71	10,96	16,94	24,25	25,13		
Herwogen totaal	22,76	10,95	16,93	23,83	25,53		

Leeftijd	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'	Aandeel in steekproef	Aandeel in bevolking
10-25 jaar	17,23	10,42	18,75	21,69	31,90	3,37%	20,15%
25-45 jaar	20,94	10,69	16,96	23,18	28,22	25,42%	24,36%
45-65 jaar	22,81	10,44	17,49	24,42	24,84	45,53%	25,56%
65+	24,82	11,99	15,76	24,58	22,86	25,68%	18,03%
Totaal	22,67	10,90	16,95	24,05	25,43		
Herwogen totaal	21,43	10,82	17,28	23,49	26,98		

Opleiding	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'	Aandeel in steekproef	Aandeel in bevolking
-----------	--------------------------------	--	--	--	-----------------------------------	-----------------------	----------------------

			het samen'				
Laag	24,15	9,84	16,00	29,27	20,74	4,06%	28,67%
Midden	24,39	11,41	16,72	22,28	25,19	21,22%	42,91%
Hoog	22,00	10,75	17,21	24,43	25,06	74,72%	28,42%
Totaal	22,60	10,86	17,05	24,17	25,32		
Herwogen totaal	23,64	10,77	16,65	24,90	24,03		

Gemeente	'Foodvalley wordt Solarvalley'	'D.E. voor een toekomstbestendig landelijk gebied'	'Inwoners en bedrijven doen het samen'	'Grootschalig energie opwekken bij infra.'	'Foodvalley wordt Isolatievalley'	Aandeel in steekproef	Aandeel in bevolking
Barneveld	21,46	11,19	16,08	24,77	26,50	10,34%	15,89%
Ede	20,80	10,96	15,53	28,75	23,95	25,27%	32,50%
Nijkerk	20,25	9,94	19,12	24,54	26,15	11,83%	11,98%
Renswoude	22,80	12,17	16,95	25,71	22,37	7,43%	1,46%
Rhenen	24,34	11,32	16,58	22,51	25,24	5,11%	5,61%
Scherpenzeel	27,11	12,80	13,00	23,82	23,27	3,04%	2,70%
Veenendaal	30,79	12,17	16,19	17,07	23,78	20,30%	18,37%
Wageningen	17,34	9,64	17,90	28,96	26,16	16,68%	11,47%
Totaal	22,78	11,06	16,61	24,82	24,74		
Herwogen totaal	22,68	11,04	16,44	24,97	24,87		

D.Eindnoten

ⁱ Onze collega's van Public Mediation (ook betrokken in dit traject) noemen dit 'naïef realisme'.

ⁱⁱ Meer informatie over dit onderzoek kunt u vinden op <https://www.tudelft.nl/tbm/pwe/case-studies/corona-app>.

ⁱⁱⁱ Om dit te doen maakten we gebruik van de Axes methode, deze is onder andere door onderzoekers Enrico Liscio, Pradeep Murukannaiah en Catholijn Jonker aan de TU Delft ontwikkeld. Zie onder andere: https://data.4tu.nl/articles/software/Axes_Identifying_and_Evaluating_Context_Specific_Values

Wilt u meer weten over deze raadpleging? Mail dan naar Shannon@populytics.nl.

[code/13712908](#) Contacteer Shannon Spruit via (shannon@populytics.nl) voor meer informatie over de toepassingen in deze context.

^{iv} Onze collega's van Public Mediation (ook betrokken in dit traject) noemen dit 'naïef realisme'.